

5/4264

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AON wewn. 5189/99

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA OPERACJI POŁĄCZONYCH

52442

WARSZAWA

2000

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ

AON wew/n. 5189/99

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA OPERACJI POŁĄCZONYCH

Praca zbiorowa pod redakcją naukową
płk. prof. dr. hab. Jerzego ZIELIŃSKIEGO

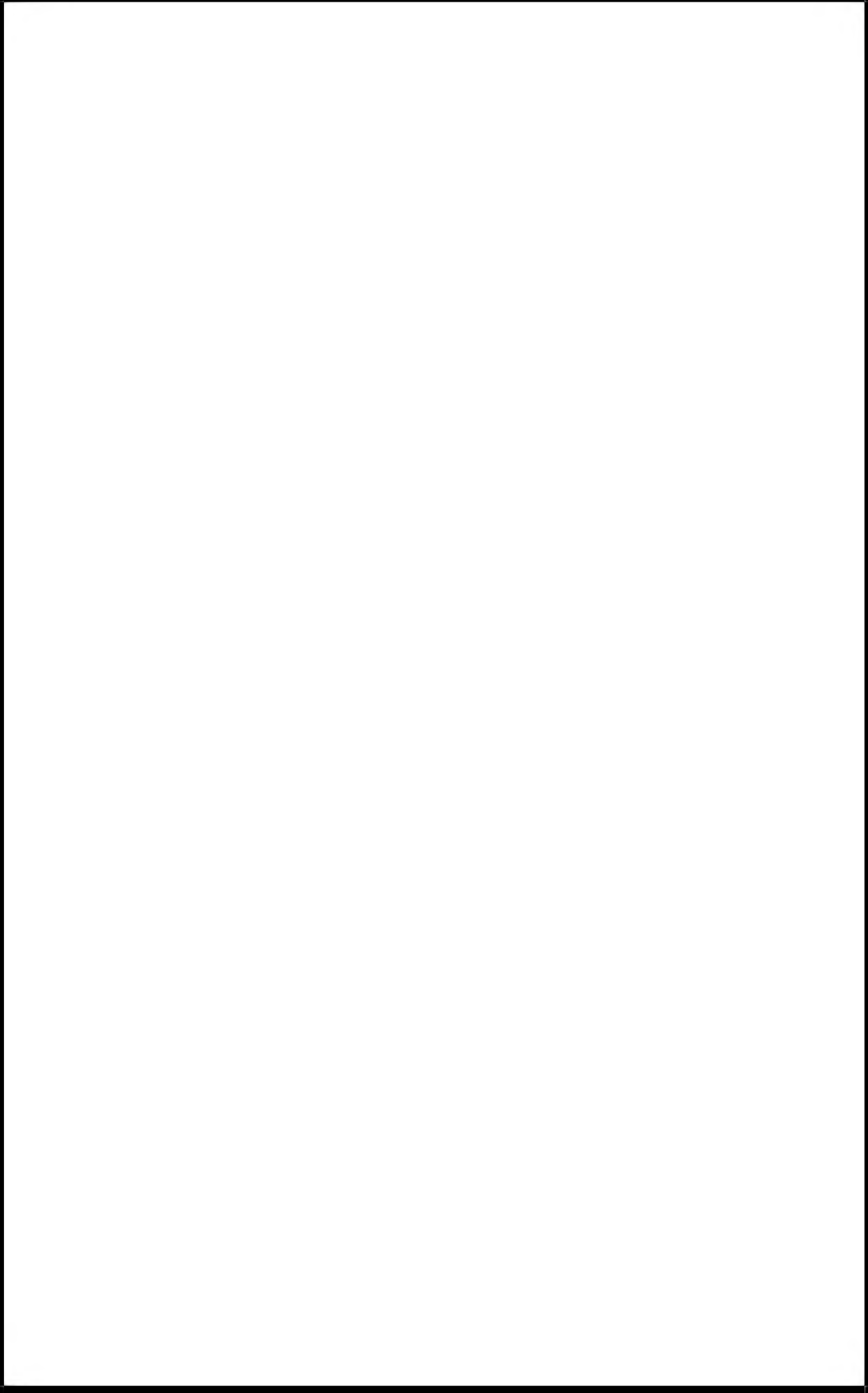

Warszawa 2000

Akademia Ob
Powielenie i oprawa
rony Narodowej – Wydawniczy
Zam. nr 660/99

Spis treści

Wstęp	5
(Jerzy Zieliński)	
1. Uwarunkowania oraz podstawowe założenia operacji połączonych	7
(Mariusz Wiatr)	
1.1. Uwarunkowania połączonych działań rodzajów sił zbrojnych	7
1.2. Działania wielonarodowe	12
1.3. Warunki umożliwiające połączone działania rodzajów sił zbrojnych	15
1.4. Istota operacji połączonej	17
1.5. Zasady działań połączonych	22
2. Wojska lądowe w operacjach połączonych	29
(Waldemar Kaczmarek)	
2.1. Zadania wojsk lądowych	33
2.2. Sposoby realizacji zadań	36
3. Siły powietrzne w operacjach połączonych	53
(Marian Kozub)	
3.1. Zadania sił powietrznych	53
3.2. Sposoby realizacji zadań	68
4. Siły morskie w operacjach połączonych	79
(Mariusz Wiatr)	
4.1. Zadania sił morskich	79
4.2. Sposoby realizacji zadań	84
5. Siły specjalne w operacjach połączonych	87
(Roman Kwečka)	
5.1. Zadania sił specjalnych	88
5.2. Sposoby realizacji zadań	92
6. Wymiar powietrzno-lądowy w operacjach połączonych	113
(Jerzy Zieliński)	
6.1. Operacje lądowe	113
6.2. Operacje powietrzne	121
6.3. Koordynacja działań w operacji połączonej	126
7. Dowodzenie w operacjach połączonych	133
(Jan Knetki)	
7.1. Pojęcie dowodzenia	133
7.2. Rola dowódcy w operacjach połączonych	137
7.3. Zasady dowodzenia w operacjach połączonych	138
7.4. Dowodzenie i kontrola w operacjach połączonych	141
7.5. Struktura organizacyjna dowództwa połączonych sił (JFHQ)	150
Zakończenie	153
Wykaz literatury	155

Zmieniające się środki walki, a tym samym sposób i charakter osiągania celu operacji, a także członkostwo Polski w NATO, stawiają nowe zadania przed polską sztuką wojenną, a tym samym przed sztuką operacyjną. Jednym z nich jest potrzeba wypracowania poglądów na prowadzenie operacji połączonych w tych nowych uwarunkowaniach. W dalszym ciągu bowiem zasadniczym zadaniem sił zbrojnych jest zapewnienie nienaruszalności granic i utrzymanie suwerenności kraju. W związku z tym, polska sztuka wojenna musi wypracować zasady działania zgodne z ustaleniami obowiązującymi w NATO, a jednocześnie umożliwiające zapewnienie bezpiecznego funkcjonowania naszego państwa. Dotyczy to zwłaszcza problematyki szeroko rozumianych operacji, które będą mieć charakter **operacji połączonych**, zarówno w wymiarze narodowym, jak i sojuszniczym.

Dotychczasowy stan wiedzy odnoszący się do operacji połączonych, obejmuje niewiele opracowań, zawierających ogólne stwierdzenia opisujące współdziałanie różnych rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk w operacji. Jest to opis działań opartych na wzajemnych uzgodnieniach między uczestnikami walki zbrojnej, a nie integracji ich działań ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnego celu poprzez synchronizację ich możliwości bojowych

Mając te uwarunkowania na względzie, zespół pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry Sztuki Operacyjnej podjął badania mające na celu określenie podstawowych założeń konstytuujących poglądy na istotę i zasadnicze uwarunkowania operacji połączonych. Wyniki tych badań stanowiły podstawę opracowania niniejszego studium operacyjnego, które powinno stanowić pomoc dydaktyczną w procesie kształcenia w Akademii na studiach i kursach podyplomowych.

Analizując możliwości każdego z rodzaju sił zbrojnych i wynikające z nich zadania, należy stwierdzić, iż wojska lądowe mogą zająć i utrzymywać obszar, natomiast siły powietrzne mogą się szybko przemieszczać i panować na obszarze powietrznym własnym i przeciwnika, przygotowywać i wspierać operacje sił lądowych i morskich. Z kolei siły morskie dysponują znaczną żywotnością i możliwością długotrwałego działania niezależnie od zaopatrywania.

Przedstawione wyżej charakterystyki rodzajów sił zbrojnych dowodzą, że mogą one wykonywać zadania nie tylko w ich tradycyjnym środowisku, lecz również zadania na korzyść pozostałych rodzajów sił zbrojnych. Każdy z komponentów sił zbroj-

nych ma swoją niezastąpioną funkcję, nie są one jednak celem dla siebie, lecz środkiem do celu. Brak wspólnych ogólnych ram orientacyjnych prowadzić może do rozbitcia działań rodzajów sił zbrojnych na niezależne części, pojedyncze przedsięwzięcia nie oddziałują wówczas synergicznie i tym samym powstaje zagrożenie zmarnowania wysiłków. Zagrożeniu temu można przeciwdziałać prowadząc połączone działania rodzajów sił zbrojnych, stanowiące formę **pogłębionego współdziałania**. Działania takie nie są przywiązane do określonej formy organizacyjnej, lecz wyrażają się w zróżnicowanych formach współpracy w ramach połączonych działań sił zbrojnych, podczas których ma miejsce nie tyle współdziałanie, co pełna integracja biorących w niej udział rodzajów sił zbrojnych. Wynika stąd potrzeba odejścia od współdziałania sił uczestniczących w operacji, na rzecz pełnej integracji ich działań. Integracja powinna dokonać się na płaszczyźnie **strukturalnej, funkcjonalnej i personalnej**. **Płaszczyzna strukturalna** oznacza wybór i połączenie sił o zróżnicowanych właściwościach, **płaszczyzna funkcjonalna** wskazuje na zespolenie specyficznych właściwości różnych rodzajów sił zbrojnych. Natomiast **płaszczyzna personalna** oznacza gotowość do harmonijnego współdziałania między żołnierzami."

Biorąc pod uwagę fakt, iż operacje połączone będą prowadzone w układzie koalicyjnym, należało w konstruowaniu ich założeń uwzględnić ustalenia obowiązujące w państwach NATO. W związku z tym dokonano analizy podstawowych założeń operacji połączonych zawartych w dokumencie jakim jest „Doktryna operacyjna wielonarodowych połączonych sił Sojuszu AJP-01”. Także w rozwiązywaniu problemów niniejszej pracy, wielce wartościowym materiałem źródłowym były studia i opracowania powstałe podczas niemiecko-polskiego sympozjum naukowego, przeprowadzonego w maju 1998 roku. Udział w tym sympozjum oficerów Akademii Dowodzenia Bundeswehry, stanowił ważne źródło wiedzy dotyczącej operacji połączonych. Również wykorzystano opracowania własne Katedry Sztuki Operacyjnej, materiały studyjne innych pracowników nauki wojskowej oraz opracowania Sztabu Generalnego.

W konkluzji należy stwierdzić, że niniejsze studium ma na celu wniesienie nowych wartości do teorii sztuki operacyjnej, wzbogacenie jej o podstawowe założenia operacji połączonych. Należy zatem sądzić, że zawarte w pracy tezy i założenia spotkają się z zainteresowaniem Czytelnika, a wyrazem tego będą wnioski i uwagi przedstawione zespołowi autorskiemu.

Uwarunkowania oraz podstawowe założenia operacji połączonych

Operacja jako samodzielna kategoria sztuki wojennej wyodrębniona została na lądowym teatrze działań. Powstanie i rozwój innych rodzajów sił zbrojnych doprowadziły do pojawienia się operacji morskich i powietrznych. Początkowo operacje rodzajów sił zbrojnych prowadzone były w zasadzie samodzielnie, a wspólne działania ograniczały się do ewentualnego wsparcia. Każdy rodzaj sił zbrojnych działa w innym środowisku walki i cechuje się odmiennymi właściwościami, innym stosunkiem do pozostałych czynników operacyjnych, a więc obszaru i czasu. Wojska lądowe mogą zająć i utrzymywać obszar, siły powietrzne mogą się szybko przemieszczać i panować na obszarze powietrznym własnym i przeciwnika, przygotowują i wspierać operacje sił lądowych i morskich. Siły morskie dysponują znaczną żywotnością i możliwością długotrwałego działania niezależnie od zaopatrywania. Są one w stanie operować poza wodami terytorialnymi, mają możliwość transportowania wojsk lądowych, mogą kontrolować połączenia morskie.

1.1. Uwarunkowania połączonych działań rodzajów sił zbrojnych

Rozwój poszczególnych rodzajów sił zbrojnych doprowadził do ich usamodzielnienia i dyskusji na temat wiodącej roli w przyszłych operacjach. Pomocne może być tu udzielenie odpowiedzi na pytanie gdzie i kiedy następuje rozstrzygnięcie operacji. Analiza dotychczasowych wojen i konfliktów zbrojnych pozwala stwierdzić, że **rozstrzygnięcie zapada wraz ze zniszczeniem sił przeciwnika lub załamaniem woli kontynuowania działań**. Rozstrzygnięcie może nastąpić również wówczas, gdy walczący naród odczuwa zagrożenie swej egzystencji, a jednocześnie nie ma możliwości przeciwstawienia się temu. Tak było w przypadku Japonii po zrzuconiu bomb jądrowych w 1945 roku. Możliwe jest więc, a w tym przypadku nawet udowodnione, uzyskanie rozstrzygnięcia wyłącznie przez siły powietrzne.

Zmasowane bombardowania Trzeciej Rzeszy, a nawet czterdziestodniowe bombardowania Iraku w 1991 roku nie doprowadziły jednak do rozstrzygnięcia. Można więc powiedzieć, iż **rozstrzygnięcie zapada najczęściej wówczas, gdy przeciwnik zostanie pokonany na lądzie i zajęte zostanie jego terytorium**. Zadanie takie mogą wykonać tylko siły lądowe, tylko one są w stanie w jednoznaczny sposób zająć i utrzymać terytorium. **Chodzi więc o to, aby działania wszystkich rodzajów sił zbrojnych tak ukształtować, żeby ten cel - rozbicie sił przeciwnika, wyparcie go z zajmowanego obszaru i otwarcie podejścia do jego terytorium - wymusić, osiągnąć możliwie szybko i bez większych strat**. Wskazane byłoby, aby ta wiodąca idea znajdowała się w centrum wszelkich rozważań i wysiłków, określała wybór sposobu prowadzenia operacji. Jej podporządkowane powinny być wszelkie pozostałe działania.

Doświadczenia sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych w Panamie i wojnie w rejonie Zatoki Perskiej dowiodły, że prowadzenie operacji w nowoczesnej wojnie możliwe jest tylko połączonym wysiłkiem rodzajów sił zbrojnych. W ramach NATO wypracowano w związku z tym koncepcję określaną jako CJTF (Combined Joint Task Force). Pod pojęciem tym rozumie się przedsięwzięcie służące stworzeniu elastycznych struktur pozwalających na szybkie zorganizowanie i użycie sił w zależności od wymogów sytuacji. Koncepcja ta umożliwia realizację zadań również tam, gdzie tradycyjne struktury dowodzenia (stacjonarne kwatery główne – Headquarters) są nieprzydatne. Rozwiązanie takie zwiększa możliwości operacyjne Sojuszu, zwłaszcza poza obszarem państw członkowskich. Przykładem mogą tu być działania w byłej Jugosławii. Podejście takie umożliwia ponadto wszystkim państwom członkowskim współdziałanie w strukturach dowodzenia kryzysowego oraz włączanie do wspólnych operacji państw nie należących do Sojuszu.

W zrozumieniu istoty połączonych działań sił zbrojnych pomocne jest przedstawienie specyficznych cech poszczególnych rodzajów sił zbrojnych. Ich znajomość umożliwia właściwe wykorzystanie możliwości i wzajemne wspieranie się komponentów w czasie i przestrzeni.

Wojska lądowe mogą:

- zajmować, utrzymywać, kontrolować lub osłaniać obszar;
- długotrwale przebywać w określonym obszarze i demonstrować swą obecność;

- wspierać inne rodzaje sił zbrojnych przez zwalczanie infrastruktury naziemnej sił powietrznych i morskich oraz środków napadu powietrznego przeciwnika.

Wojska lądowe wykazują następujące cechy:

- działania wojsk lądowych charakteryzują się bezpośrednim kontaktem z przeciwnikiem lub stronami konfliktu i ludnością cywilną;
- działania wojsk lądowych – z powodu ich bezpośredniej obecności na obszarze działania – wymagają szerokich i szczegółowych ustaleń prawnych i politycznych jeszcze przed ich rozpoczęciem;
- ruchliwość i skuteczność wojsk lądowych w znacznym stopniu uzależnione są od warunków środowiska – ukształtowania terenu, infrastruktury i warunków pogodowych;
- przemieszczanie i manewr wojsk lądowych wymaga czasu;
- wojska lądowe do utrzymania zdolności do działania i zachowania żywotności potrzebują odpowiedniego ciągłego wsparcia;
- w wojskach lądowych występuje z reguły wiele szczebli dowodzenia, co wymaga czasu na proces dowodzenia i odpowiednich horyzontów planowania;
- wojska lądowe charakteryzują się zróżnicowanym stopniem rozwinięcia.

Siły powietrzne dysponują zdolnością:

- szybkiego i elastycznego oddziaływania w prawie każdym miejscu, o każdej porze doby i na duże odległości, przy stosunkowo krótkim czasie reakcji;
- wspierania innych rodzajów sił zbrojnych przez zwalczanie celów naziemnych i nawodnych;
- uzyskania i utrzymania kontroli przestrzeni powietrznej;
- transportowania ludzi i środków materiałowych na duże odległości w krótkim czasie.

Siły powietrzne wykazują następujące cechy:

- mogą działać nad obcym terytorium bez posiadania tam naziemnych baz;
- pilotowane środki napadu powietrznego mogą przebywać w obszarze działania tylko przez ograniczony czas i dysponują ograniczoną nośnością;
- siły powietrzne są szczególnie uzależnione od odpowiedniej infrastruktury, specjalnie wyszkolonego personelu i wydajnego zaopatrzenia;

- na możliwości sił powietrznych znaczny wpływ wywierają warunki widoczności i warunki atmosferyczne;
- wykorzystanie przestrzeni powietrznej na obszarach państwowych ograniczone jest prawnie, przestrzeń nad międzynarodowymi akwenami wodnymi i przestrzeń kosmiczna nie podlega jurysdykcji państw i może być wykorzystywana bez ograniczeń;
- siły powietrzne prowadzą z reguły różne operacje tymi samymi siłami w tym samym obszarze, wymaga to jednolitego, scentralizowanego i szczegółowego dowodzenia.

Siły morskie mają zdolność:

- demonstrowania ponadregionalnej obecności militarnej, panowania na morzu, ochrony połączeń morskich oraz stosunkowo bezzwłocznej zmiany opcji działania;
- do wcześniejszego dostarczenia sił na miejsce wydarzeń, a w razie potrzeby do ich ewakuacji dzięki prawu do swobodnego wykorzystania międzynarodowych akwenów morskich;
- długotrwałego utrzymywania zdolności operowania dzięki organicznej samowystarczalności;
- wspierania działań wojsk lądowych i sił powietrznych przez oddziaływanie na cele lądowe i powietrzne oraz transport drogą morską;

Siły morskie wykazują następujące cechy:

- działania prowadzone są z reguły w zintegrowanych odpowiednio do zadań grupach bojowych (Task Forces);
- przemieszczanie na duże odległości wymaga czasu;
- dla utrzymania żywotności związków floty niezbędna jest logistyka lądowa i infrastruktura portowa;
- możliwości oddziaływania sił morskich uzależnione są od warunków pogodowych oraz od stosunków hydrograficznych.

Przedstawione wyżej charakterystyki rodzajów sił zbrojnych dowodzą, że mogą one działać nie tylko w ich tradycyjnym środowisku, lecz również wykonywać zadania na korzyść pozostałych rodzajów sił zbrojnych. Siły powietrzne walczą nie tylko z lotnictwem przeciwnika, lecz mogą również działać przeciwko jego siłom morskim, zwalczać systemy dowodzenia wojsk lądowych i sił morskich. Wspomagają one wojska lądowe, realizując wsparcie bezpośrednie, rozpoznanie z powietrza, izolację pola

walki i transport powietrzny. Wspierają również siły morskie, osłaniając konwoje czy zwalczając cele nawodne. Marynarka wojenna może nie tylko kontrolować akweny wodne, lecz również izolować walczące zgrupowanie lądowe przeciwnika, odcinając mu morskie linie połączeń. Może ponadto zwalczać cele naziemne czy też desantować własne wojska lądowe lub ewakuować je z brzegu zajmowanego przez przeciwnika. Wojska lądowe walczą nie tylko z przeciwnikiem naziemnym, lecz niszczą cele powietrzne i nawodne. Mogą zajmować, ochraniać i bronić bazy morskie i lotnicze.

Rozwój techniki wojskowej wywiera dwojakiego rodzaju wpływ na działania wojsk. Z jednej strony przyczynia się do coraz większego zazębiania się obszarów zainteresowania, oddziaływania i działania rodzajów sił zbrojnych. Powoduje to potrzebę koordynacji specyficznych poczynań oraz pogłębiania współpracy między rodzajami sił zbrojnych. Żaden rodzaj sił zbrojnych nie jest obecnie w stanie samodzielnie rozwiązać problem skutecznego prowadzenia operacji i skoordynowanego wykorzystania dostępnych środków walki. Z drugiej strony przeciwstawienie się znacznie zwiększonym możliwościom oddziaływania wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej potencjalnych przeciwników wymaga połączonego działania rodzajów sił zbrojnych. Przyszłe operacje prowadzone będą z reguły na dużych obszarach, a osiągnięcie rozstrzygnięcia uzależnione będzie od możliwości swobodnego przegrupowania sił na dużą odległość i skoncentrowania wysiłków w decydującym miejscu i czasie. Wymagać to będzie zarówno strategicznej, jak i operacyjnej ruchliwości wojsk. Najważniejszym czynnikiem umożliwiającym wprowadzenie nowych sił jest przy tym sprawnie funkcjonująca osłona powietrzna oraz bezpieczeństwo dróg zaopatrywania. Warunkiem decydującym o możliwości skutecznego operowania przez wojska lądowe jest panowanie w powietrzu nad obszarem operacyjnym własnych wojsk i przewaga powietrzna nad obszarem zajmowanym przez siły zbrojne przeciwnika.

Każdy z komponentów sił zbrojnych ma swoją niezastąpioną funkcję, nie są one jednak celem dla siebie, lecz środkiem do celu. Brak wspólnych ogólnych ram orientacyjnych prowadzić może do rozbicia działań rodzajów sił zbrojnych na niezależne części, pojedyncze przedsięwzięcia nie oddziałują wówczas synergicznie i tym samym powstaje zagrożenie zmarnowania wysiłków. Zagrożeniu temu zapobiega się prowadząc połączone działania rodzajów sił zbrojnych, stanowiące formę pogłębionego współdziałania. Działania takie nie są przywiązane do określonej formy

organizacyjnej, lecz wyrażają się w zróżnicowanych formach współpracy w ramach **połączonych działań sił zbrojnych, podczas których ma miejsce nie tyle współdziałanie, co pełna integracja biorących w nich udział rodzajów sił zbrojnych.** Tak więc dowodzenie operacyjne staje się w coraz większym stopniu dowodzeniem trzema rodzajami sił zbrojnych. Chodzi więc o to, aby dowódca operacyjny potrafił nie tylko właściwie oceniać możliwości i granice poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, lecz umiał również połączyć je w spójną całość i skierować na wspólne cele i punkt ciężkości własnej operacji.

Określenie „połączone działania sił zbrojnych” oznacza przedsięwzięcie obejmujące dowodzenie, działania i organizację sił zbrojnych, w którym wszystkie wysiłki ukierunkowane są na osiągnięcie wspólnego celu. Jest to odpowiedź na zmienione uwarunkowania polityczne, ekonomiczne i techniczne, w jakich działają siły zbrojne. Uwarunkowania te zmuszają siły zbrojne do realizacji zwiększonego spektrum zadań przy zmniejszonych środkach finansowych oraz obniżonych stanach osobowych i zapasach. Zmusza to siły zbrojne do podnoszenia efektywności podejmowanych działań.

1.2. Działania wielonarodowe

Ciągle zmieniające się warunki, w jakich działać mają siły zbrojne, stawiają przed nimi nowe wyzwania. Sytuacja taka wymaga zdolności do prowadzenia różnorodnych działań przy stale ograniczanych możliwościach finansowych. Tylko nieliczne państwa są w stanie samodzielnie realizować kompleksowe operacje wojskowe. Współpraca wielonarodowa ma w związku z tym na celu lepsze, efektywniejsze wykorzystanie istniejących zasobów i możliwości. Współpraca wielonarodowa prowadzi do zwiększenia zdolności militarnych, obniżenia ryzyka, rozszerzenia możliwości działania oraz wzrostu jego efektywności. Przyczynia się ponadto do uniknięcia dublowania struktur i czynności.

Wielonarodowa współpraca nie oznacza rezygnacji z narodowej tożsamości, a wręcz przeciwnie pozwala na aktywne współkształtowanie struktur wielonarodowych odpowiednio do własnych celów. Umożliwia ponadto udział w przedsięwzięciach wojskowych, których prowadzenie wyłącznie w narodowym wymiarze nie byłoby możliwe. Współpraca taka może być realizowana w ramach struktur permanentnych lub też tworzonych doraźnie. Zawsze jednak umożliwia korzystanie z wielości idei,

doświadczeń i zasobów wszystkich partnerów, osiągając w ten sposób szczególną, dodatkową jakość.

Podstawą wielonarodowej współpracy są wspólne cele. Ich realizacja jest jednak zawsze uwarunkowana interesami narodowymi, które czasami mogą być rozbieżne. Dla spójności sojuszu lub koalicji decydujące znaczenie ma w takim układzie znajomość i uwzględnienie celów partnerów. Do stworzenia wojskowych struktur wielonarodowych (stałych i doraźnych) potrzebna jest wola polityczna zainteresowanych stron. Postępowanie takie wynikać może również z konieczności politycznej. Podstawą sojuszu lub koalicji jest sformułowanie wspólnych celów. Wielonarodowe struktury i działania są wyrazem międzynarodowej solidarności i wspólnych wartości. Stwarzają one dodatkową korzyść politycznej legitymizacji podejmowanych działań i dodatkowo wpływają na ich percepcję przez opinię publiczną.

Wielonarodowe działania niosą też ze sobą określone zagrożenia i ograniczenia, do których zaliczyć należy przede wszystkim:

- ograniczenie politycznej i wojskowej swobody działania;
- wydłużenie i skomplikowanie procedur podejmowania decyzji;
- przeciąganie się działań;
- konieczność realizacji dodatkowych zadań i uwzględniania narodowych interesów partnerów.

Powyższe trudności wynikają z różnic w możliwościach militarnych, odmiennych zasad działania, niepełnej interoperacyjności i narodowej specyfiki pracy sztabowej oraz różnic kulturowych, a nawet religijnych.

Wielonarodowa współpraca realizowana jest w różnych formach organizacyjnych, a wielonarodowe związki organizowane są zgodnie z zasadami Lead Nation (państwo wiodące), Framework Nation (państwo określające ogólne ramy) i Integration (integracja).

Lead Nation – związek wielonarodowy kierowany przez przedstawicieli jednego państwa. Obowiązują przy tym zasady dowodzenia i prowadzenia działań tego państwa. Sztab jest również w zasadzie obsadzony przez przedstawicieli jednego państwa. Pojedyncze stanowiska w sztabie mogą być zajmowane przez przedstawicieli sił zbrojnych wydzielających swe kontyngenty do danego związku. Ich udział

zwiększa się w okresie działań. Jednostki innych państw podporządkowywane są tylko na okres działań.

Framework Nation – związek wielonarodowy, w którym jedno z państw spełnia decydującą rolę. Odpowiedzialne jest ono za dowodzenie, administrację i wsparcie logistyczne sztabu. Przedstawiciele tego państwa stanowią gros pracowników sztabu i zajmują kierownicze stanowiska. Zasady dowodzenia i prowadzenia działań odpowiadają zasadom narodowym lub też – o ile zostanie to uzgodnione – procedurom NATO. Przedstawiciele państw wydzielających kontyngenty do takiego związku zajmują stanowiska w sztabie według ustalonego klucza. Wojska podporządkowane są tylko na okres działań i obowiązują je procedury narodowe lub ogólne procedury NATO.

Integration - związek wielonarodowy z wielonarodowym sztabem, przy czym stanowiska w sztabie z reguły odpowiadają udziałowi kontyngentu danego państwa w strukturach związku. Najważniejsze stanowiska w takim związku podlegają rotacji, zasady dowodzenia, prowadzenia działań, a czasami również szkolenia, odpowiadają procedurom NATO lub też ustalane są przez wszystkie uczestniczące państwa. Związki (jednostki) państw reprezentowanych w takim wielonarodowym związku mogą być podporządkowane już w okresie pokoju, najczęściej jednak na okres działań na zasadach Operational Control lub Operational Command. Pozostają one jednak w narodowej podległości służbowej i dyscyplinarnej. Ich zasady działania są zgodne z procedurami NATO lub też ustaleniami podjętymi przez zainteresowane państwa.

Podporządkowanie części sił zbrojnych strukturom wielonarodowym nie oznacza pełnej rezygnacji z narodowej odpowiedzialności. Zarówno odpowiedzialność za własnych żołnierzy, jak i odpowiedzialność wobec parlamentu i społeczeństwa pozostają w gestii narodowej. Przekazanie uprawnień dowodzenia (Transfer of Authority – TOA) dotyczy maksymalnie poziomu dowodzenia operacyjnego (Operational Command – OPCOM). Pełne dowodzenie (Full Command – FULLCOM) pozostaje przy dowódcach narodowych.

Podczas działań w strukturach wielonarodowych występują zadania (obszary odpowiedzialności) pozostające w kompetencjach narodowych. Są to m.in.:

- podległość służbowa;
- ochrona i bezpieczeństwo wojsk;
- pozyskiwanie informacji (wywiad) i rozpoznanie;
- narodowe wsparcie dowodzenia;
- wsparcie działań (logistyka);
- współpraca z organizacjami / instytucjami wojskowymi i cywilnymi;
- informowanie opinii publicznej i współpraca z mediami.

Nie oznacza to, że niektóre z tych zadań nie mogą być, przynajmniej częściowo, realizowane wspólnie z partnerami.

1.3. Warunki umożliwiające połączone działania rodzajów sił zbrojnych

Prowadzenie połączonych działań sił zbrojnych wymaga wzajemnego zrozumienia i ścisłej kooperacji na wszystkich szczeblach dowodzenia rodzajów sił zbrojnych biorących udział w operacji, aby dzięki temu możliwie najlepiej wykorzystać specyficzne możliwości. W tym celu potrzebne jest wspólne planowanie, wspólne rozważania oraz praktycznie sprawdzone struktury organizacyjne i procedury postępowania. Niezbędna jest ponadto wspólna terminologia, jednakowe rozumienie i podejście do planowania i dowodzenia oraz dogłębna znajomość zróżnicowanych możliwości poszczególnych komponentów.

W prowadzeniu operacji połączonych wyróżnia się – oprócz czysto technicznych warunków - trzy zasadnicze elementy, trzy wzajemnie uzupełniające się aspekty:

- strukturalny;
- funkcjonalny;
- personalny (mentalny).

Aspekt strukturalny obejmuje przedsięwzięcia i działania, w których biorą udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych. Do jego realizacji niezbędna jest organizacja dowodzenia umożliwiająca wybór i połączenie sił dysponujących zróżnicowanymi właściwościami. **Aspekt funkcjonalny** oznacza zespolenie specyficznych możliwości rodzajów sił zbrojnych we wspólnym działaniu umożliwia-

jące osiągnięcie wspólnego celu przy optymalnym wykorzystaniu efektu synergicznego. **Aspekt personalny** oznacza wewnętrzną gotowość do efektywnego - harmonijnego współdziałania z żołnierzami innego rodzaju sił zbrojnych dla osiągnięcia wspólnego celu. **Harmonijne współdziałanie** wymaga przy tym nie tylko współpracy, wspólnego systemu pojęć i deklaratywnej gotowości do prowadzenia operacji połączonych, lecz przede wszystkim:

- umiejętności rozwiązywania kompleksowych sytuacji operacyjnych;
- głębokiej znajomości możliwości poszczególnych rodzajów sił zbrojnych;
- wewnętrznego przekonania do idei połączonych działań rodzajów sił zbrojnych.

Efekty, jakie zamierza się osiągnąć dzięki połączonym działaniom sił zbrojnych, wymagają umiejętnego zespolenia przedstawionych wyżej trzech aspektów. Warunki te należy zapewnić m.in. przez odpowiednie kształcenie w ramach rodzaju sił zbrojnych oraz zintegrowanego kształcenia przedstawicieli rodzajów sił zbrojnych. Kierunki zmian w Sojuszu wskazują na konieczność rozwoju dowodzenia i kształcenia wspólnego dla rodzajów sił zbrojnych również w Wojsku Polskim. Celem powinno być przy tym osiągnięcie interoperacyjności z sojusznikami przy zachowaniu ustaleń i wymogów narodowych. Decydującego znaczenia podczas planowania, przygotowania i prowadzenia działań nabiera czynnik personalny. Wymaga to udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy w ogóle dysponujemy odpowiednio przygotowanym personelem i czy potrafimy go efektywnie wykorzystać.

Działania w strukturach wielonarodowych wymagają daleko idącej standaryzacji uzbrojenia, sprzętu, procedur i zasad działania. Szczególne znaczenie ma zwłaszcza standaryzacja środków dowodzenia, wspólna terminologia i jednolity język roboczy. Zróżnicowane uzbrojenie i sprzęt oraz szkolenie i wychowanie prowadzą do zróżnicowanych możliwości poszczególnych kontyngentów narodowych, co nie zawsze musi być niedogodnością, a wręcz powodować może swoisty efekt synergiczny poprzez wzajemne uzupełnianie się. Podział zadań w ramach wielonarodowej współpracy fakt ten musi uwzględniać. Zawsze jednak należy pamiętać, że szczególne właściwości współpracy wielonarodowej wymagają czasu na niezbędne procesy zgrywania się oraz zrozumienia dla interesów i ograniczeń partnerów.

1.4. Istota operacji połączonej

Przedstawione wyżej aspekty wskazują, że **operacja połączona to operacja, w której biorą udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych kierowane przez jednego dowódcę**. W operacji takiej ma miejsce pełna integracja biorących w niej udział rodzajów sił zbrojnych. Tak więc operacja połączona to nowa jakość w sztuce wojennej. Połączone działania rodzajów sił zbrojnych miały wprawdzie miejsce również wcześniej, różnica zawiera się w stopniu integracji komponentów biorących udział w operacji. Operacja połączona to nie współdziałanie rodzajów sił zbrojnych podlegających swoim dowódcom, lecz działanie planowane i realizowane przez jednego dowódcę. Wcześniejsze działania rodzajów sił zbrojnych niejako obok siebie zastępowane są ich połączonym wysiłkiem. Jeżeli w operacji takiej biorą udział wyłącznie narodowe komponenty sił zbrojnych, określa się ją mianem **operacji połączonej** (Joint Operation). Wyróżnić ponadto można jeszcze operacje sojusznicze (Combined Operations), czyli operacje prowadzone wspólnie przez wojska dwóch lub więcej państw, oraz sojusznicze operacje połączone (Combined Joint Operations), a więc takie, w których biorą udział elementy co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych z co najmniej dwóch państw. Jeżeli w operacji biorą udział komponenty sił zbrojnych państw nie należących do Sojuszu, to operację taką określa się jako Allied Joint Operation (koalicyjna operacja połączona).

Istota operacji połączonej wyraża się w synchronizacji wysiłków wojsk i środków rodzajów sił zbrojnych podczas realizacji zadań operacji, wykorzystaniu ich zróżnicowanych możliwości tak, aby w rezultacie efektu synergiczności skutki połączonych działań były większe niż zwykła suma skutków działania rodzajów sił zbrojnych z osobna. Takie określenie istoty operacji połączonej wskazuje, że operacja w swym rozwoju przeszła podobną ewolucję jak walka, w której początkowo rodzaje wojsk działały w zasadzie niezależnie od siebie, zanim nie zostały zintegrowane w ramach walki broni połączonych. Walka broni połączonych definiowana jest obecnie jako powiązane czasowo i przestrzennie działania bojowe wielu rodzajów wojsk prowadzone przez jednolite dowództwo dla realizacji wspólnego celu, zgodnie ze wspólnymi zasadami. Podobnie określa się operacje połączone, uwzględniając jednak specyfikę szczebla operacyjnego, właściwości rodzajów sił zbrojnych, wielonarodowość struktur oraz działania obejmujące całe spektrum zadań sił zbrojnych. Chodzi przy tym o to, aby wszędzie tam, gdzie jest to celowe i możliwe,

tak skoordynować operacje lądowe, powietrzne i morskie oraz działania sił specjalnych, aby zamierzone skutki (wspólny cel) osiągnięte zostały przy efektywnym wykorzystaniu zróżnicowanych możliwości i możliwie najmniejszych stratach. Tak użyć komponenty rodzajów sił zbrojnych w czasie i przestrzeni, aby wykorzystać ich silne strony, a jednocześnie osłonić słabe.

Wyjaśnienia wymaga tu problem synchronizacji, która oznacza osiągnięcie równoległości i spójności zróżnicowanych procesów dowodzenia i planowania oraz połączenie możliwości wojsk lądowych, sił powietrznych, marynarki wojennej i sił specjalnych, aby dzięki temu osiągnąć wspólne cele operacyjne. Synchronizacja odnosi się nie tylko, jak ma to miejsce w przypadku współdziałania, do bezpośredniego użycia sił, lecz występuje we wszystkich fazach przygotowania i prowadzenia operacji. Jest więc wyższym jakościowo zjawiskiem. Synchronizacja to skomplikowany proces wymagający uporządkowania działań w czasie i przestrzeni w celu rozwinięcia w decydującym miejscu optymalnej siły bojowej. Kluczowym elementem tej definicji wydaje się określenie „rozwinięcie”. Dzięki niemu synchronizacja wykracza poza zwykłe uzgodnienie pojedynczych przedsięwzięć. Obejmuje więcej niż tylko przestrzenne i czasowe ześrodkowanie sił i ognia w jednym miejscu. Konieczna jest również koordynacja działań (bojowych) realizowanych na rozległych obszarach i w różnych odstępach czasu. Przedsięwzięcia można uznać za zsynchronizowane, jeżeli ich wspólne konsekwencje oddziałują w decydującym czasie i rozstrzygającym miejscu. Synchronizacja uzupełniana jest współpracą i koordynacją przedsięwzięć z organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi.

Operacje połączone w zależności od charakteru zadań i środowiska, w jakim mogą być prowadzone, dzieli się na operacje powietrzno-lądowe, powietrzno-morskie, lądowo-morskie itp. **Dowodzenie operacją przypadnie dowódcy tego rodzaju sił zbrojnych, który w danej operacji spełniać będzie wiodącą rolę.** Tak więc operacją, w której biorą udział komponenty wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej równie dobrze dowodzić może oficer marynarki lub sił powietrznych. Przykładem połączonych działań rodzajów sił zbrojnych może być operacja wyzwolenia Kuwejtu. Generałowi Schwarzkopfowi, mimo że był generałem wojsk lądowych, podlegały wszystkie związki wojsk lądowych, sił powietrznych, marynarki i korpusu marines, znajdujące się w rejonie Zatoki Perskiej.

Zarówno narodowe, jak i wielonarodowe działania połączone realizowane są na trzech poziomach: strategicznym, operacyjnym i taktycznym. Na szczeblu strategicznym (kierownictwo państwa lub sojuszu) ma miejsce przekształcenie woli politycznej w cele polityczne i wydzielenie sił i środków (wojskowych i niemilitarnych) niezbędnych do ich realizacji. Najwyższe dowództwo wojskowe określa na tej podstawie cele strategiczne (wojskowe), wydziela siły i środki. Stanowi ponadto organ doradczy kierownictwa politycznego. Prowadzenie operacji połączonej z perspektywy strategicznej to koordynacja wszystkich elementów składających się na możliwości państwa (sojuszu). Obok sił zbrojnych zaliczyć do nich można potencjał ekonomiczny, możliwości polityczne, informacyjne (oddziaływania na opinię światową) i technologiczne. Integracja i koordynacja tych składników siły państwa (sojuszu) to właśnie strategiczny poziom operacji połączonej. Strategia postrzegana przy tym być powinna jako ogólna „filozofia” użycia posiadanych sił i środków, a nie jako bezpośrednie prowadzenie operacji połączonej.

Dowództwo operacyjne na podstawie wytycznych kierownictwa strategicznego przekształca stopniowo cele strategiczne w cele operacyjne, wypracowuje koncepcję operacji, wydaje dyrektywy dla dowództw taktycznych i kieruje połączonymi działaniami rodzajów sił zbrojnych (sił wielonarodowych). Dowództwo taktyczne natomiast na podstawie otrzymanych dyrektyw koordynuje działania różnych rodzajów wojsk i kieruje bezpośrednimi starciami z przeciwnikiem.

W odniesieniu do NATO rolę szczebla strategicznego spełnia Military Committee (Komitet Wojskowy) oraz Naczelne Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (Strategic Command Europe). Dowództwami operacyjnymi są dowództwa regionalne (Regional Command), takie jak np. RC NORTH w Brunssum, czy RC SOUTH w Neapolu, dowództwa komponentów (Component Command), takie jak np. CC AIR w Ramstein lub też połączone dowództwo subregionalne (Joint Sub-Regional Command). W określonych sytuacjach korpus spełniać może rolę operacyjną, czasami też wyłącznie taktyczną. Traktowany jest więc jako związek operacyjno-taktyczny, a jego rola w konkretnej sytuacji zależy od realizowanego celu.

Przedstawione wyżej określenie poziomów operacji połączonych upoważnia do stwierdzenia, iż strategia wojskowa nie zajmuje się operacją, a kierownictwo strategiczne nie kieruje bezpośrednio działaniami wojsk. Problematyka ta jest jednoznacznie domeną sztuki operacyjnej, a za przygotowanie i prowadzenie operacji od-

powiada dowództwo operacyjne. Wyjaśnienia wymagają tu kwestie kompetencyjne. Operacja połączona określana jest również mianem kampanii definiowanej jako działania operacyjne składające się z jednej lub kilku bitew, ukierunkowane na osiągnięcie celu strategicznego. Prowadzona jest ona przez jednolite dowództwo operacyjne i obejmuje wspólne działania różnych rodzajów sił zbrojnych, najczęściej we współdziałaniu z siłami zbrojnymi innych państw. Tak więc planowanie i prowadzenie kampanii jest domeną operacyjną, jej ogólne zarysy i cele powstają jednak na szczeblu strategicznym i wynikają bezpośrednio z ustaleń politycznych. Dlatego też występują tu dwie zasadnicze fazy planowania określane jako Campaign Planning i Operational Planning. Planowanie kampanii ma miejsce najczęściej już w okresie pokoju i realizowane jest jako Advance Planning, a więc planowanie wstępne na wypadek wojny, uwzględniające hipotetyczne sytuacje. W sytuacjach kryzysowych realizuje się tzw. Implementation Planning, a więc dostosowanie istniejących planów do konkretnej sytuacji lub też opracowanie planu od podstaw. Bardzo istotny z polskiego punktu widzenia jest fakt, iż działania wojsk mają wymiar operacyjny tylko wówczas, gdy w ich wyniku osiąga się cel strategiczny, określany jako „Endstate”, czyli cel końcowy. Jeżeli cel taki zostanie osiągnięty, a przeciwnik nie posiada już sił, które mógłby wykorzystać do rozstrzygnięcia, to mamy do czynienia z kampanią. Działania są określane jako strategiczne, operacyjne lub taktyczne na podstawie ich efektu i udziału w osiągnięciu określonych celów.

Planowanie działań obejmuje wszelkie aspekty operacji i, w zależności od charakteru zadania, realizowane jest w ramach NATO, Unii Zachodnioeuropejskiej, innej koalicji lub wyłącznie w wymiarze narodowym. Planowanie operacyjne prowadzone jest na podstawie wytycznych kierownictwa politycznego i dyrektyw dowództwa strategicznego. Punktem wyjściowym, a zarazem punktem odniesienia koncepcji operacji, jest zamierzony stan końcowy (Endstate), a więc pożądana sytuacja polityczno-militarna po zakończeniu operacji wojskowych, i wynikające stąd cele militarne, czyli rezultaty podejmowanych działań. Opracowując planu operacji połączonej, należy udzielić odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaki jest cel strategiczny?
2. Jakie cele wojskowe muszą zostać zrealizowane, aby możliwe było osiągnięcie celu strategicznego?
3. Jakim stopniem swobody dysponuje dowódca operacyjny i co ogranicza mu swobodę działania?

4. Jakie wyniki muszą być osiągnięte, aby można było uznać, że działania spełniły swą rolę? (kryteria stanowiące o wypełnieniu misji)
5. Jaka kolejność działań jest najkorzystniejsza, aby zapewnić takie warunki?
6. W jaki sposób należy wykorzystać komponenty połączonych sił, aby zapewnić tę kolejność działań?
7. Jakie ryzyko wiąże się z podjęciem określonych działań?
8. W jaki sposób zakończone zostaną działania?

Odpowiedzi na te pytania określają ogólne ramy i ideę planowanej operacji połączonej. Takie elementy, jak ośrodek równowagi operacyjnej (źródła siły i swobody działania – Center of Gravity) oraz decydujące punkty (obszary kluczowe – Decisive Points) pomagają w zidentyfikowaniu aspektów organizacyjnych i funkcjonalnych ważnych dla osiągnięcia celu końcowego (Endstate) lub celów pośrednich. Koncepcja operacji połączonej to nic innego, jak zestawienie celu końcowego z ośrodkami równowagi (źródłami siły i możliwości działania) przeciwnika. Chodzi więc o to, aby przekształcić cel strategiczny w działania wojsk, czyli ustalić w jaki sposób osiągnąć cel operacji połączonej oraz gdzie skierować swój główny wysiłek. Na co oddziaływać, aby osiągnąć cel. Może to być na przykład element spajający sojusz, ośrodek przemysłowy, system dowodzenia, nawet pojedyncza osoba czy też główne zgrupowanie sił przeciwnika.

Cele operacji mogą być osiągnięte dzięki oddziaływaniom bezpośrednim i oddziaływaniom pośrednim. Oddziaływania bezpośrednie oznaczają skierowanie wysiłków na źródła siły i możliwości działania przeciwnika i na jego kluczowe obszary. Oddziaływania pośrednie oznaczają natomiast skierowanie wysiłków na słabe punkty przeciwnika. Działania takie prowadzi się w celu stworzenia warunków sprzyjających oddziaływaniu na ośrodki równowagi (źródła siły) i kluczowe punkty przeciwnika, co ułatwić ma uzyskanie rozstrzygnięcia przez oddziaływanie bezpośrednie. Określenie oddziaływanie bezpośrednie i pośrednie odnosi się do głównej idei przeprowadzenia operacji, sposobu osiągnięcia wytyczonego celu.

Operacja składa się z reguły z wielu czasowo i przestrzennie skoordynowanych faz. W sztuce wojennej NATO wyróżnia się pięć zasadniczych faz operacji:

- planowanie i przygotowanie;
- przegrupowanie i rozwinięcie operacyjne;

- ⇒ działania;
- ⇒ zakończenie konfliktu, przegrupowanie do rejonów wyjściowych;
- ⇒ odtworzenie stanu wyjściowego (demobilizacja – przyjęcie struktur pokojowych), analiza przebiegu operacji.

Jest to rozwiązanie modelowe i w zależności od sytuacji, zadań i składu sił może ulegać modyfikacji. Wszystkie fazy, z wyjątkiem rzeczywistych działań, będą z reguły realizowane w odpowiedzialności narodowej. Trzecia faza, czyli właściwe działania, rozpoczyna się wraz z podporządkowaniem sił narodowych wspólnemu dowódcy i kończy w momencie powrotu do narodowych struktur dowodzenia. Faza ta ma z reguły wielonarodowy charakter. Szczególnie istotne jest to, aby koncepcja operacji zawierała także przeprowadzenie demobilizacji po osiągnięciu celu strategicznego. Chodzi o to, aby w planowaniu operacyjnym uwzględnić mechanizmy deeskalacyjne. Jeżeli na przykład samo rozwinięcie sił Sojuszu w ramach przeciwkoncentracji strategicznej doprowadzi do zaniechania agresji przez przeciwnika, to odpowiednie mechanizmy demobilizacyjne zapobiegają eskalacji napięcia.

1.5. Zasady działań połączonych

Operacje połączone, tak jak wszelkie działania wojskowe, prowadzone są według określonych zasad, nazywanych ogólnie zasadami wojny lub też zasadami operacji połączonych. W regulaminach państw członkowskich NATO występuje zróżnicowane podejście do tych zasad. Prowadzenie połączonych działań wymaga jednak jasnego zdefiniowania powszechnie uznawanych i obowiązujących założeń jeszcze przed rozpoczęciem samych działań. Dlatego też w ramach NATO wypracowano zasady operacji połączonych uwzględniające zarówno zasady sztuki wojennej uznawane przez wszystkie państwa, ale obejmujące również pewne aspekty typowe dla działań połączonych. Postępowanie według nich nie gwarantuje wprowadzenia w każdej sytuacji, umożliwia jednak racjonalne działanie. Zasady nie są niezmiennym prawem, lecz ogólnymi regułami postępowania. Pomagają one dowódcy rozważyć zamiary i ocenić możliwe warianty działania z różnych perspektyw. Zadanie dowódcy polega przy tym na tym, aby w konkretnych sytuacjach znaczenie poszczególnych zasad umożliwiło osiągnięcie celu operacji.

Warunki prowadzenia i charakter operacji połączonych powodują, że za najważniejsze zasady uznaje się: celowość, jedność dowodzenia, jedność działania, swobodę działania, ekonomię sił, koncentrację wysiłków, akceptację realizowanych działań, inicjatywę i bezpieczeństwo operacji. Nie oznacza to oczywiście, że podczas planowania i prowadzenia operacji nie należy stosować takich zasad, jak zaskoczenie, elastyczność, współdziałanie, morale czy też prostota działań.

Celowość. Wszelkie działania wojskowe przyczyniać się muszą do osiągnięcia politycznego celu działań. Działania wojskowe zorientowane więc są na jasno zdefiniowane, istotne dla wykonywanych zadań i możliwe do realizacji cele militarne. Dowództwo wojskowe musi tak połączyć możliwości i działania komponentów rodzajów sił zbrojnych, aby mogły one zdecydowanie i efektywnie przyczynić się do wykonania zadania. Nie może przy tym pojawiać się wątpliwość co do tego, co wojska mają w wyniku podejmowanych działań osiągnąć.

Jedność dowodzenia oznacza uzgodnienie zadań, odpowiedzialności i uprawnień. Wymaga ona podporządkowania wszystkich sił biorących udział w operacji jednemu dowódcy, który musi mieć uprawnienia umożliwiające ich użycie dla osiągnięcia celu operacji.

Jedność działania oznacza skierowanie wszelkich działań na osiągnięcie wspólnego celu. Jedność działania, czyli koordynacja na bazie współpracy i wspólnych celów, stanowi dopełnienie jedności dowodzenia. Jeżeli w wyniku udziału w operacji instytucji lub organizacji niemilitarnych nie jest możliwa jedność dowodzenia, to decydujące znaczenie będzie miała jedność działania.

Swoboda działania to uprawnienia decyzyjne i odpowiedzialność na tym szczeblu struktury organizacyjnej, który zapewnia najdogodniejsze warunki do realizacji operacji. Od dowódcy operacyjnego wymaga się zainicjowania, zaplanowania i realizacji wszelkich przedsięwzięć niezbędnych do osiągnięcia celu strategicznego, dlatego też decyduje on o charakterze operacji, określając rodzaj podejmowanych działań. Swoboda działań dotyczy nie tylko swobody podejmowania decyzji i dysponowania posiadanymi siłami, ale również możliwości ich użycia niezależnie od działań i woli przeciwnika. Swoboda działania dowódcy nigdy nie jest pełna, gdyż jego działania podporządkowane są prymatowi polityki.

Ekonomia sił to racjonalne dysponowanie siłami i środkami odpowiednio do ważności zadań, gwarantujące osiągnięcie celu operacji w możliwie najkrótszym czasie, przy jak najmniejszych stratach własnych. Ekonomiczne użycie sił oznacza optymalne wykorzystanie zróżnicowanych możliwości komponentów biorących udział w operacji i ścisłą koordynację ich wysiłków. Ponieważ siły i środki nie są ograniczone, konieczne jest podjęcie ryzyka na tych obszarach i kierunkach, które nie odgrywają decydującej roli. Ekonomia sił wyraża się więc w angażowaniu sił i środków do wykonania zadań głównych kosztem zadań drugoplanowych.

Koncentracja wysiłków nie musi oznaczać masowania sił w określonym miejscu i czasie. Chodzi tu raczej o zmasowanie oddziaływania. Unikać należałoby przy tym rozdrabniania sił i tworzyć punkty ciężkości, skupiając oddziaływania na te elementy wojsk przeciwnika, których zniszczenie lub obezwładnienie uniemożliwi mu osiągnięcie zakładanych celów. O ile podczas działań taktycznych dąży się do fizycznego zniszczenia przeciwnika i wyparcia go z ważnych rejonów, to w działaniach operacyjnych skuteczność działania przeciwnika obniżona może być w wyniku połączenia różnych sposobów oddziaływania, wśród których fizyczne zniszczenie stanowi tylko jedną z możliwości.

Akceptacja działań to nowość w katalogu zasad, oznacza ona przyzwolenie na użycie sił zbrojnych i przekonanie o zgodności działań z prawem międzynarodowym. Akceptację osiąga się przede wszystkim dzięki nabytemu zaufaniu, praworządności działań i otwartości oraz wiarygodnemu informowaniu społeczeństwa. Brak akceptacji i negatywna ocena społeczeństwa wpływa bezpośrednio i pośrednio na swobodę działania dowódców, chociażby przez spowodowane taką sytuacją ustalenia polityczne.

Inicjatywa oznacza akcję a nie reakcję. Dlatego też planowanie i prowadzenie operacji ukierunkowane powinno być na utrzymanie swobody działania. Inicjatywa to nie problem szybkości, lecz oceny, planowania, informowania i stawiania zadań we właściwym czasie. Wymaga ona twórczego myślenia oraz zdolności do samodzielnego podejmowania decyzji i samodzielnych działań. Dowódcy winni być przygotowani do przejawiania inicjatywy bez nadmiernej obawy o konsekwencje w razie niepowodzenia. Wymaga to postawy przełożonych promującej zdolność do podejmowania ryzyka, raczej w celu osiągnięcia powodzenia, niż zabezpieczenia się przed porażką.

Bezpieczeństwo operacji oznacza ograniczenie wrażliwości na działania przeciwnika i inne zagrożenia. Szczegółowa analiza postępowania przeciwnika i staranne planowanie służyc mają pozbawieniu przeciwnika możliwości uzyskania zaskoczenia. Zapewnienie bezpieczeństwa operacji wymaga aktywnej i pasywnej ostro-ny sił, środków i informacji.

Planowanie i prowadzenie operacji połączonej według przedstawionych wyżej zasad nie stanowi oczywiście uniwersalnej recepty na rozwiązywanie problemów operacyjnych. Kierowanie się nimi może jednak ułatwić odpowiednie użycie sił i środków w czasie i przestrzeni, gdyż zadaniem dowódcy operacji połączonej jest zapewnienie obecności odpowiednich sił we właściwym miejscu i czasie. Ogólne ramy w tym zakresie określają tzw. czynniki operacyjne, czyli siły, obszar, czas i informacja. To właśnie siły, jakimi dysponuje dowódca operacji połączonej, obszar, na jakim ma prowadzić operację i czas jej przygotowania oraz zakładany okres jej trwania decydują o realizowanych działaniach. Czynniki te są ze sobą ściśle powiązane, a ich znaczenie w przebiegu operacji może ulegać zmianie. Siły, obszar i czas są przy tym dla konkretnej operacji stałymi jakościowymi i ilościowymi, wpływają więc na możliwości działania i zakres swobody dowódców.

Siły postrzegać należy jako wszelkie wojska i środki, jakimi dysponuje dowódca do przeprowadzenia operacji. Siły są warunkiem wszelkich działań militarnych. Powinny być one dostosowane do rodzaju zadania. Możliwości sił wynikają z ich składu i wyposażenia, rodzaju i stanu uzbrojenia, stopnia wyszkolenia oraz stanu fizycznego i duchowego żołnierzy. Duże znaczenie ma również osobowość dowódcy i morale wojsk. Niezbędnym warunkiem powodzenia jest zapewnienie zdolności do uzupełniania wojsk i ich zabezpieczenia logistycznego. Możliwości te określają granice działania i rozstrzygają o żywotności wojsk.

Wielonarodowość wpływa na czynnik sił m.in. przez dyspozycyjność (stopień gotowości) i jakość poszczególnych kontyngentów narodowych, ograniczenia narodowe, specyficzne stosunki podległości oraz stopień standaryzacji procedur i wyposażenia technicznego.

Kolejnym czynnikiem determinującym działania wojsk jest **obszar**, który przez swą rozciągłość i pokrycie wpływa na planowanie działań i zachowania wojsk. Wykorzystanie obszaru jest centralnym problemem dowodzenia podczas operacji. Powi-

nien on być przy tym postrzegany trójwymiarowo z włączeniem przestrzeni powietrznej i spektrum elektromagnetycznego. Obszar należy traktować jako środek służący osiągnięciu celu, czyli pokonaniu przeciwnika. Zadaniem dowódcy jest określenie cech jakościowych obszaru sprzyjających prowadzeniu operacji i ich właściwe wykorzystanie.

Czynnikiem wywierającym znaczny wpływ na działania wojsk w operacji połączonej jest również **czas**, w jakim mają być one przygotowane i prowadzone. Zadanie dowodzenia polega na zaplanowaniu, przygotowaniu i przeprowadzeniu działań koniecznych dla osiągnięcia celu strategicznego w rozporządzalnym czasie. Zdolność do aktywnego wykorzystania czynnika czasu dla potrzeb własnej operacji przyczynia się w znacznym stopniu do uzyskania inicjatywy i swobody operacyjnej, a w rezultacie korzystniejszego położenia. Szczególne wyzwanie stanowi przy tym skoordynowanie ram czasowych i warunków wynikających z ustaleń strategicznych z czasem potrzebnym na przygotowanie i przeprowadzenie operacji.

Określenie właściwego stosunku między czynnikami operacyjnymi zdeterminowane jest posiadaniem **informacji** dotyczących sił własnych i przeciwnika, czasu ich działania i obszaru, na jakim prowadzona ma być operacja. We współczesnych warunkach informacja lub jej brak staje się czynnikiem przesądzającym o sukcesie lub porażce. Oddziałuje ona na przebieg operacji przez jej pozostałe podstawowe czynniki. Ma ona przy tym inną jakość niż siły, obszar i czas. Działanie jednego z czynników – sił, obszaru lub czasu – w pewnych granicach może być wyrównane przez dwa pozostałe czynniki lub informację. Informacji natomiast z reguły nie można zastąpić przez żadną kombinację pozostałych trzech czynników. Właściwa ocena sił, obszaru i czasu, a w związku z tym użycie sił i środków odpowiednio do celu operacji, możliwe jest tylko na podstawie aktualnej i precyzyjnej informacji.

Doświadczenia Amerykanów z Somalii (migawki telewizyjne ukazujące zestrzelonych nad Somalią i wleczonych po ulicach Mogadiszu pilotów amerykańskich) doprowadziły do zmiany stopnia i rodzaju zaangażowania USA w tym regionie) wskazują, że wskutek wszechobecności mediów nawet taktyczne działania i wydarzenia mogą oddziaływać na wszystkie szczeble kierowania oraz na opinię publiczną, a w związku z tym wywierać wpływ na poparcie i akceptację działań militarnych przez społeczeństwo.

Informacja stała się centralnym i krytycznym czasowo czynnikiem procesów decyzyjnych. Zyskała ona tym samym tak duże znaczenie dla działań militarnych, że usamodzielniała się i traktowana powinna być jako samodzielny czynnik operacyjny obok tradycyjnych czynników sił, obszaru i czasu.

Stosunek między czynnikami operacyjnymi powinien odpowiadać celowi i planowi operacji. Zadanie polega przy tym na znalezieniu takiego stosunku między siłami, czasem i obszarem, który w danych warunkach stworzyć może największe szanse powodzenia. Uwzględnić przy tym należy stały wpływ czynnika informacji.

Podsumowując rozważania zawarte w niniejszym rozdziale należy podkreślić, że o dowodzeniu operacyjnym wykraczającym poza ramy jednego rodzaju sił zbrojnych, a więc o operacjach połączonych, mówimy nie dlatego, że w jednym sztabie znajdują się żołnierze wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej. Pojęcie „JOINT” to coś więcej, oznacza ono **wspólną ocenę sytuacji, skoordynowane planowanie i podział zadań, który pozwala na wykorzystanie możliwości rodzajów sił zbrojnych, wspólną kontrolę i wspólne kierowanie przebiegiem operacji. Myślenie w kategoriach wykraczających poza własny rodzaj sił zbrojnych to imperatyw działania oficerów zajmujących się problematyką operacyjną.** Połączone działania rodzajów sił zbrojnych będą w przyszłości charakterystyczną cechą działań. Dowódcy i oficerowie sztabu szczebla operacyjnego powinni potrafić oceniać możliwości i ograniczenia własnego i innego rodzaju sił zbrojnych, aby mogli opracować realistyczne plany operacji.

Wojska lądowe powinny być przygotowane do realizacji szerokiego spektrum zadań, których treść i zakres uzależniona będzie od sytuacji polityczno-militarnej oraz operacyjno-taktycznej. Mogą one bowiem zostać użyte do obrony przed agresją potencjalnego przeciwnika, prowadzonej w ramach wojny globalnej, ale także do wykonania zadań związanych z bezpieczeństwem lokalnym i utrzymywaniem pokoju. Wychodząc z powyższego należy skonstatować, że działania wojsk lądowych prowadzone w ramach operacji połączonych mogą być rozłożone w czasie i przestrzeni, nie łączyć się ze sobą w żaden sposób oraz toczyć się ze zmienną intensywnością.

Doświadczenia historyczne oraz wnioski z ćwiczeń wskazują, że niezależnie od posiadanej władzy (kompetencji) oraz relacji w zakresie dowodzenia i kierowania, dowódca komponentu lądowego powinien posiadać zdolność do przewidywania rozwoju sytuacji, tworzenia z posiadanych sił ugrupowania operacyjnego (zgrupowań operacyjnych), szybkiej reakcji na zmieniającą się sytuację operacyjno-taktyczną oraz płynnego przechodzenia od działań o charakterze defensywnym (obronnym) do ofensywnych (zaczepnych) i na odwrót. Stawia to przed siłami lądowymi wymóg utrzymania takiej wszechstronności i elastyczności, która umożliwia realizację wszelkich zadań na poziomie operacyjnym i taktycznym, sprecyzowanych przez nadrzędny szczebel dowodzenia. Powyższy wymóg dotyczy w równym stopniu działań prowadzonych podczas wojny (konfliktu zbrojnego), jak i działań prowadzonych w ramach operacji innych niż wojna (operacji pokojowych).

W operacjach połączonych (Joint Operations), operacjach sojuszniczych (Allied Operations) oraz sojuszniczych (wielonarodowych) operacjach połączonych (Allied [Combined] Joint Operations) dowództwo komponentu wojsk (sił) lądowych funkcjonuje zwykle na poziomie operacyjnym (operational level of war). Obejmuje on skoordynowane działania różnych rodzajów wojsk, zmierzające do osiągnięcia celu strategicznego. W ten sposób uzyskuje się zdolność do łączenia celów operacji

zdefiniowanych na poziomie strategicznym¹, ze sposobami ich osiągnięcia realizowanymi na poziomie taktycznym². Innymi słowy dowództwo komponentu lądowego wykorzystuje zasady sztuki operacyjnej dla osiągnięcia celów postrzeganych w wymiarze strategicznym lub operacyjnym.

Na poziomie strategicznym zamierzonym efektem jest zagwarantowanie, że cele Sojuszu i koalicji będą zrealizowane, z zachowaniem globalnych i dalekosiężnych celów państw uczestniczących. Z kolei cele wynikają z możliwości wojskowych państw, które przejawiają wolę angażowania się w konflikt. Natomiast na poziomie operacyjnym zamierzonym efektem jest zagwarantowanie, że taktyczne użycie wojsk jest zharmonizowane tak, by osiągnąć cele strategiczne. Innymi słowy na poziomie operacyjnym wojsk lądowych osiąga się cele strategiczne poprzez zaplanowanie, zorganizowanie i przeprowadzenie kampanii i operacji (bitew).

Podstawowymi częściami składowymi (elementami) komponentu wojsk lądowych, zapewniającymi uzyskanie takich możliwości są ogólnowojskowe związki taktyczne (oddziały), których trzon stanowią jednostki zmechanizowane, pancerne i aeromobilne (np. desantowo-szturmowe, kawalerii powietrznej, lotnictwa wojsk lądowych) oraz jednostki rodzajów wojsk i służb. Ogólnowojskowe związki taktyczne (oddziały) powinny charakteryzować się wysokim poziomem siły uderzeniowej, możliwościami stawiania twardego oporu, zdolnością do manewrowania oraz żywotnością, postrzeganą jako umiejętność przetrwania w najtrudniejszych warunkach współczesnego pola walki.

Potencjał bojowy stworzony przez połączone rodzaje wojsk jednostek bojowych może być mierzony skutkami powstałymi dzięki połączeniu manewru i siły ognia. Ze względu na przewidywany charakter działań, uzbrojenie, wyposażenie oraz zadania przewidywane do realizacji w wojskach lądowych wyróżnia się jednostki bojowe, wspierające i logistyczne. Jednostki bojowe to takie siły, które do starcia z przeciwnikiem stosują ogień i manewr wraz z systemami uzbrojenia strzelającymi ogniem bezpośrednim, co wyróżnia je od sił zwalczających przeciwnika ogniem pośrednim lub w inny sposób zapewniających wsparcie wojskom. Jednostkami

¹ Poziom strategiczny (*strategic level of war*) obejmuje działania zmierzające do osiągnięcia celów politycznych, zgodnie z możliwościami państwa (koalicji), przy użyciu wszystkich rodzajów sił zbrojnych.

² Poziom taktyczny (*tactical level of war*) obejmuje wszelkie działania związków taktycznych (niekiedy również operacyjnych), oddziałów i pododdziałów w celu efektywnego wykorzystania ich potencjalnych możliwości bojowych. Sukcesy i porażki na szczeblu taktycznym tworzą warunki do działań na szczeblu operacyjnym.

bojowymi są przede wszystkim: wojska opancerzone (pancerne i piechota zmechanizowana), wojska powietrzno-manewrowe, rozpoznawcze oraz lotnictwo wojsk lądowych.

Wojska pancerne są przede wszystkim ofensywne w swoim charakterze. Mobilność, siła ognia, ochrona przed ogniem i psychologiczny efekt użycia czynią je podstawowym środkiem do przełamania obrony przeciwnika oraz, wykorzystywania powodzenia działań zaczepnych, zwykle poprzez wykonanie głębokich uderzeń w strefy tyłowe przeciwnika i do pościgu za jego wycofującymi się wojskami. Jednostki opancerzone mogą także osłabiać ataki przeciwnika i wykonywać kontrataki w trakcie obrony. Podstawą ich uzbrojenia są czołgi, które mogą niszczyć pojazdy opancerzone przeciwnika, piechotę, środki artyleryjskie oraz w określonych warunkach skutecznie zwalczać samoloty i śmigłowce w powietrzu.

Wojska zmechanizowane posiadają taką samą mobilność jak wojska pancerne lecz mniejszą siłę ognia i opancerzenie. Gdy piechota zmechanizowana wyposażona jest w bojowe wozy piechoty, wówczas może ona towarzyszyć czołgom w uderzeniach. W natarciu piechota zmechanizowana może działać jako siły opanowujące teren. W obronie stanowi podstawę zapewnienia manewru dla wojsk pancernych. Jednostki zmechanizowane i pancerne powinny działać wspólnie, w celu pokonania wojsk przeciwnika w różnych warunkach.

Jednostki spiesznej piechoty mogą działać w większości rodzajach terenów i pogody oraz zdolne są do wykonywania licznych zadań w całym spektrum konfliktu, szczególnie zaś do działań innych niż wojna. Z powodu swoich możliwości szybkiego przemieszczania się mogą one stanowić dominującą siłę w nagle rozwijających się działaniach. W takich przypadkach mogą one wcześniej przechwycić inicjatywę, opanować i utrzymać teren, a także zmasowanym ogniem zatrzymać przeciwnika w dogodnym terenie. Spieszona piechota działa przede wszystkim w nocy lub w okresach ograniczonej widzialności. Jednostki te są szczególnie użyteczne do działań w zróżnicowanym terenie, w rejonach zabudowanych lub zurbanizowanych. Mogą one przenikać i szybko poruszać się na tyłach przeciwnika w celu wykonania zadań specjalnych. Jednostki spiesznej piechoty osiągają decydujące rezultaty poprzez wykorzystywanie organicznych i wspierających sił oraz systemów uzbrojenia.

Wojska powietrzno-szturmowe posiadają najwyższą ruchliwość taktyczną i operacyjną. Ich zdolność przemieszczania i określone możliwości przeciwpancerne, czynią je przede wszystkim podstawą sił reagowania w działaniach skierowanych przeciwko wojskom pancernym. Są w stanie przenikać głęboko na terytorium przeciwnika aby przerwać linie łączności i komunikacji, opanować lotniska, niszczyć węzły dowodzenia, blokować jednostki wzmocnienia lub opanowywać kluczowe punkty terenowe.

Wojska powietrzno-desantowe mogą prowadzić działania w głębi ugrupowania przeciwnika, na dużych odległościach od linii styczności wojsk. Oddziały takie zrzucone mogą być na obiekt niemal w każdych warunkach atmosferycznych. Dowódcy muszą jednak uwzględniać, że użycie wojsk powietrzno - desantowych na dużych odległościach może je pozbawić wsparcia ze strony dodatkowych systemów broni przeciwpancernej. Natomiast na ziemi ich możliwości bojowe są podobne do innych jednostek piechoty.

Podstawowymi zadaniami jednostek rozpoznawczych jest prowadzenie rozpoznania przy użyciu wszelkich dostępnych środków. Są one w stanie odnaleźć przeciwnika i kształtować sytuację, zapewniając w ten sposób czas dla dowódcy na reakcje. Oddziały rozpoznawcze mogą opóźniać nacierającego przeciwnika, jak również zabezpieczać wycofywanie.

Lotnictwo wojsk lądowych wykonuje następujące zadania bojowe: uderzenia, rozpoznanie i osłona oraz walka powietrzna. Lotnictwo wykonuje swoje zadania przez cały czas trwania działań w styczności, w głębi i w rejonach tyłowych. Ich siła ognia, ruchliwość i szybkość pozwala dowódcom wojsk lądowych w szerokim zakresie wchodzić w kontakt i zwalczać wojska przeciwnika. Śmigłowce szturmowe są idealnie przystosowane do szybkich reakcji w działaniach w styczności, w głębi i na tyłach. Jednostki śmigłowców szturmowych zapewniają szybkie, manewrowe i precyzyjne śledzenie przeciwnika oraz bezpośrednie oddziaływanie na niego siłą ognia. Szybkość i zdolności manewrowe jednostek śmigłowcowych, przy ich zdolności do wykorzystywania naturalnych ukryć i szybkości, niwelują ich wrażliwość na uderzenia.

2.1. Zadania wojsk lądowych

Wojska lądowe w ramach operacji połączonych powinny posiadać zdolność do prowadzenia działań, których ostatecznym celem jest pokonanie przeciwnika oraz opanowanie i utrzymanie określonego obszaru. Osiągnięcie takiego stanu będzie możliwe poprzez koncentrację sił (nie utożsamianą z ich masowaniem) na obszarze (w rejonie) operacji i uzyskanie przewagi nad przeciwnikiem, w decydującym czasie i miejscu.

W operacjach połączonych, realizowanych w wymiarze narodowym komponent lądowy składać się może z wojsk operacyjnych oraz wojsk obrony terytorialnej. Prowadzone dociekania wskazują, że wojska operacyjne będą stanowiły trzon wojsk lądowych. Ich struktury organizacyjne obejmujące związki operacyjne i taktyczne oraz oddziały (pododdziały) przeznaczone są do realizacji głównych zadań militarnych na obszarze kraju, a ich wydzielona część także poza jego granicami, w ramach struktur międzynarodowych.

Wojska operacyjne w celu pomyślnego wykonania przewidywanych zadań powinny zatem charakteryzować się mobilnością, samodzielnością oraz zdolnością do prowadzenia autonomicznych działań. Z charakterystyki współczesnych działań operacyjnych wynika, że powinny być także przygotowane do współdziałania z siłami obrony terytorialnej i innymi rodzajami sił zbrojnych (siłami powietrznymi, marynarką wojenną) w ramach operacji połączonych. Przynależność naszego państwa do NATO determinuje również potrzebę współdziałania z wojskami państw sojuszniczych. Będzie to możliwe do osiągnięcia przede wszystkim poprzez zgodność struktur systemów i procedur dowodzenia oraz stosowanie jednolitych zasad (sposobów) prowadzenia działań. Z powyższych konstatacji wynika, że wojska operacyjne należy postrzegać jako szczególnie istotny element podsystemu militarnego.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że do głównych zadań wojsk operacyjnych, realizowanych na obszarze kraju trzeba zaliczyć przygotowanie i prowadzenie powietrzno-lądowych operacji obronnych, na prawdopodobnych kierunkach uderzeń przeciwnika. W ich ramach należy również dostrzegać wykonanie zwrotów zaczepnych (w formie przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia) oraz udzielanie wsparcia siłom obrony terytorialnej. Istotnym zadaniem wojsk operacyjnych może być także przygotowanie i prowadzenie operacji zaczepnych, szczególnie w warunkach dążenia do odzyskania utraconego terytorium. Natomiast

główne zadania realizowane poza granicami kraju mogą polegać na ich udziale w operacjach militarnych, prowadzonych przez wojska sojusznicze oraz uczestnictwie w operacjach pokojowych, organizowanych pod egidą organizacji międzynarodowych

Tak zdefiniowane zadania wymagają od wojsk operacyjnych dobrego przygotowania, profesjonalizmu oraz wysokiego stopnia rozwinięcia w czasie pokoju. Powyższe konstatacje wskazują, że w strukturze wojsk operacyjnych powinny występować trzy podstawowe grupy jednostek:

- ◆ ogólnowojskowe związki operacyjne i taktyczne oraz oddziały;
- ◆ specjalistyczne związki taktyczne i oddziały;
- ◆ związki taktyczne i oddziały wsparcia i zabezpieczenia działań³.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że wymienione grupy wojsk nie będą z reguły występowały samodzielnie. Zwykle specjalistyczne związki taktyczne (oddziały) oraz związki taktycznych (oddziały) wsparcia i zabezpieczenia będą stanowić element ogólnowojskowych związków wyższego rzędu. Wprawdzie część z nich, a szczególnie te, które zaliczone zostały do tzw. jednostek centralnego podporządkowania mogą pozostawać w bezpośredniej dyspozycji dowódcy wojsk lądowych, lecz większość z nich w czasie działań zbrojnych będzie wspierać ogólnowojskowe związki operacyjne lub taktyczne, wchodzące w skład lądowego komponentu połączonych sił.

Ogólnowojskowe związki operacyjne i taktyczne przeznaczone będą do realizacji zadań głównych, zarówno na obszarze kraju, jak i poza jego granicami. Kolejną grupę będą stanowiły specjalistyczne związki taktyczne (oddziały). Będą one wykorzystywane do wykonania określonych zadań we współdziałaniu z ogólnowojskowymi związkami operacyjnymi (taktycznymi) lub do ich wzmocnienia (wsparcia). Potencjalne możliwości tych wojsk powinny być zatem ukierunkowane na wykonanie specyficznych zadań lub zadań typowych, ale realizowanych w specyficznych warunkach. Jak już wcześniej stwierdzono będą one wchodziły w skład związków operacyjnych i taktycznych. Jedynie wybrane brygady (BKPow, BDSz) mogą niekiedy pozostawać poza strukturą związku operacyjnego jako element Sił Reagowania. Sytuacja taka może mieć miejsce w trakcie tzw. operacji obronnych początkowego okresu wojny. Trzecią grupę stanowiły będą związki

³ *Wojska lądowe w nowych uwarunkowaniach polityczno-militarnych Europy. Perspektywiczny model wojsk lądowych (Tezy do seminarium), AON Warszawa 1999, s. 29.*

taktyczne i oddziały wsparcia i zabezpieczenia działań. W większości będą one występowały w składzie ogólnowojskowych związków operacyjnych i taktycznych. Ich zadanie w operacjach będzie wynikało z posiadanego uzbrojenia i wyposażenia.

Współczesne poglądy teoretyków i praktyków sztuki wojennej wskazują, że także wojska obrony terytorialnej mają do spełnienia wyjątkowo ważną rolę. Powinny być one zdolne do podjęcia zadań o charakterze zbrojnym i niezbrojnym, ale z reguły w rejonach ich pokojowej dyslokacji (integralnie powiązanych z rejonami odpowiedzialności). Ponadto w czasie pokoju i kryzysów siły te powinny być przygotowane do udziału w akcjach ratowniczych, głównie na obszarze własnego województwa.

Z przeprowadzonych analiz operacyjnych wynika, że wojska OT mogą realizować zadania militarne polegające na przygotowaniu i prowadzenie obrony (na kierunkach drugorzędnych i potencjalnie małej aktywności przeciwnika), szczególnie w miastach i w rejonach o wysokim stopniu zurbanizowania. Ponadto mogą zabezpieczać manewr wojsk operacyjnych oraz realizować kompleks zagadnień związanych z zabezpieczeniem materiałowym, technicznym i medycznym na ich korzyść. W ramach przewidywanych zadań wojska OT mogą ochraniać ważne obiekty wojskowe, a w sytuacjach szczególnych prowadzić działania nieregularne na obszarach czasowo zajętych przez przeciwnika.

Wojska obrony terytorialnej powinny zatem składać się z jednostek mobilnych i stacjonarnych. Natomiast ze względu na specyfikę realizowanych zadań, w strukturach tych sił powinny wystąpić następujące rodzaje oddziałów (pododdziałów):

- ◆ oddziały (pododdziały) przeznaczone do działań zbrojnych (obrony) w rejonach odpowiedzialności;
- ◆ pododdziały przeznaczone do obrony i ochrony obiektów wojskowych i cywilnych o znaczeniu obronnym;
- ◆ oddziały i pododdziały specjalistyczne (inżynieryjne, logistyczne, przeciwchemiczne, itp.).

Oddziały (pododdziały) przeznaczone do prowadzenia działań obronnych w wyznaczonych rejonach odpowiedzialności powinny posiadać lokalne możliwości manewrowe, niezbędne w celu rozwinięcia i zorganizowania obrony na wyznaczonych rubieżach (w rejonach). Działania pododdziałów przeznaczonych do obrony i ochrony obiektów będą miały charakter stacjonarny (pozycyjny) i najczęściej nie będą wymagały manewru sił i środków. Znacznie większe zapotrzebowanie na

środki transportu i maszyny wystąpi w oddziałach i pododdziałach specjalistycznych, a zwłaszcza w jednostkach inżynieryjnych (przeznaczonych do zabezpieczenia manewru wojsk w określonych obszarach) oraz logistycznych. Jednakże i w tym przypadku źródłem pozyskania większości środków transportu, maszyn i urządzeń będzie gospodarka narodowa.

W wielonarodowych (sojuszniczych) operacjach połączonych, wojska lądowe składać się będą z jednostek o różnej przynależności narodowej. Siły te powinny być przygotowane do prowadzenia wspólnych działań. Powyższy warunek można osiągnąć - między innymi - dzięki wcześniejszym wspólnym ćwiczeniom, wspólnemu szkoleniu oraz innym formom współpracy. Należy zatem sądzić, że osiągnięcie wysokiego poziomu interoperacyjności (ang. interoperability⁴) formacji wielonarodowych jest podstawą przygotowania i prowadzenia efektywnych działań wojsk lądowych, prowadzonych w ramach operacji połączonych.

Z powyższych konstatacji wynika jednoznacznie, iż wojska lądowe powinny być przygotowane do prowadzenia działań militarnych w wymiarze operacyjnym i taktycznym, we wszystkich możliwych formach, z użyciem wszelkich rodzajów broni. Z założeń operacji połączonych wynika także, iż muszą posiadać zdolność do ścisłego współdziałania z innymi komponentami, realizującymi zadania w ramach operacji połączonych (siłami powietrznym, specjalnymi, morskimi, itd.). Kolejnym warunkiem prowadzenia efektywnych działań jest ich zdolność do szybkiego koncentrowania i rozpraszania sił oraz uderzeń ogniowych, a także prowadzenia całodobowej walki, we wszystkich warunkach klimatycznych i terenowych. Istotną przesłanką osiągnięcia powodzenia przez wojska lądowe jest umiejętność skutecznego przeciwstawiania się silnym, powietrzno-lądowym zgrupowaniom przeciwnika oraz zagrożeniom z powietrza.

2.2. Sposoby realizacji zadań

Wnioski z ćwiczeń oraz doświadczenia działań prowadzonych w ramach konfliktów lokalnych wskazują, że poszczególne etapy operacji wojsk lądowych mogą być rozgrywane sekwencyjnie (kolejno). Jednak część z nich będzie realizowana równocześnie, szczególnie podczas prowadzenia działań zaczepnych. W wielu

⁴ Zdolność systemów, jednostek lub sił do zapewnienia świadczeń innym oraz przyjęcia ich od innych systemów, jednostek lub sił.

sytuacjach działania wojsk lądowych mogą mieć charakter liniowy, z czytelnie zdefiniowanymi pod względem geograficznym liniami rozgraniczenia (ang. boundaries), sąsiadującymi jednostkami, operacjami głębokimi (ang. deep operations), bezpośrednimi (ang. close operations) oraz tyłowymi (ang. rear operations). Należy przy tym zaznaczyć, że w operacjach liniowych kładzie się duży nacisk na utrzymanie położenia własnych sił w stosunku do sąsiadów (innych sił), a także na precyzyjnym zdefiniowaniu rejonów rozmieszczenia (postoju, ześrodkowania) wojsk. Dotyczy to również określania położenia wykrytych celów. Natomiast w działaniach o charakterze nieliniowym nie określa się wyraźnie linii frontu oraz tyłów. W operacjach tego typu wojska lądowe skupiają swoją uwagę głównie na wyznaczonych celach (zadaniach), których treścią może być zniszczenie sił przeciwnika lub opanowanie i kontrola nad ważnym obszarem. Mniej uwagi zwraca się na zależności geograficzne i położenie własnych wojsk w stosunku do innych sił (sąsiadów). Dyslokacja (rozmieszczenie) sił może następować z chwilą rozpoczęcia działań, zaś jej utrzymanie jest realizowane przez cały okres operacji.

Istotnym czynnikiem wpływającym na realizację zadań przez wojska lądowe jest wsparcie, którego powinny udzielać inne komponenty. Wsparcie ze strony sił powietrznych, marynarki wojennej, sił specjalnych czy innych komponentów nie powinno być postrzegane jako odrębne operacje. Musi być bowiem realizowane jako jedna, wspólna, kompleksowa operacja, którą zaplanowano dla osiągnięcia celów nakreślonych przez dowódcę połączonych sił (ang. Joint Force Commander – JFC). W tych warunkach dowódca komponentu wojsk lądowych jest w pełni odpowiedzialny za planowanie, realizację oraz synchronizację manewrów wojsk oraz wsparcia ogniowego. W celu usprawnienia synchronizacji określa on priorytety w zakresie niszczenia celów, oczekiwane efekty (skutki) oraz czas prowadzenia wsparcia. Wszystkie wymienione przedsięwzięcia powinny uniemożliwić przeciwnikowi efektywne, skoordynowane użycie posiadanych sił na obszarze operacji oraz zapewnić osiągnięcie powodzenia własnym wojskom.

Działania wojsk lądowych prowadzone w ramach operacji połączonych, niezależnie od skali konfliktu sprowadzać się będą zazwyczaj do utrzymania określonego obszaru (terenu), zniszczenia sił przeciwnika oraz odzyskania utraconego terytorium. Z powyższego wynika, że muszą być one w jednakowym

stopniu zdolne do prowadzenia operacji⁵ (działań) o charakterze zaczepnym (ofensywnych) oraz obronnych (defensywnych).

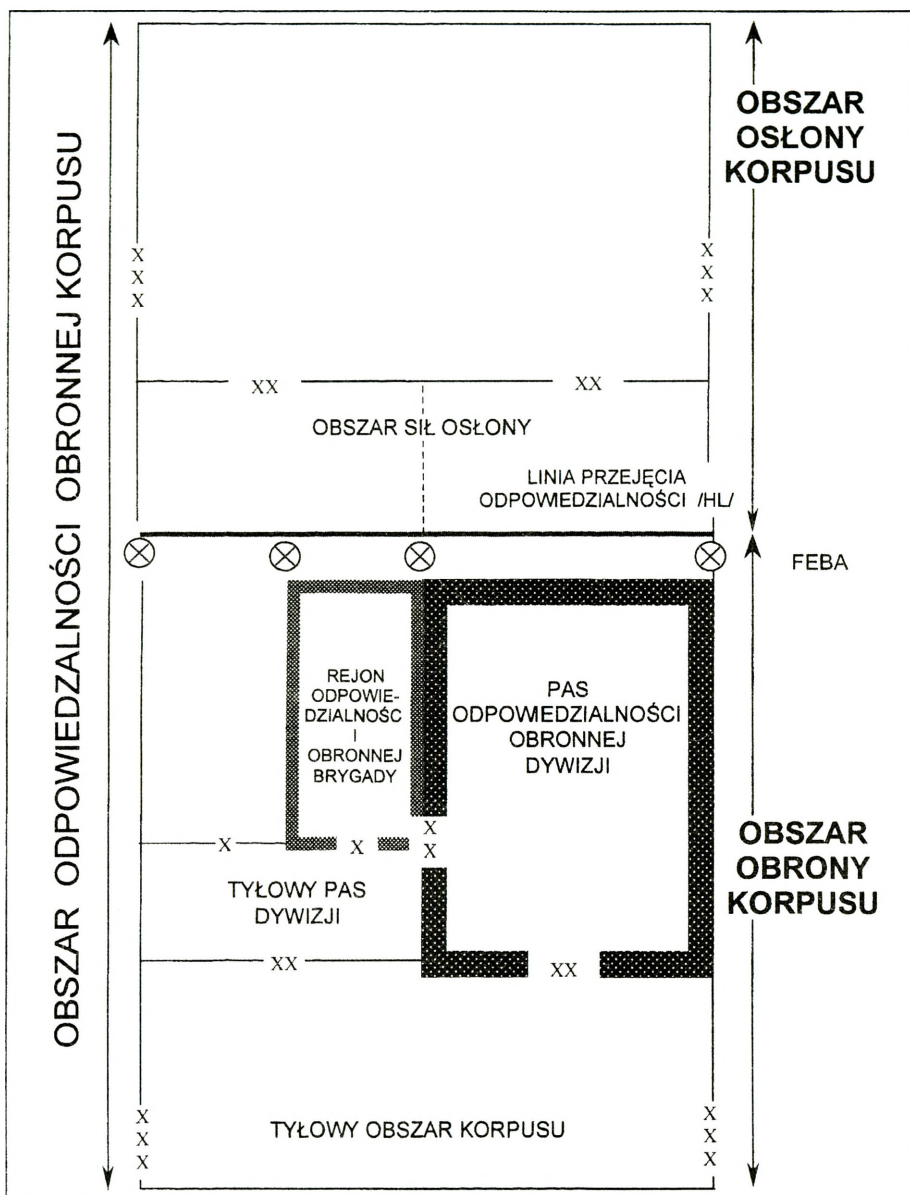
Ostateczne powodzenie w walce osiągane jest poprzez działania zaczepne. Nawet w obronie dowódca musi podejmować decyzję odnośnie przejęcia inicjatywy i przeniesienia walki na stronę przeciwnika. To działania zaczepne są bowiem rozstrzygającym działaniem w czasie wojny.

Do cech charakterystycznych działań zaczepnych, które skutkują uzyskaniem istotnej przewagi nad przeciwnikiem zalicza się wybór czasu ataku, kierunku natarcia i miejsca, w którym nastąpi główne uderzenie oraz synchronizację i tempo natarcia.

Celem działań zaczepnych jest pokonanie przeciwnika poprzez zastosowanie skoncentrowanej siły uderzenia, nie tylko na elementy pierwszego rzutu przeciwnika, lecz na głębokość jego ugrupowania. Powstanie ognisk walki w głębi obrony przeciwnika stwarza wrażenie stałego i znacznego zagrożenia, na które musi on reagować. W ten sposób przeciwnika bardziej jest zmuszony do reakcji na uderzenia niż do przejęcia inicjatywy. Należy jednak podkreślić, że fizyczne niszczenie przeciwnika jest jedynie środkiem do uzyskania powodzenia, a nie celem samym w sobie. Podstawowym wymogiem jest tworzenie warunków do sparaliżowania i zaskoczenia jego wojsk, niszczenia spójności obrony oraz rozdrabniania i izolowania elementów ugrupowania bojowego (operacyjnego) przeciwnika.

Truizmem jest twierdzenie, iż działania obronne podejmowane są zwykle gdy przeciwnik posiada inicjatywę. Prowadzi się je w celu zapobieżenia opanowaniu przez niego określonego obszaru (terenu) lub wdarcia się do bronionego obiektu. Ich celem jest załamanie natarcia przeciwnika, zniszczenie jego wojsk i powstrzymanie w ten sposób realizacji pierwotnego celu. Postępując w taki sposób stwarza się zwykle warunki do działania zaczepnego. Jest to podstawą walki obronnej i nie wolno dopuszczać do sytuacji, gdy broniący się jedynie reagują na ruchy przeciwnika. Wszelkie możliwości powinny być wykorzystywane w celu przechwycenia inicjatywy i zmuszenia sił nacierających do reakcji na plan obrony.

⁵ *Operacja wojsk lądowych - zespół różnorodnych działań związków operacyjnych lub specjalnie wydzielonych zgrupowań dla osiągnięcia celu strategicznego (operacyjnego). Obejmuje skoordynowane czasowo i przestrzennie działania realizowane przed starciem zbrojnym, bitwy (walki) oraz działania po bitwie (walce) w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Bitwy (walki) oraz działania wchodzące w skład operacji wojsk lądowych mogą być skoordynowane czasowo i przestrzennie lub też prowadzone niezależnie od siebie. Por.: Regulamin działań wojsk lądowych (Tymczasowy), AON Warszawa 1999.*

Rys.2.1. Struktura obszaru odpowiedzialności obronnej Korpusu (wariant)⁶

Z powyższych konstatacji wynika, że celem działań obronnych może być obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika i spowodowanie załamania jego natarcia, utrzymanie poprzednio określonego rejonu i zapobieganie włamania się

⁶ Por.: Doktryna taktyczna sił lądowych ATP-1(B).

przeciwnika w rejon obrony oraz zyskanie na czasie. W ten sposób uzyskuje się także warunki do koncentracji własnych wojsk w innym miejscu oraz zmuszenie przeciwnika do ześrodkowania, przez co staje się on bardziej podatny na oddziaływanie ogniowe.

Głębokość obrony niezbędna jest do osiągnięcia swobody działania, do zapewnienia czasu na reakcję i do zwolnienia tempa natarcia przeciwnika. Jest ona osiągana poprzez wyznaczenie wystarczającej przestrzeni do rozwinięcia sił ubezpieczenia oraz środków rażenia (ogniowego, elektronicznego, itd.) Powinna ona zapewnić również efektywne wykorzystanie terenu (wraz z jego rzeźbą i pokryciem) oraz umożliwić rozmieszczenie i przegrupowanie odwodów, elementów wsparcia ogniowego oraz urządzeń zabezpieczenia logistycznego.

Wprowadzie działania obronne przyjmować mogą szeroką gamę form, to jednak zasadniczo dzieli się je na dwie szerokie grupy – obronę manewrową i pozycyjną.

Obrona manewrowa polega bardziej na dążeniu do niszczenia nacierających wojsk przeciwnika oraz na jego zwalczaniu, niż na utrzymywaniu lub odbijaniu utraconego terenu. W obronie manewrowej stosuje się połączenie działań zaczepnych, obronnych i opóźniających. Wymaga ona zastosowania szerokiego manewru wspartego ogniem i zaporami, w celu przejęcia inicjatywy. Na szczeblu dywizji pas obrony może w tych warunkach posiadać około 100 km głębokości. W rezultacie broniące się wojska muszą mieć mobilność równą lub większą niż wojska przeciwnika i posiadać zdolność do tworzenia dużych odwodów, którymi przeprowadzą decydujący zwrot zaczepny (przeciwuderzenie, kontratak).

Z kolei obrona pozycyjna skupia się na utrzymaniu terenu poprzez wchłonięcie przeciwnika w szereg wewnętrznych pozycji obronnych, z których może on być w większej części niszczone ogniem. W tym przypadku wysiłek skupiony będzie na utrzymywaniu terenu lub na jego odzyskaniu. W obronie pozycyjnej większość sił obronnych przeznaczonych jest do utrzymania terenu stosując połączone działania na pozycjach obronnych oraz niewielkich, manewrowych odwodów. W przeciwieństwie do obrony manewrowej, dla której ważna jest znaczna głębokość obrony, obrona pozycyjna może być prowadzona na mniejszej głębokości uzależnionej od zadania, możliwości wojsk i charakteru terenu.

Należy podkreślić, że w obu formach obrony stosowane są przenikające się nawzajem elementy statyczne i dynamiczne. Broniące się wojska mogą łączyć oba

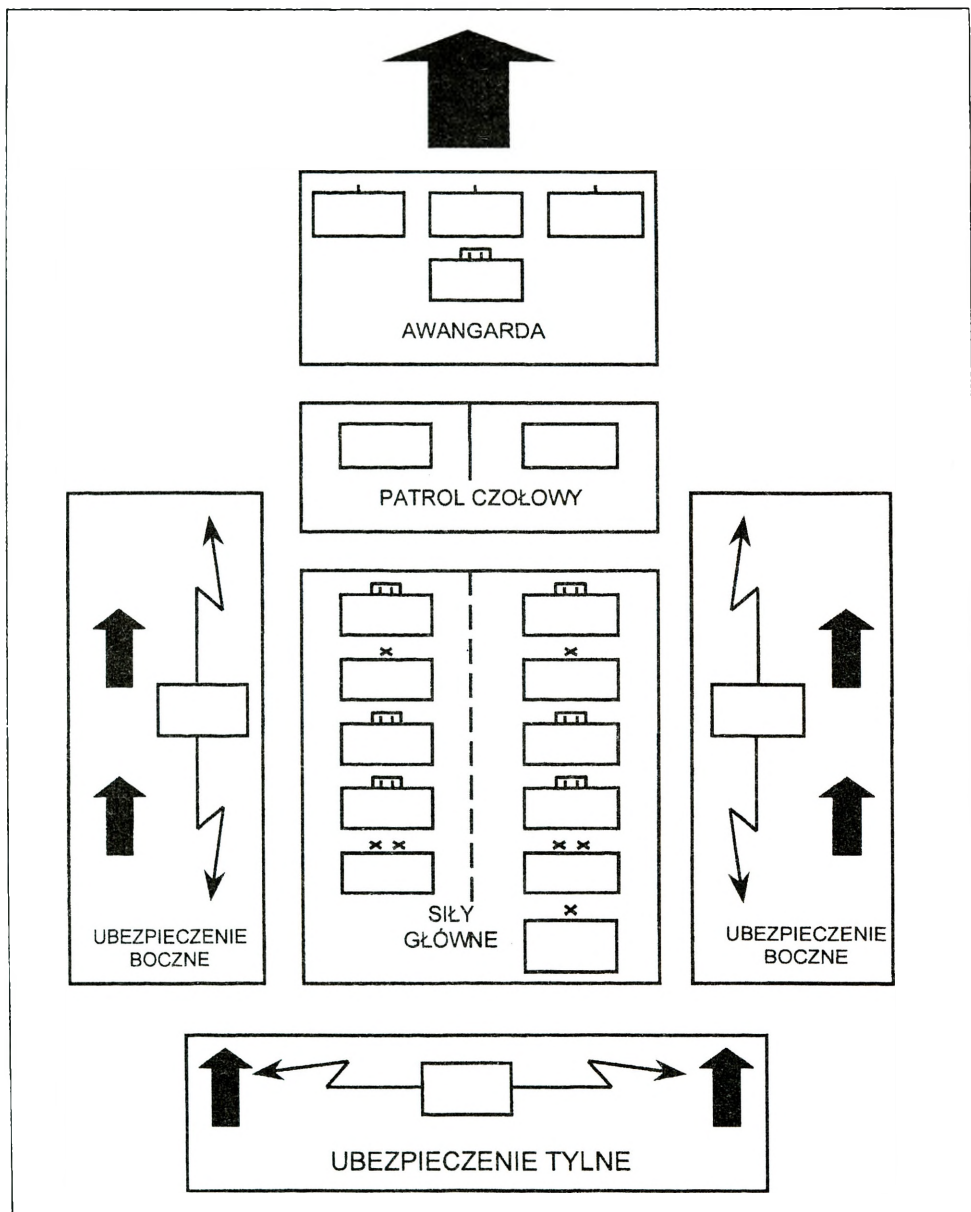
modele, stosując elementy statyczne do opóźniania, kanalizowania, powodowania strat i do zatrzymania nacierającego, jak też elementy dynamiczne (przeciwuderzenia, kontrataki) w celu ostatecznego zniszczenia sił przeciwnika. Zrównoważenie pomiędzy tymi elementami zależeć będzie od otrzymanego zadania, zdolności do manewru, stosunku sił oraz charakteru pola walki. Dlatego podstawowymi różnicami pomiędzy tymi dwiema formami obrony jest to, że obrona manewrowa dąży do powstrzymania natarcia przeciwnika przez niszczenie, podczas gdy obrona pozycyjna dąży do pokonania go poprzez wyparcie. W kontekście powyższego rysunku należy pamiętać, że w warunkach współczesnego pola walki oraz pozbawionego liniowości frontu, powyższe linie nie zawsze będą nakreślone i występować mogą duże luki pomiędzy obszarami sąsiadujących korpusów czy dywizji.

W tym miejscu należy skonstatować, że działania komponentu lądowego w styczności z przeciwnikiem mogą być prowadzone jednocześnie przez poszczególne elementy wchodzące w jego skład lub przez całość sił. W celu osiągnięcia ciągłości, ich działania łączone są podczas operacji etapami pośrednimi, w których wojska wychodzą z walki lub dążą do ponownego kontaktu z przeciwnikiem. Zalicza się do nich: marsz zbliżania, bój spotkaniowy, działania na połączenie, wycofanie, luzowanie wojsk oraz (na poziomie operacyjnym) działania opóźniające.

Marsz zbliżania (rys 2.2.) polega w swej istocie na prowadzeniu działań, w których wojska dążą do uzyskania lub odtworzenia styczności z przeciwnikiem. Dla osiągnięcia tak postrzeganego celu niezbędne jest prowadzenie intensywnych działań rozpoznawczych, zwracając w nich szczególną uwagę na osłonę skrzydeł. Jest to bardzo ważne, bowiem ubezpieczenia przeciwnika powinny być niszczone lub obezwładniane bez zmniejszenia tempa przemieszczania sił głównych. Marsz zbliżania wykonuje się zwykle w ramach przygotowania do późniejszego działania i kończy się wtedy, gdy siły główne rozmieszczone zostaną zgodnie z planem dowódcy. Ponieważ dzięki niemu wojska przechwytyują i utrzymują inicjatywę, działanie to może pociągać za sobą potrzebę zniszczenia lub zmuszenia do wycofania mniejszych sił przeciwnika oraz opanowania terenu o znaczeniu taktycznym.

Tempo marszu zbliżania będzie się zmieniać zgodnie z aktualną sytuacją operacyjno-taktyczną. Śmiało, szybkie działania powinny być połączone z zachowaniem dążenia do utrzymania właściwego stosunku sił, tak by ewentualna

reakcja przeciwnika i zmiana charakterystyki terenu nie powodowały zachwiania przyjętych planów działania. Niekiedy zasadne może być obejście stawiających opór sił przeciwnika (gdy są one wiązane przez siły działające od czoła) lub podjęcie decyzji o ich rozbiciu przez kolejne rzuty wojsk własnych.

Rys.2.2. Ugrupowanie wojsk podczas marszu zbliżania⁷

⁷ Por.: Doktryna taktyczna sił lądowych ATP-1(B).

Wszyscy dowódcy muszą być zatem przygotowani do samodzielnego działania zgodnie z zamiarem przełożonego i otrzymanym zadaniem, dążąc do zaskoczenia przeciwnika, niedopuszczenia do zrównoważenia stosunku sił i wykorzystania powodzenia. Marsz zbliżania kończy się wtedy, gdy osiągnięte zostanie zamierzone położenie, albo gdy działania przeciwnika wymuszą rozwinięcie i wejście do działań sił głównych.

Podczas marszu zbliżania najkorzystniejsze jest ugrupowanie wojsk w kilku usamodzielnionych kolumnach. Pozwala to na ich szybkie rozwinięcie i zwiększa prawdopodobieństwo realizacji zadań, nawet w wypadku obezwładnienia jednej kolumny. Jak już wspomniano w działaniach tych szczególnie ważną rolę spełniają elementy ubezpieczenia, albowiem maszerujące wojska są narażone na uderzenia przeciwnika ze wszystkich kierunków oraz wszelkich możliwych wymiarów.

Bój spotkaniowy jest działaniem, którego istota polega na dążeniu obu stron do wykonania swojego zadania poprzez działania zaczepne. Bój spotkaniowy będzie często pojawiał się podczas marszu zbliżania, w formie nagłych (agresywnych) uderzeń. Z kolei w działaniach zaczepnych i obronnych będzie to oznaczać moment przejściowy, którego rezultat może decydować o charakterze przyszłych działań. Nawet gdy główna część wojsk broni się, naciera lub prowadzi działania opóźniające, poszczególne elementy mogą znaleźć się w sytuacji, która posiada cechy boju spotkaniowego. Należy zaznaczyć, że chociaż wojska na szczeblu dywizji i wyższym (posiadające przestrzeń do manewru) mogą być niekiedy zaangażowane w całości w bój spotkaniowy, to jednak jest on typowy dla szczebla brygady i niższych.

Wyniki badań wskazują, że bój spotkaniowy może wyniknąć, gdy wojska przemieszczają się w przewidywaniu wejścia do walki (w kolumnach na drogach marszu), nawiązują styczność z przeciwnikiem (o którym posiadały mało informacji) lub przypadkiem (gdy rozpoznanie było nieskuteczne). Może on wyniknąć także, gdy obie strony wiedzą nawzajem o swoich działaniach i decydują się na atak. W tej sytuacji celem boju spotkaniowego jest dążenie do uzyskania lokalnej przewagi, opanowania taktycznie ważnego terenu, utrzymania tempa lub zapewnienia sobie przewagi nad przeciwnikiem. Ponadto bój spotkaniowy wyniknąć może także wtedy, gdy jedna ze stron wykonuje zwrot zaczepny w działaniach obronnych.

Podstawową zasadą boju spotkaniowego jest uchwycenie i utrzymanie inicjatywy. Daje to dowódcy swobodę działania, jakiej potrzebuje zarówno w celu zakończenia pierwotnego zadania bojowego, jak i podjęcia nowego zadania.

Powodzenie zależy w większości przypadków od szybkości reakcji dowódcy, bowiem to on będzie decydował o tym, jak rozwijać bój spotkaniowy w ramach jednego z dwóch głównych rodzajów działań (tj. obrony lub natarcia). Ponadto zależec będzie przede wszystkim od umiejętnego przewidywania rozwoju walki oraz doprowadzenia do pełnego użycia wojsk, będących w dyspozycji. W ten sposób śmiałe i energiczne działania dowódców na wszystkich szczeblach, są zwykle kluczem do powodzenia. Natychmiastowe działanie w celu uzyskania inicjatywy obniża szansę przeciwnika na realizację jego planów i może pomóc w zachowaniu swobody działania wojsk własnych.

Działania na połączenie prowadzone są wtedy, gdy wojska łączą się na terytorium kontrolowanym przez przeciwnika. Ich istota polega na uzyskaniu styczności pomiędzy dwoma lub więcej własnymi zgrupowaniami, które mogą mieć te same lub różne zadania. Działania na połączenie są w swoim charakterze zwykle działaniami zaczepnymi, bowiem koniecznym może być zniszczenie przeciwnika, który znalazł się pomiędzy własnymi wojskami.

Zadanie podejmowane w ramach działania na połączenie będzie zwykle adekwatne do późniejszych zadań. Połączenie z okrażonymi lub odciętymi wojskami może mieć miejsce na rubieży obrony prowadzonej przez te wojska lub wiązać się z dążeniem do wyjścia z okrażenia. Wielkość i skład sił uzależnione jest z reguły od przyszłego zadania bojowego. Należy podkreślić, że potrzeba działań na połączenie może być częścią zamiaru działań. Głównym problemem w tym rodzaju działań jest szybkość w przeprowadzeniu połączenia, aby obniżyć możliwość reakcji przeciwnika i zminimalizować okres narażenia się na nie.

Wycofanie występuje wtedy, gdy wojska wychodzą z walki w celu przerwania styczności z przeciwnikiem. Natomiast odejście różni się od wycofania tym, że jest to przemieszczenie wojsk nie będących w styczności z przeciwnikiem i ma charakter organizacyjny. Wycofanie z walki może być podjęte w sytuacji, gdy cel działania nie może być osiągnięty i wojska są zagrożone pokonaniem lub gdy cel jest osiągnięty i brak jest dalszej potrzeby utrzymywania styczności z przeciwnikiem. Ponadto może być realizowane po to, by uniknąć walki w niesprzyjających warunkach taktycznych, np. by dostosować się do przemieszczeń sąsiadów. Niekiedy wycofanie będzie stosowane ze względu na potrzebę użycia wojsk w innym rejonie lub z powodu trudności z realizacją zabezpieczenia logistycznego.

Wycofanie z walki powinno być przeprowadzone tak, aby ewentualne

oddziaływanie przeciwnika na to działanie było minimalne. Realizacja tej zasady wymusi położenie głównego nacisku na rozpoznanie, zaskoczenie i szybkość działania. Jak wskazują wyniki badań istotnym problemem podczas wycofania jest zerwanie kontaktu z przeciwnikiem, bowiem warunki w jakich zachodzi są zwykle niesprzyjające. Przeciwnik będzie posiadał wówczas inicjatywę na lądzie, a wojska będą narażone na jego atak podczas wycofywania się i być może zmuszone do ponownej organizacji obrony. Ponadto sytuacja powietrzna może być także niesprzyjająca. W tym przypadku wycofanie powinno być rozpoczęte w ciemności lub w warunkach ograniczonej widoczności.

Luzowanie wojsk nalega na wykonaniu takich działań, w których jedne siły przejmują od drugich prowadzenie dotychczasowych działań. Wyniki badań wskazują, że można wyspecyfikować następujące rodzaje luzowania:

- luzowanie na miejscu, polegające na działaniu, w którym całość lub część wojsk zastępowane są na pewnym odcinku przez jednostkę luzującą;
- przejście przez ugrupowanie sił będących w styczności, polegające na działaniu, w którym wojska luzujące nacierają poprzez siły znajdujące się w styczności z przeciwnikiem;
- przejście zadania od sił wychodzących z walki, polegające na działaniu, w którym wojska przemieszczające się do tyłu przechodzą poprzez odcinek jednostki zajmującej tyłową pozycję obrony.

Luzowanie podejmowane jest zwykle wtedy, gdy wojska nie są w stanie kontynuować swojego zadania bojowego, potrzebne są do działań w innym rejonie lub zakończyły swoje zadanie bojowe. Innymi słowy w takiej sytuacji, w której powinny zostać zamienione aby uniknąć utraty zdolności bojowej lub nie są w stanie realizować nowego zadania. A zatem luzowanie zazwyczaj podejmowane jest w celu utrzymania ogólnego poziomu zdolności bojowej. Nieodłączne z tymi działaniami jest przekazanie odpowiedzialności za realizowane dotąd zadanie. Podstawowym wymogiem jest także to, by przekazanie to miało miejsce przy jednoczesnym zachowaniu pożądanego poziomu możliwości operacyjnych (bojowych).

Działania opóźniające mogą być prowadzone niezależnie (na szczeblach taktycznych) lub w ramach innych rodzajów działań (na szczeblach operacyjnych). Stanowią z reguły podstawę innych działań, głównie poprzez utrzymanie terenu oraz zapewnienie elastyczności i swobody działania w celu zadania przeciwnikowi maksymalnych strat.

Celem działań opóźniających jest zwykle powstrzymanie natarcia przeciwnika poprzez zadawanie mu strat, które obniżają jego możliwości bojowe. Niekiedy ich celem jest wmanewrowanie przeciwnika do rejonu, w którym będzie podatny na uderzenia lub uniknięcie walki w niepożądanych (niewygodnych) warunkach, a tym samym ochrona sił własnych.

W działaniach opóźniających struktura obszaru działań jest podobna do tej, która występuje w obronie. Opóźnianie zaczyna się zwykle od rubieży podanej w zadaniu i rozciąga się do tyłu do rubieży, gdzie odpowiedzialność za przeciwnika przechodzi na inne wojska lub do rubieży, na której zmienia się rodzaj działań (tj. zwykle na przedniej rubieży obrony - FEBA lub rubieży przejęcia odpowiedzialności - HL). W ramach tak określonego rejonu wojska rozdzielone będą zwykle bocznymi liniami rozgraniczenia. Szerokości obszaru opóźniania dla oddziału i związku taktycznego będzie zwykle większa w stosunku do szerokości w obronie.

Wyniki badań wskazują, że w ramach operacji połączonych wojska lądowe zwykle otrzymują - sprecyzowany przez dowódcę połączonych sił (JFC) obszar działania (AOO - Area of Operations) lub odpowiedzialności (AOR - Area of Responsibility), wynikający z przyjętej koncepcji operacji oraz wymogów (priorytetów), określonych przez dowódców innych komponentów. Powinien on być wypadkową potrzeb wynikających z zapewnienia głębokości umożliwiającej dokonanie szybkiego i skrytego manewru oraz prowadzenia walk na dogodnych rubieżach terenowych. Na podstawie otrzymanego zadania dowódca komponentu sił lądowych (JFLCC - Joint Force Land Component Commander) wyznacza - stosownie do potrzeb - obszary (pasy, rejony), w obrębie których działały będą podporządkowane mu siły. Obejmują one obszary operacji bezpośrednich, tyłowych i głębokich, a także inne (np. obszary wyznaczone jako potencjalne cele działania desantu morskiego, itp.). W wojskach lądowych jako zasadę przyjmuje się, że dowódcy operacyjni przygotowują i prowadzą działania zakrojone na szerszą skalę, w celu osiągnięcia celów strategicznych czy też operacyjnych, wytyczonych przez JFC. Natomiast dowódcy taktyczni rozgrywają walki i boje, dążąc do zrealizowania zadań wynikających z planu operacji (bitwy⁸).

⁸ Bitwa - podstawowa część operacji, polegająca na skoncentrowanym w czasie i przestrzeni starciu sił głównych przeciwstawnych związków operacyjnych (taktycznych) mającym istotne znaczenie dla osiągnięcia celów operacji. Walki toczone w ramach bitwy mogą być skoordynowane czasowo i przestrzennie, mogą być także prowadzone niezależnie od siebie, lecz powinny być połączone wspólnym zamiarem. Por. Regulamin działań..., op. cit.

W celu zdefiniowania siłom lądowym obszaru działania (odpowiedzialności) JFC zwykle określa boczne, przednie i tylne linie rozgraniczenia. Powstały w ten sposób obszar (pas, rejon) posiada określone parametry przestrzenne (szerokość i głębokość), kształt i położenie w stosunku do sąsiadów oraz przeciwnika. Należy zaznaczyć, że powinien on zapewniać zarówno możliwość wykonania otrzymanego zadania, jaki i zachowanie bezpieczeństwa własnych (podległych) wojsk. W przypadku prowadzenia operacji połączonej na obszarach nadmorskich określa się zwykle linie rozgraniczenia wojsk lądowych z siłami marynarki wojennej i desantu morskiego. Powinny one zapewnić właściwą koordynację prowadzonych działań i zachowanie bezpieczeństwa własnych wojsk.

W ramach otrzymanego obszaru działania (odpowiedzialności) dowódca wojsk lądowych będzie zwykle określał (identyfikował) swój obszar zainteresowania (AOI - Area of Interest). Jego parametry przestrzenne (głębokość i szerokość) będą większe od przydzielonego obszaru odpowiedzialności. W jego obrębie dowódca wojsk lądowych, posiadanyymi siłami i środkami będzie prowadził rozpoznanie w celu zidentyfikowania i monitorowania wszelkich czynników (w tym działań przeciwnika), które mogą wpływać na przygotowanie i prowadzenie bieżących lub przyszłych operacji.

Osiągnięcie takiego stanu wymaga posiadania umiejętności oraz potencjalnych możliwości tworzenia przewagi w wybranym miejscu i czasie. W warunkach współczesnego pola walki będzie to możliwe poprzez śmiały, zaskakujący dla przeciwnika oraz sprawnie przeprowadzony manewr, dążenie do precyzyjnego określenia punktu kulminacyjnego oraz stałe utrzymywanie w odwodzie sił, które zdolne będą do przechylenia na własną korzyść szali zwycięstwa.

Współcześnie manewr postrzegany być powinien jako użycie sił na polu walki poprzez wykonanie ruchów wojsk połączonych z ogniem, prowadzonych dla uzyskania przewagi położenia nad przeciwnikiem w celu wykonania zadania. Koordynacja sił zaangażowanych w wykonanie manewru wymaga stosowania środków kontroli pola walki, które obejmują wiele aspektów. Zalicza się do nich precyzyjne określenie zamiaru działania (Concept of Operations⁹) oraz identyfikację poszczególnych faz operacji (pośrednich i końcowej). Ponadto wymagane jest

⁹ *Koncepcja działań - jasne i zwarte określenie sposobu działania wybranego przez dowódcę w celu wykonania zadania.*

precyzyjne określanie zadań oraz linii rozgraniczenia, oddzielających od siebie sąsiadujące siły, a także ustalenie zakresu odpowiedzialności (kompetencji) poszczególnych dowódców. W działaniach zaczepnych istotne jest także graficzne przedstawienie zamiarów poprzez sprecyzowanie osi (kierunków) natarcia i orientacyjnych kierunków manewru (ruchu) wojsk oraz określenie wysuniętych pozycji wojsk własnych, w celu uniknięcia sytuacji konfliktowych.

W ramach koordynacji działań wojsk wyznacza się przednią linię wojsk własnych (FLOT - Forward Line of Own Troops) i wysunięty skraj obrony (FEBA - Forward Edge of the Battle Area), Obejmuje ona również linie ilustrujące położenie wojsk w poszczególnych fazach operacji, linie koordynacyjne wsparcia ogniowego (FSCCL - Fire Support Co-ordination Line) i działania lotnictwa oraz linie obrony przeciwlotniczej.

W wielonarodowych operacjach połączonych prowadzonych na lądzie mogą być zaangażowane siły lądowe, marynarki wojennej, desantu morskiego i lotnictwa, pochodzące spoza Sojuszu. Operacje tego typu będą wymagały szczególnie wysokiego poziomu koordynacji. Obejmuje ona planowanie i organizowanie działań, dyslokację poszczególnych jednostek (zarówno bojowych, jak i wsparcia) oraz ich użycie a także koordynację działań logistyki i przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego. W tej sytuacji szczególnie istotna jest realna ocena możliwości poszczególnych komponentów narodowych, istniejących ograniczeń oraz priorytetów. Wspomniana ocena wraz ze skoordynowanym planowaniem może wpływać na powiększenie potencjału bojowego oraz pozwala stosunkowo szybko osiągnąć zamierzony efekt końcowy. Umożliwia także poniesienie minimalnych strat, mniejsze zużycie środków bojowych, a także ograniczenie zniszczeń infrastruktury cywilnej i wojskowej.

Istotnym czynnikiem zapewniającym prowadzenie skutecznych operacji przez wojska lądowe jest synchronizacja na polu walki. Jest to zdolność do skupienia środków i działań w czasie i w przestrzeni w celu stworzenia jak największego potencjału bojowego w decydującym miejscu. Synchronizacja obejmuje zmasowanie efektów siły bojowej (wojsk i ognia) w decydującym punkcie, w celu osiągnięcia przewagi nad przeciwnikiem, przy użyciu wszystkich dostępnych środków.

Synchronizacja zazwyczaj wymaga jasnej koordynacji pomiędzy różnymi jednostkami i działaniami zachodzącymi w toku danej operacji. Działania

prowadzenie w ramach obszaru odpowiedzialności charakteryzowane są trzema ściśle ze sobą powiązаныmi sposobami działania - działaniami w głębi, w styczności i w obszarze tyłowym. Dowódcy muszą synchronizować równocześnie walkę w głębi, w styczności oraz działania w obszarze tyłowym w sposób, który jawi się przeciwnikowi jako jedna ciągła operacja przeciwko niemu. Synchronizacja działań w głębi, w styczności i w obszarze tyłowym jest złożonym przedsięwzięciem i wymaga jasnego zrozumienia myśli przewodniej dowódcy. Wojska własne muszą dążyć do zaatakowania przeciwnika jednocześnie na całej głębokości pola walki i zmasować zarówno rezultaty jak i siły w czasie i w miejscu niezbędnym do wykonania zadania. Działania bojowe wojsk lądowych prowadzone są w celu wykrycia przeciwnika, zablokowania go, przez co pozbawienia swobody działania oraz atakowania go w celu doprowadzenia do jego porażki. Aby to osiągnąć, działania mogą być jednoczesne i powinny być ściśle zintegrowane. Są one także prowadzone w ramach działań w głębi, w styczności i obszarze tyłowym¹⁰.

Pojęcia działań w głębi, w styczności i obszarze tyłowym stosowane są do zdefiniowania jak te trzy rodzaje działań mają się do siebie, po pierwsze funkcjonalnie, czyli co mają osiągnąć i po drugie geograficznie, czyli gdzie mają to osiągnąć. Te trzy rodzaje działań muszą być rozpatrywane łącznie i rozumiane jako całość na każdym szczeblu dowodzenia od szczebla brygady wzwyż. Wymagają one ciągłej i pieczołowitej synchronizacji, a ideałem jest, gdy prowadzone są jednocześnie, ponieważ każde z nich będzie wpływać na pozostałe.

Działania w głębi, w styczności i w obszarze tyłowym wymagają także integracji pomiędzy szczeblami dowodzenia z powodu zróżnicowania skali i natężenia działań prowadzonych przez jednostki o różnej wielkości i możliwościach. Podczas gdy wykrycie przeciwnika jest wspólną funkcją wszystkich operacji, to już zablokowanie i atakowanie go może być osiągnięte albo przez działania w głębi albo w styczności, zgodnie z ogólnym zamiarem walki. W celu zapewnienia koncentracji sił, przez cały czas określony będzie główny wysiłek operacji.

Działania w obszarze tyłowym będą niezmiennie zabezpieczać i podtrzymywać wojska, przez co zapewnia się swobodę działania przyszłych operacji.

Celem działań w głębi jest przede wszystkim odnalezienie i blokowanie przeciwnika, utrzymywanie go z dala od obiektów ataku oraz ograniczanie jego

¹⁰ Hofeditz K. M., *Zasady prowadzenia operacji, Myśl Wojskowa nr 5/1998, s.91.*

swobody działania, a tym samym tworzenie sprzyjających warunków do działań w styczności. Są one zwykle prowadzone z dużym rozmachem i w długim przedziale czasu. Działania w głębi to w zasadzie działania zaczepne w swoim charakterze i mogą same przez się prowadzić do bezpośredniego starcia. Są one środkami ograniczania możliwości przeciwnika co do manewru poprzez skupienie się na jego punktach wrażliwych na uderzenia, tak by był on niezdolny doprowadzić swoje wojska do gotowości. Może to być warunek wystarczający do opóźniania przeciwnika lub odciągnięcia go z kierunku głównego wysiłku. Stan taki jest łatwiejszy do uzyskania dzięki możliwościom rażenia współczesnego uzbrojenia w powiązaniu z dokładnymi systemami pozyskiwania danych, co w konsekwencji pozwala, aby działania w głębi miały udział, oprócz blokowania, w bezpośrednim atakowaniu przeciwnika.

Celem działań w styczności jest przede wszystkim angażowanie przeciwnika w walkę, stosując różne sposoby osiągania pożądanych wyników (od niszczenia do internowania), w celu wyeliminowania życiowo ważnych elementów jego sił. Działania w styczności będą zazwyczaj prowadzone na niewielką głębokość oraz w ograniczonym przedziale czasu i dlatego związane są z osiąganiem sukcesów w bieżących walkach i zaangażowaniem wojsk w bezpośrednim starciu z przeciwnikiem. Dzięki zaangażowaniu w bezpośrednie działanie przeciwko siłom przeciwnika ich skutek jest prawdopodobnie zarówno natychmiastowy jak i namacalny (faktyczny). Nie są one jednakże prowadzone jedynie przez jednostki bojowe lecz obejmują działalność jednostek wsparcia bojowego oraz zabezpieczenia logistycznego działających na ich rzecz.

Celem działań w obszarze tyłowym jest zapewnienie swobody działania poprzez ochronę wojsk, podtrzymywanie działań bojowych i zachowanie swobody manewru wojsk niezaangażowanych. Zwiększają one zarówno ogólną głębokość działań i dostarczają środków do zmiany tempa działań. Chociaż działalność w ramach zabezpieczenia logistycznego jest ważnym składnikiem, to działania w obszarze tyłowym są znacznie szersze co do zakresu i obejmują: gromadzenie, przegrupowanie i ochronę odwodów lub kolejnych rzutów wojsk; zmianę rejonów rozmieszczenia wojsk; organizację i ochronę działających baz oraz linii komunikacyjnych; zabezpieczenie i ochronę osób i urządzeń cywilnych; współpracę

swobody działania, a tym samym tworzenie sprzyjających warunków do działań w styczności. Są one zwykle prowadzone z dużym rozmachem i w długim przedziale czasu. Działania w głębi to w zasadzie działania zaczepne w swoim charakterze i mogą same przez się prowadzić do bezpośredniego starcia. Są one środkami ograniczania możliwości przeciwnika co do manewru poprzez skupienie się na jego punktach wrażliwych na uderzenia, tak by był on niezdolny doprowadzić swoje wojska do gotowości. Może to być warunek wystarczający do opóźniania przeciwnika lub odciągnięcia go z kierunku głównego wysiłku. Stan taki jest łatwiejszy do uzyskania dzięki możliwościom rażenia współczesnego uzbrojenia w powiązaniu z dokładnymi systemami pozyskiwania danych, co w konsekwencji pozwala, aby działania w głębi miały udział, oprócz blokowania, w bezpośrednim atakowaniu przeciwnika.

Celem działań w styczności jest przede wszystkim angażowanie przeciwnika w walkę, stosując różne sposoby osiągnięcia pożądanych wyników (od niszczenia do internowania), w celu wyeliminowania życiowo ważnych elementów jego sił. Działania w styczności będą zazwyczaj prowadzone na niewielką głębokość oraz w ograniczonym przedziale czasu i dlatego związane są z osiąganiem sukcesów w bieżących walkach i zaangażowaniem wojsk w bezpośrednim starciu z przeciwnikiem. Dzięki zaangażowaniu w bezpośrednio działanie przeciwko siłom przeciwnika ich skutek jest prawdopodobnie zarówno natychmiastowy jak i namacalny (faktyczny). Nie są one jednakże prowadzone jedynie przez jednostki bojowe lecz obejmują działalność jednostek wsparcia bojowego oraz zabezpieczenia logistycznego działających na ich rzecz.

Celem działań w obszarze tyłowym jest zapewnienie swobody działania poprzez ochronę wojsk, podtrzymywanie działań bojowych i zachowanie swobody manewru wojsk niezaangażowanych. Zwiększają one zarówno ogólną głębokość działań i dostarczają środków do zmiany tempa działań. Chociaż działalność w ramach zabezpieczenia logistycznego jest ważnym składnikiem, to działania w obszarze tyłowym są znacznie szersze co do zakresu i obejmują: gromadzenie, przegrupowanie i ochronę odwodów lub kolejnych rzutów wojsk; zmianę rejonów rozmieszczenia wojsk; organizację i ochronę działających baz oraz linii komunikacyjnych; zabezpieczenie i ochronę osób i urządzeń cywilnych; współpracę

cywilno-wojskową (HNS, CIMIC¹¹), w tym współpracę z władzami narodowymi. Działania w obszarze tyłowym regulują dostarczaniem wzmocnienia i uzupełnieniami stanów, przegrupowaniem, odbudową i odtwarzaniem zdolności bojowej wojsk.

Głębia, bezpośrednia styczność i obszar tyłowy są przede wszystkim środkami zobrazowania działań poprzez ich funkcje. Wojska ugrupowane w przedzie mogą równie dobrze być zaangażowane do działań w głębi, w styczności i na tyłach. Podobnie mogą one działać zarówno na dużych jak i małych odległościach, zależnie od występującej aktywności i środków zastosowanych do ich przerzutu. Przykładowo, działania w styczności mogą być skupione na ograniczonej przestrzeni lub obejmować znaczny obszar w trzech wymiarach. Decydującym czynnikiem jest funkcja, którą spełniają wojska. Zazwyczaj działania w głębi obejmują poszukiwanie i blokowanie przeciwnika, a działania w styczności spełniają funkcję jego atakowania.

Działania w obszarze tyłowym związane są z wsparciem, podtrzymywaniem i ochroną wojsk wypełniających powyższe funkcje. Wszystkie rodzaje wojsk mogą być zaangażowane w każde z tych działań. Przykładowo, jednostki logistyczne prowadzić mogą działania w głębi lub w styczności, jeśli zadanie przez nie wykonywane wspiera i podtrzymuje jednostki bojowe lub wsparcia bojowego w spełnianiu ich roli.

¹¹ HNS – host nation support – wsparcie państwa gospodarza; CIMIC – civil-military cooperation – współpraca cywilno-wojskowa. Por.: Słownik terminów i definicji AAP-6 (U), Warszawa 1998.

Siły powietrzne w operacjach połączonych

Koncepcja użycia Sił Powietrznych w operacjach połączonych jest częścią koncepcji strategicznej NATO, która na przestrzeni trwania sojuszu określa jego rolę, cele i zadania w zależności od sytuacji politycznej w rejonie strategicznego zainteresowania. W koncepcjach użycia Sił Zbrojnych w operacjach połączonych tradycyjnie znaczącą, a ostatnio nawet rosnącą rolę przypisuje się Siłom Powietrznym. Użycie Sił Powietrznych, a w tym przede wszystkim lotnictwa, w każdym konflikcie zbrojnym ma zapewnić opanowanie przestrzeni powietrznej i mieć bezpośredni wpływ na obniżenie potencjału militarnego przeciwnika na lądzie i morzu. Oznacza to, że Siły Powietrzne swymi działaniami muszą stworzyć dogodne warunki zgrupowaniom lądowym oraz morskim do prowadzenia wspólnych, połączonych operacji (Combined Operations). Wielonarodowe siły powietrzne mogą wspierać działania wojsk lądowych (łącznie z lotnictwem wojsk lądowych), sił morskich (łącznie z desantem morskimi lotnictwem morskim) jak i komponentów sił specjalnych przydzielonych dla COMAJF.¹

3.1. Zadania sił powietrznych

Siły powietrzne we wszystkich rodzajach operacji wykorzystywane będą do prowadzenia działań według konkretnie ustalonych zasad, których istota bazuje na arkanach sztuki wojennej. Doktryna Sił Powietrznych NATO (NATO Tactical Air Doctrine – ATP-33B) wymienia następujące zasady użycia Sił Powietrznych²: **Selection and Maintenance of the Aim Objective** (cel i celowość); **Flexibility** (elastyczność); **Concentration of Force** (koncentracja sił); **Economy of Effort** (ekonomia wysiłku / sił); **Unity of Effort** (jedność wysiłku); **Offensive Action** (ofensywny charakter działań); **Security** (bezpieczeństwo); **Surprise**

¹ AJP-1(A), *Allied Joint Publication 1998*, pkt 0801

² ATP-33B, *NATO Tactical Air Doctrine 1993*, pkt 208.

(zaskoczenie); **Morale** (morale); **Resources Management** (zarządzanie zasobami).

ATP-33B, oprócz wymienionych i ogólnie omówionych zasad sztuki wojennej mających zastosowanie w użyciu sił powietrznych, formuje jeszcze jedną, uważaną za podstawową zasadę ich użycia, a dotyczącą uzyskania i utrzymania swobody działania (Gaining and Maintaining the Freedom of Action). Podstawowym sposobem osiągnięcia swobody działań jest wywalczenie przewagi w powietrzu, co zapewnia efektywne wykorzystanie przestrzeni powietrznej przez własne lotnictwo, a uniemożliwia to przeciwnikowi. W Doktrynie Sił Powietrznych NATO czytamy, „... siły powietrzne, podobnie jak wojska lądowe i siły morskie posiadają swoją taktykę i strategię w ramach których realizują działania operacyjne i taktyczne”. Tak sformułowane zasady użycia SP NATO pozwoliły specjalistom określić wymagania, jakie muszą one spełniać, aby zostać użyte między innymi w operacjach połączonych. Zgodnie z ATP-33B do wymagań tych należy zaliczyć³: Interoperability (interoperacyjność); Sustained Operations (ciągłość działań); Operations in Hostile Electronic Environment (zdolność realizacji działań bojowych w warunkach zakłóceń radioelektronicznych); Survival to Operate (żywołność); Operations in All Conditions of Light and Weather (zdolność do działań we wszystkich warunkach atmosferycznych i porach doby); Readiness (gotowość bojowa); Training (wyszkolenie); Communications (łączność).

ATP-33B definiuje podstawową formę użycia sił powietrznych jako prowadzenie działań powietrznych o charakterze ofensywnym i defensywnym. W trakcie tych działań siły powietrzne mogą realizować⁴:

- **Counter Air – CA** - walkę o przewagę w powietrzu (zwalczanie sił powietrznych);
- **Air Interdiction - AI** - izolację rejonu działań bojowych ;
- **Offensive Air Support – OAS** - ofensywne wsparcie lotnicze sił lądowych;
- **Tactical Air Support for Maritime Operations** - wsparcie lotnicze sił morskich;
- **Reconnaissance** - rozpoznanie;
- **Tactical Air Transport** - transport powietrzny;
- **Supporting Air Operations** - specjalne (wspierające, pomocnicze) operacje powietrzne.

³ ATP-33B...op.cit.,pkt.210

⁴ ATP-33B ... op. cit., pkt. 211.

Obecnie obowiązująca koncepcja użycia Sił Powietrznych NATO (ATP-33B) ściśle łączy się z wypracowaną na początku lat osiemdziesiątych koncepcją bitwy powietrzno-łądowej. Koncepcja ta zakłada prowadzenie działań wojennych rozpoczynających się operacją powietrzną. Następnie do działań obronnych lub zaczepnych miałyby przystąpić wojska lądowe wykorzystując działania lotnictwa, uderzenia broni precyzyjnej i intensywne zakłócenia radioelektroniczne. Koncepcja ta zakłada dużą zmienność sytuacji działań wojsk lądowych, brak ciągłości linii styczności z siłami przeciwnika, dużą manewrowość sił i ognia, masowe użycie śmigłowców a przede wszystkim ścisłe współdziałanie w czasie i przestrzeni. W koncepcji operacji połączonej (bitwy powietrzno – lądowej) kładzie się duży nacisk na utrzymanie dużej dynamiki przez stosowanie manewru wojskami wzdłuż linii styczności bojowej z przeciwnikiem, w głąb jego ugrupowania oraz w powietrzu, wykorzystując do tego celu śmigłowce wsparcia i transportowe do przerzutu wojsk i środków ogniowych.

Analiza nowo opracowywanej doktryny wielonarodowych połączonych sił sojuszu, wyrażanej w formie AJP-01, pozwala na nieco inne spojrzenie w zakresie użycia sił powietrznych, aniżeli miało to miejsce w ATP-33(B). Dotyczy to zwłaszcza użycia sił powietrznych w **Joint Air Operations**, które będąc zasadniczym elementem **Combined Joint Operations** dążą do zdobycia i utrzymania wymaganego poziomu przewagi w powietrzu dla zapewnienia jej wykorzystania przez siły sojuszu w czasie i obszarze określonym przez COMAJF. Zatem ocenia się, że siły powietrzne są zaangażowane nie tylko do uzyskania i utrzymania dominacji w powietrzu, ale także do wspierania sił lądowych i morskich w osiąganiu celów kampanii sojuszniczych sił połączonych - AJF⁵. Połączone operacje powietrzne (JAO) będą to działania wspierające siły morskie (desanty i operacje lotnictwa morskiego), siły lądowe (działania bojowe lotnictwa wojsk lądowych), oraz siły specjalne wchodzące w skład AJF. Z drugiej strony, siły lądowe, morskie czy też specjalne mogą przyczyniać się do zwiększania efektywności operacji powietrznych. Jednakże podkreśla się, że w szczególnych przypadkach, siły powietrzne mogą funkcjonować bez wsparcia ze strony innych komponentów AJF.

⁵ AJP-01...op.cit., pkt 0806

Opracowywana doktryna operacyjna połączonych sił sojuszu wymienia następujące rodzaje połączonych operacji powietrznych⁶:

- **Counter Air Operations** – operacje o uzyskanie przewagi w powietrzu (zwalczanie sił powietrznych przeciwnika);
- **Anti to Surface Force Air Operations** – operacje przeciw siłom naziemnym;
- **Maritime Air Operations** – operacje powietrzne na morzu;
- **Strategic Air Operations** – strategiczne operacje powietrzne;
- **Supporting Air Operations** – powietrzne operacje wsparcia (powietrzne działania zabezpieczające).

Counter Air Operations - CAO określane są jako walka o osiągnięcie i utrzymanie wymaganego stopnia kontroli przestrzeni powietrznej, której rozmiary – w aspekcie jakościowym, przestrzennym i czasowym - są określane przez COMAJF. Ocenia się, że CAO są prowadzone w toku całej operacji sojuszniczych sił połączonych na TDW, najintensywniej jednak w pierwszych dniach wojny. Zgodnie z nowo wprowadzaną Taktyczną Doktryną Powietrzną NATO–ATP-33(C) - wyróżnia się trzy stopnie kontroli przestrzeni powietrznej⁷:

- **Favourable Air Situation** (korzystna sytuacja powietrzna), w której rozmiar działania sił powietrznych przeciwnika jest niewystarczający do osłabienia osiągania zakładanych celów prowadzonych sojuszniczych operacji lądowych, morskich i powietrznych.
- **Air Superiority** (przewaga w powietrzu), którą można zdefiniować jako taki stopień przewagi w działaniach sił powietrznych jednych sił nad drugimi, który pozwala prowadzić połączone operacje przez siły lądowe, morskie i powietrzne we wskazanym miejscu i czasie, bez znaczącej ingerencji sił powietrznych przeciwnika.
- **Air Supremacy** (panowanie w powietrzu), w sytuacji takiej działania mogą być wykonywane w pełnym zakresie. Loty można wykonywać przy minimalnym stopniu ryzyka, podczas gdy lotnictwo przeciwnika nie może ich wykonywać lub też musi liczyć się ze znacznymi stratami przy całkowitym braku korzyści z ich prowadzenia

Ocenia się, że bezpośredni wpływ na wykonanie zadań związanych ze zwalczaniem sił i obiektów naziemnych (wojsk lądowych) i nawodnych (sił morskich) – w ramach operacji połączonych - mają rezultaty prowadzonej walki o uzyskanie przewagi w powietrzu. Przyjmuje się, że szczególnie taktyczne lotnictwo

⁶ AJP –01...op.cit.,pkt 0806

⁷ AJP-01-Allied Joint Publication pkt 1004

uderzeniowe⁸ jest przygotowane do prowadzenia działań zaczepnych o zasięgu taktyczno-operacyjnym i (w określonych warunkach) strategicznym, a celem działań tego rodzaju lotnictwa byłoby niszczenie (obezwładnianie) osłanianych przez OP i OPL obiektów, a także oddziałów i związków taktycznych wojsk lądowych, na różnych odległościach, z różnych wysokości i kierunków. Analiza literatury i ćwiczeń wskazuje, że podstawą sprawnego wykonania tych zadań, a zarazem efektywnego wykorzystania możliwości przestrzennych lotnictwa będzie stały podział pola walki za pomocą linii rozgraniczeń. Linie te, wyznaczone na podstawie mapy, ale według charakterystycznych punktów terenowych, najczęściej przebiegają równoległe do linii styczności bojowej wojsk (rys. 3.1), a działalność lotnictwa w ramach wsparcia wojsk lądowych, obejmuje:

- Air Interdiction - AI (lotniczą izolację rejonu działań bojowych);
- Offensive Air Support - OAS (ofensywne wsparcie lotnicze sił lądowych), które z kolei dzieli się na⁹:
- Close Air Support-CAS (bezpośrednie wsparcie lotnicze);
- Battlefield Air Interdiction-BAI (izolację pola walki).

W koncepcji użycia sił powietrznych w ramach wsparcia wojsk lądowych zakłada się, że¹⁰:

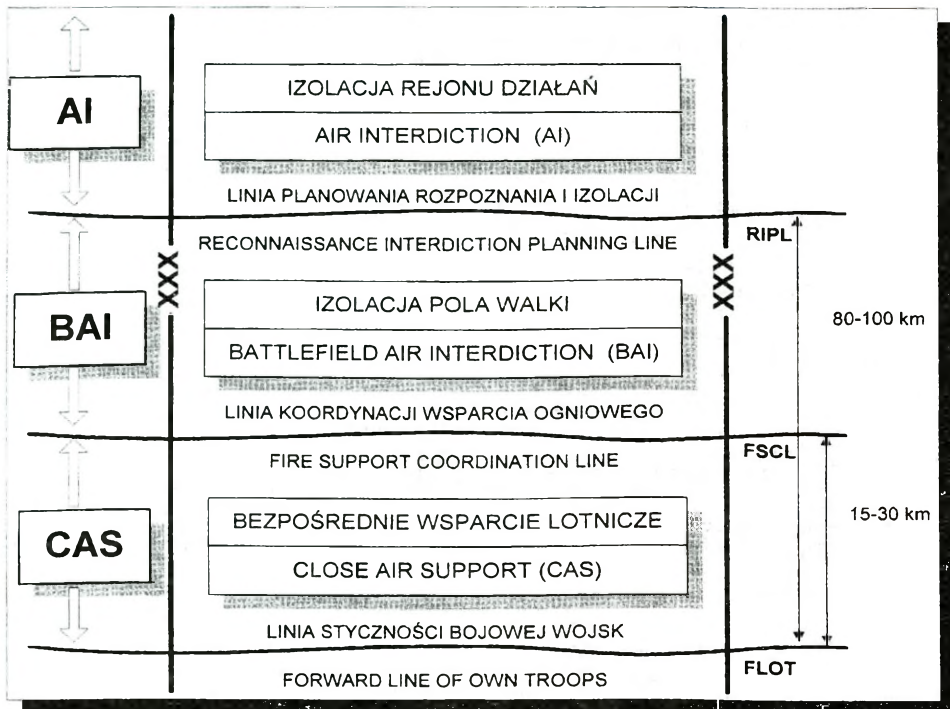
- wykonanie zadań przez wojska lądowe uzależnione jest bezpośrednio od działań prowadzonych przez siły powietrzne, szczególnie w pierwszym etapie działań wojennych;
- wykonanie uprzedzających uderzeń z powietrza gwarantuje osiągnięcie sukcesu również przez wojska lądowe, które wykorzystując efekty tych działań przejdą do prowadzenia operacji obronnej lub zaczepnej swoimi ugrupowaniami uderzeniowymi według tzw. koncepcji bitwy powietrzno-lądowej;
- warunkiem skutecznego rozpoczęcia zaczepnej operacji lądowej jest uzyskanie przewagi w powietrzu;

⁸ *Taktyczne lotnictwo uderzeniowe - to rodzaj lotnictwa wchodzącego w skład lotnictwa bojowego, a przeznaczonego do wykonywania uderzeń na obiekty naziemne i nawodne w operacyjnej (czasami strategicznej) i taktycznej strefie działań bojowych. Może być ono użyte również do zwalczania ŚNP w powietrzu oraz do rozpoznania powietrznego.*

⁹ *Luftdienstvorschrift (LDv 100/1) Führung und Einsatz von Luftstreitkräften. Bonn 1994.*

¹⁰ *LDv 101/1 ... op. cit., s. 13.*

- różnorodny jest stopień i zakres oddziaływania środków napadu powietrznego na obiekty wojsk lądowych tak w początkowym okresie, jak i w toku prowadzenia działań wojennych.

Rys.3.1. Linie rozgraniczenia pola walki podczas współdziałania lotnictwa taktycznego NATO z wojskami lądowymi

Głównym celem sił powietrznych w CAO realizowanych w ramach operacji połączonych jest zapewnienie osłony wojskom własnym i swobody wykorzystania przestrzeni powietrznej własnemu lotnictwu, a tym samym uniemożliwienie lotnictwu przeciwnika na swobodne z niej korzystanie. Dlatego też, cele działań w ramach zwalczania sił powietrznych przeciwnika formułuje się następująco¹¹: uzyskanie pożądanego stopnia dominacji w przestrzeni powietrznej; zapewnianie swobody działania w przestrzeni powietrznej w celu wykonania postawionych zadań; wzbranianie (utrudnianie) przeciwnikowi działań w powietrzu: osłona działań wojsk

¹¹ Zdrodowski B., Marciniak M.:Doktryna powietrzna NATO. AON. Warszawa1998, s.67

własnych. Counter Air Operations realizowane jest zarówno w formie: Offensive Counter Air (OCA) jak i Defensive Counter Air (DCA).

W Offensive Counter Air są to:

- **Airfield Attack** - AA – uderzenia lotnicze na lotniska i bazy;
- **Attacs Against Missiles and Associated Systems** – AAM&AS – uderzenia na rakiety bazowania naziemnego i systemy zabezpieczające;
- **Suppression of Enemy Air Defense** - SEAD – obezwładnianie środków OP i OPL;
- **Fighter Sweep, Fighter Escort** – osłona lotnictwa uderzeniowego przez lotnictwo myśliwskie: wymiatanie, towarzyszenie.

Zakłada się, że celem uderzeń lotniczych w ramach OCA, z zastosowaniem uzbrojenia konwencjonalnego będzie zwalczanie głównie potencjału sił powietrznych przeciwnika na ziemi, a obiektami działania (ataku) będą: samoloty (głównie uderzeniowe) na ziemi (na lotniskach); lotniska wraz z ich infrastrukturą (przede wszystkim drogi startowe i kołowania); stanowiska dowodzenia sił powietrznych; stanowiska startowe pocisków „ziemia - powietrze”; punkty (bazy) logistyczne i warsztaty naprawcze sił powietrznych. Ataki te mogą być prowadzone zarówno samolotami uderzeniowymi (bombowymi, myśliwsko-bombowymi czy też szturmowymi), jak i pociskami balistycznymi i samosterującymi. Ocenia się, że celem obezwładniania środków obrony powietrznej i przeciwlotniczej w ramach OCA będzie zapewnienie własnemu lotnictwu korzystnych warunków do wykonania zadań nad terytorium przeciwnika. Aby ten cel został jednak osiągnięty niezbędne jest ścisłe współdziałanie pomiędzy środkami ogniowymi i środkami walki radioelektronicznej, zakłócającymi stacje radiolokacyjne oraz systemy łączności przeciwnika, a obiektami rażenia w tego typu działaniach będą: przeciwlotnicze zestawy raketowe i artyleryjskie; urządzenia radiolokacyjne obrony powietrznej i obrony przeciwlotniczej obiektów oraz stanowiska dowodzenia i środki łączności obrony powietrznej.

Ocenia się, że działania lotnictwa myśliwskiego w ramach OCA - (Fighter Sweep i Fighter Escort) będą prowadzone przed i w trakcie wykonywania uderzeń lotniczych przez własne lotnictwo, a skierowane będą głównie przeciwko

samolotom myśliwskim przeciwnika, bezpośrednio zagrażającym samolotom uderzeniowym, znajdującym się nad terytorium przeciwnika.

Nowo opracowywana dyrektywa rozpatruje również działania obrony powietrznej, którą dzieli na: Active DCA (aktywną obronę powietrzną) i Passive DCA (pasywną obronę powietrzną). Na podkreślenie zasługuje, że użycie sił powietrznych w działaniach defensywnych w porównaniu do ATP-33 B nie ulega zasadniczym zmianom.

Anti to Surface Force Operations (ASFO) - działania przeciw siłom naziemnym, składają się z szeregu zadań, których celem jest niszczenie, neutralizowanie lub opóźnianie działań sił lądowych przeciwnika. W AJP-01 w porównaniu do ATP-33B pojawił się podział działań przeciw siłom naziemnym przeciwnika ze względu na odległość od sił własnych oraz zakres integracji działań lotnictwa z ogniem i ruchem wspieranych wojsk. Następstwem takich ustaleń w organizowaniu operacji połączonych jest odchodzenie od wydzielania w działaniach na korzyść wojsk lądowych ofensywnego wsparcia lotniczego (Offensive Air Support) oraz zanik izolacji pola walki (Battlefield Air Interdiction), która stanie się częścią zadań realizowanych w ramach Air Interdiction. Close Air Support obejmować będzie natomiast zadania wsparcia realizowane w ścisłym współdziałaniu ze wspieranymi wojskami. Zgodnie z zapisami zawartymi w doktrynie coraz większą rolę w izolacji lotniczej odgrywać mają śmigłowce. A zatem przy zwiększonych możliwościach ogniowych wojsk raketowych i artylerii oraz wsparciu ogniowym ze strony sił morskich prawdopodobnie już wkrótce będziemy mogli spotkać w dokumentach normatywnych Sojuszu określenie połączonej izolacji (Joint Interdiction), które na razie jest stosowane głównie przez siły zbrojne USA.

Pewnym kompromisem jest rozdzielenie zadań przeciw siłom naziemnym i nawodnym, co może wynikać z tego, że działania powietrzne na morzu (Maritime Air Operations) są kontynuacją wsparcia działań morskich (Tactical Air Support for MAritime Operations – TASMO). W przygotowywanych propozycjach ATP-33C można jednak już zauważyć tendencję do łącznego traktowania zwalczania sił lądowych i morskich przeciwnika jako jednego rodzaju działań sił powietrznych. Zaznaczony jest jedynie podział na działania na morzu, na lądzie i w morskich operacjach desantowych (Anti Surface Force Air Operations in maritime, amphibious and land environment).

Air-Land Operations – ALO - działania powietrzno-ładowe, stanowią podstawowy wymiar współczesnych działań zbrojnych i zasadniczy czynnik w osiągnięciu celu działań przez siły lądowe w operacjach połączonych. Ocenia się, że celem takich działań będzie eliminowanie z walki silnych zgrupowań wojsk i środków raketowych przeciwnika, naruszanie jego ugrupowania bojowego, udaremnianie lub opóźnianie natarcia, względnie osłabienie jego obrony. Według AJP-01 wsparcie lotnicze sił lądowych obejmuje: Air Interdiction oraz Close Air Support.

Air Interdiction, oznacza działalność lotnictwa mającą na celu zwalczanie naziemnego potencjału sił lądowych, rozmieszczonego w głębi obszaru (ugrupowania) przeciwnika, a obejmuje zwalczanie drugich rzutów i odwodów operacyjnych przed wprowadzeniem ich do bitwy. Jej celem jest stworzenie dogodnych warunków do prowadzenia działań przez pierwszorzutowe związki operacyjne połączonych sił sojuszniczych. Zakłada się, że AI będzie prowadzona na odległościach nie wymagających ścisłego współdziałania lotnictwa z innymi rodzajami wojsk w ramach prowadzenia ognia i wykonywania manewrów.

Close Air Support są to działania lotnictwa w taktycznej strefie działań bojowych, często w bezpośredniej styczności wojsk, a polegają na zwalczaniu pierwszorzutowych związków taktycznych przeciwnika w ścisłym współdziałaniu z wojskami lądowymi, przy czym działania lotnictwa są ściśle skoordynowane z ich ogniem i ruchem. Przyjmuje się, że zadania CAS w ramach operacji połączonych realizowane będą poprzez prowadzenie uderzeń głównie na wojska pancerne, zmechanizowane, artylerię, wyrzutnie pocisków raketowych, stanowiska dowodzenia, sprzęt przeprawowo - mostowy, itp. Na podkreślenie zasługuje tutaj konieczność ścisłej koordynacji przedsięwzięć między wojskami lądowymi i siłami powietrznymi w toku prowadzenia operacji połączonych a co wymaga dokładnej znajomości aktualnego położenia wojsk lądowych przeciwnika oraz wojsk własnych, a także bezpośredniego naprowadzania samolotów uderzeniowych (myśliwsko - bombowych i szturmowych) na atakowane cele.

Z analizy ćwiczeń wynika, że bezpośrednie wsparcie lotnicze odgrywa szczególnie ważną rolę w zasadniczych okresach działań powietrznodesantowych, powietrznomanewrowych i morskich operacjach desantowych, gdzie ono skutecznie kompensuje brak lub niedostatek wsparcia ogniowego realizowanego przez naziemne bądź morskie środki ogniowe (surface firepower). Proces planowania CAS

rozpoczyna się z reguły w wojskach lądowych na szczeblu dowodzenia, który formułuje na nie zapotrzebowanie. Dowódca lądowy i jego sztab i / lub element koordynacji wsparcia ogniowego w porozumieniu z grupą dowodzenia lotnictwa taktycznego (TACP) określają czy planowany do rażenia cel może być zwalczany przez lotnictwo i czy istnieją możliwości jego zwalczania przez organiczne środki wsparcia ogniowego. W przypadku, gdy cel może być zwalczany przez lotnictwo, a własne możliwości ogniowe (wojsk lądowych) są niewystarczające (bądź nie ma takich możliwości) wysyłane jest zapotrzebowanie na wsparcie lotnicze. W ramach CAS zwalczane są głównie czołgi i BWP, pojazdy, umocnione pozycje wojsk, sprzęt przeprawowy i mosty, stanowiska ogniowe artylerii oraz rejony koncentracji wojsk. Zadania w ramach OAS mogą być realizowane w dwóch formach, jako:

- **Preplanned Air Support** (wcześniej planowane wsparcie lotnicze), w ramach którego wykorzystanie potencjału taktycznych sił powietrznych jest najbardziej efektywne, gdyż pozwala to na wcześniejsze zebranie i przeanalizowanie informacji o obiektach uderzeń, dobór odpowiednich sił i środków rażenia do realizacji zadań, a także lepsze przygotowanie załóg, co umożliwia optymalizację działań i zwiększa ich efektywność.

- **Immediate Air Support** (wsparcie lotnicze na wezwanie z pola walki), które wynika z rozwoju sytuacji operacyjno-taktycznej i w związku z tym nie może być wcześniej planowane. Zadania te mogą być realizowane przez lotnictwo taktyczne z dyżurów na lotnisku (Ground Alert) lub z dyżurów w powietrzu (Airborne Alert). W wyjątkowych wypadkach wsparcie lotnicze na wezwanie z pola walki może być realizowane przez grupy lotnictwa, którym zmieniono zadanie w powietrzu (Air Diversion). Ze względu na podstawowe znaczenie czynnika czasu (optymalne uderzenie powinno nastąpić do 30 minut od zapotrzebowania) w działaniach na wezwanie z pola walki niemożliwy jest dobór optymalnych środków rażenia oraz szczegółowe planowanie zwalczania obiektów uderzeń. Stąd też uważa się, że działania takie nie są najbardziej efektywnym sposobem wykorzystania taktycznych sił powietrznych do wsparcia działań sił lądowych .

Ocenia się, że wielkość wysiłku w ramach lotniczego wsparcia ogniowego (czyli w ramach AI oraz OAS) determinowana będzie rozmachem operacji, możliwościami przeciwdziałania przez przeciwnika, koncepcją działań dowódcy oraz wielkością wydzielanych do takich operacji sił powietrznych. Użycie lotnictwa

taktycznego (szczególnie w ramach CAS i BAI) musi być ściśle skoordynowane z działaniami innych środków wsparcia ogniowego takimi jak wojska raketowe i artyleria, czy śmigłowce bojowe w celu zaspokojenia potrzeb dowódcy sił lądowych.

Zakłada się, że w ramach realizowania ASFAO prowadzone będą Air Assault – AA – działania powietrzno-szturmowe (powietrzno-desantowe), polegające na prowadzeniu samolotowego (czasami śmigłowcowego) desantu powietrznego w celu dostarczenia wojsk bezpośrednio do obiektu uderzenia. Zadaniem działań szturmowych będzie zazwyczaj wykonanie lotniczych i desantowych uderzeń na kluczowe elementy infrastruktury militarnej przeciwnika w celu opanowaniu terenu lub ważnych obiektów.

Air-Maritime Operations – AMO – działania powietrzne na morzu, które według AJP-01 obejmują: Anti-Submarine Warfare – ASW – (zwalczanie okrętów podwodnych); Anti-Surface Unit Warfare - ASUW – (zwalczanie celów nawodnych); Maritime Anti-Air Warfare - MAAW – (działania przeciwlotnicze).

Operacje o takich właściwościach zakładają oczywiście użycie lotnictwa morskiego, ale według ustaleń zawartych w TASMO (ATP34) – lotnictwo sił powietrznych może być wezwane do wsparcia operacji morskich. Zakłada się, że celem działań sił powietrznych w działaniach na morzu będzie nie tylko obezwładnianie i niszczenie sił morskich przeciwnika, ale również obrona własnych sił morskich. Przyjmuje się, że w ramach wsparcia sił morskich lotnictwo taktyczne może być użyte do wykonywania zadań walki o przewagę w powietrzu nad akwenem morskim, zwalczania obiektów morskich oraz minowania, rozpoznania i wykrywania, a także izolacji portów. Jak już wcześniej przedstawiono, ocenia się, że siły powietrzne będą wykorzystywane do wsparcia lotniczego sił morskich tylko w takich sytuacjach, gdy marynarka wojenna nie dysponuje odpowiednią ilością własnego lotnictwa. W AJP-01 wykazuje się, że w ramach operacji powietrznych na morzu będzie realizowane również **Air Support for Amphibious Operations – ASAO** – (wsparcie powietrzne desantowych operacji amfibijnych). Ocenia się, że to wsparcie składało się będzie z realizowanych przez siły powietrzne typowych działań dla: Air Interdiction, czy też Close Air Support. Będzie ono jednak prowadzone przez siły powietrzne w ramach operacji połączonych i w wymiarze powietrzno – lądowo – morskim, a zadaniem lotnictwa sił powietrznych będzie głównie wykonywanie

uderzeń na przeciwnika broniącego dostępu do brzegu oraz osłona desantu amfibijnego przed uderzeniami z ładu, wody i powietrza.

Strategic Air Operations - strategiczne operacje powietrzne, prowadzone będą na poziomie strategicznym lub operacyjnym, a istotą ich będzie udział w operacji połączonej prawdopodobnie kształtowanej przez cele polityczne i przyjęte ograniczenia. Zakłada się, że ataki strategiczne prowadzone będą przeciwko wrogim ważnym centrom lub innym istotnym celom składającym się z elementów dowodzenia, ośrodków produkcji wojennej oraz kluczowych obiektów infrastruktury zaopatrzenia. Ataki te będą ukierunkowane na osiągnięcie takiego poziomu zniszczenia i dezorganizacji sił wojskowych i cywilnego potencjału przeciwnika, aby przez dłuższy czas posiadał ograniczone możliwości prowadzenia wojny czy też prowadzenia agresywnych działań.

Supporting Air Operations – powietrzne operacje wsparcia, zakłada się, że takie operacje prowadzone będą w celu wsparcia realizacji głównych działań przez siły powietrzne, które w tym celu mogą użyć wszystkich typów samolotów we wszystkich warunkach. Na podkreślenie zasługuje, że działania w ramach wsparcia operacji połączonych będą wymagały ścisłej koordynacji i integracji działań obejmujących¹²:

a) **Electronic Warfare - EW** – walkę elektroniczną, prowadzoną w celu maskowania własnej aktywności oraz uniemożliwienia lub zmniejszenia aktywności działań przeciwnika. Podstawą walki elektronicznej jest współpraca i koordynacja działań zgodnie ze szczegółowym planem COMAJF dotyczącym C2W.

b) **Air Surveillance - ASR** – śledzenie i rozpoznanie powietrzne, które dostarcza na bieżąco informacje ostrzegające o działaniach strony przeciwnej, zagrożeniach oraz wykrywają zmiany w jego możliwościach. Działania takie polegać będą na zbiorze wszelkich informacji o przeciwniku przy pomocy m.in. Powietrznego Systemu Wczesnego Wykrywania (AEW), Powietrznego Systemu Wykrywania i Dowodzenia (AWACS, JSTARS), samolotów rozpoznania sił morskich (MPA), oraz samolotów bezzałogowych (UMA).

c) **Command and Control** dowodzenie i kierowanie, które obejmuje samoloty dowodzenia i kierowania będące w dyspozycji COMAJF (system wczesnego

¹² *AJP-01...op. cit., pkt.806c*

wykrywania i naprowadzania - AWACS, samoloty wyposażone w strategiczny system rozpoznania i prowadzenia celu - JSTARS, a także samoloty stanowiące powietrzne stanowiska dowodzenia i kierowania działaniami bojowymi na polu walki - ABCCC).

d) **Air to Air Refuelling – AAR** – tankowanie w powietrzu, które przyczynia się do zwiększania rozmachu działań powietrznych realizowanych w ramach operacji połączonych poprzez powiększanie potencjału, zwiększanie zasięgu oddziaływania, elastyczności, mobilności, a tym samym umożliwia użycie lotnictwa na dużych odległościach i koncentrowanie się tam, gdzie i kiedy jest to najbardziej potrzebne.

e) **Air Transport - AT** – transport powietrzny, który gwarantuje komponentom sojuszniczych sił połączonych - AJF szybkie dostarczenie, odebranie, podtrzymanie lub ewakuację z rejonu działań bojowych. Dostępność niezbędnego transportu powietrznego oraz jego możliwości będą znacząco wpływać na plany prowadzonych operacji (kampanii) COMAJF.

f) **Search and Rescue (SAR) and Combat Search and Rescue (CSAR)** - działania poszukiwawczo - ratownicze oraz bojowe działania poszukiwawczo – ratownicze, mogą obejmować wykorzystanie zarówno samolotów jak i śmigłowców, wyspecjalizowanych zespołów i sprzętu w celu poszukiwania i ratowania personelu będącego w niebezpieczeństwie na ziemi lub na morzu. Ponieważ działania SAR leżą w gestii odpowiedzialności narodowej, dlatego COMAJF musi koordynować swoje działania SAR/CSAR z RCC, które są odpowiedzialne za określone rejony poszukiwań i ratownictwa. Działania CSAR będą prowadzone w warunkach bojowych.

g) **Special Air Operations** - specjalne operacje powietrzne, są działaniami powietrznymi prowadzonymi przez specjalnie zorganizowane, wyszkolone i wyposażone siły w celu osiągnięcia wojskowych, politycznych, ekonomicznych lub psychologicznych celów przy pomocy niekonwencjonalnych środków militarnych. Operacje te prowadzone są w czasie pokoju, kryzysu i konfliktu, samodzielnie lub w koordynacji z operacjami sił specjalnych lub konwencjonalnych wojsk lądowych i sił morskich.

Na uwagę zasługuje, że zasadniczą różnicą występującą w AJP-01 w stosunku do zapisów normatywnych ATP-33B jest zakres działań zabezpieczających.

Obejmują one walkę radioelektroniczną, obserwację powietrzną, dowodzenie, tankowanie w powietrzu, transport powietrzny, poszukiwanie i ratownictwo oraz bojowe poszukiwanie i ratownictwo, a także specjalne działania (operacje) powietrzne. Jak można zauważyć zakres działań zabezpieczających uległ znacznemu rozszerzeniu w stosunku do zapisów normatywnych ATP-33B zgodnie z którymi były to: walka radioelektroniczna, tankowanie w powietrzu oraz obezwładnianie środków przeciwlotniczych przeciwnika. Niewątpliwym nowum jest niewyodrębnianie rozpoznania powietrznego, które potraktowano jako część obserwacji powietrznej. Jako środki obserwacji powietrznej określono statki powietrzne z wyposażeniem do prowadzenia rozpoznania fotograficznego bądź radioelektronicznego, środki powietrzne wczesnego ostrzegania (Airborne Early Warning – AEW), morskie samoloty patrolowe (Maritime Patrol Aircraft – MPA) oraz bezpilotowe statki powietrzne (Unmanned Aircraft – UMA). Samoloty AWACS, połączonego systemu obserwacji, określania obiektów uderzeń i rozpoznania (Joint Surveillance, Targeting and Reconnaissance System – JSTARS) oraz powietrzne stanowiska dowodzenia i kierowania działaniami bojowymi na pola walki (Airborne Battlefield Command and Control Centre – ABCCC) planowane są do wykorzystania w realizacji zadań dowodzenia. Ponadto warto zaznaczyć, że samoloty AWACS, JSTARS oraz ABCCC są wyposażone w aparaturę pozwalającą im na prowadzenie rozpoznania, a zatem stanowią one również środki obserwacji powietrznej.

Analiza dokumentów (ATP-33, ATP-42, ATP-27, LDv 100/1, AJP-01) pozwoliła na sformułowanie tezy, iż siły powietrzne wykonując zadania samodzielnie lub we współdziałaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych (w ramach operacji połączonych) mogą - uwzględniając posiadane uzbrojenie i sposób działań - szybko reagować na zaistniałą sytuację w rejonie konfliktu. Na podkreślenie zasługuje, że zasadniczą właściwością charakteryzującą lotnictwo sił powietrznych jest jego wysoka elastyczność, którą kształtują między innymi¹³: duży zasięg samolotów; duża prędkość samolotów; wysoką manewrowość; uniwersalność wyposażenia; dyspozycyjność.

Wnioski z dotychczasowego wykorzystania sił powietrznych w ostatnich konfliktach zbrojnych wskazują, że w związku z rosnącą siłą bojową nowoczesnych środków walki powietrznej, a także kompleksowością prowadzenia nowoczesnej

¹³ LDv 100/1... *op. cit.*, s. 15.

wojny, wynika nie tylko konieczność specjalizacji systemów uderzeniowych ale ich mieszanego użycia. Różnorodność i kompleksowość realizowanych zadań przez lotnictwo taktyczne trudno jest pogodzić ze sobą głównie w obszarze możliwości samolotu, tak aby on sam mógł je wszystkie realizować. Stąd wynika konieczność koncentrowania dla określonych misji, optymalnych systemów, we wspólnych ugrupowaniach bojowych, które będą orientowane na wspólne wymogi taktyczne.

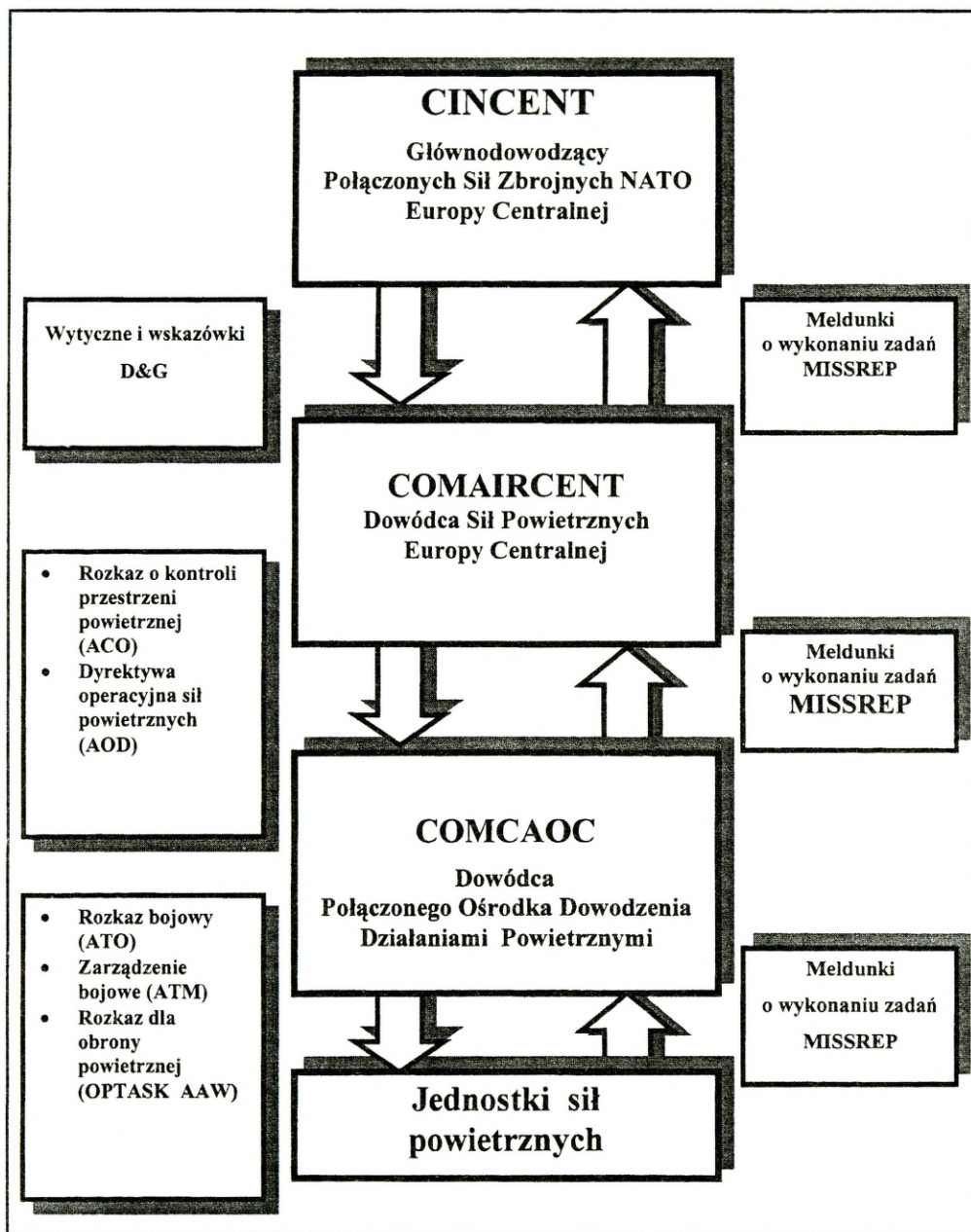
W koncepcji użycia sił powietrznych zakłada się, że w pierwszym okresie prowadzenia OCA, a więc do czasu uzyskania przewagi w powietrzu, działania prowadzone będą w formie połączonych działań powietrznych realizowanych w dzień i w nocy. Do głównych zadań lotnictwa taktycznego w pierwszym okresie prowadzenia operacji połączonej będzie więc należało: wywalczenie przewagi w powietrzu; zdeorganizowanie cywilnego i wojskowego systemu dowodzenia i łączności; niedopuszczenie do strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych; stworzenie wojskom lądowym (morskim) warunków do rozpoczęcia lądowej (lądowo-morskiej) operacji zaczepnej. Zakłada się, że przygotowanie i prowadzenia połączonych operacji sojuszniczych (Combined Operations) realizowane będzie według ogólnych zasad określonych w doktrynie. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że zasady te nie są określone w sposób ostateczny, a poszczególne państwa (członkowie NATO), pamiętając o znaczeniu wszystkich zasad, mogą stosować ich własną hierarchię. Ogólne zasady organizowania i prowadzenia operacji połączonych i sojuszniczych operacji połączonych obejmują: Objective (cel); Unity of Effort (jedność wysiłku); Cooperation (współdziałanie); Sustainment (ciągłość działań); Concentration of Force (koncentrację sił); Economy of Effort (ekonomię wysiłku); Flexibility (elastyczność); Initiative (inicjatywę); Maintenance of Moral (utrzymanie morale); Surprise (zaskoczenie); Security (bezpieczeństwo); Simplicity (prostota). Powyższe zasady odnoszące się do operacji połączonych dotyczyć będą również użycia sił powietrznych, a w tym lotnictwa taktycznego. Zatem warto zauważyć, że w stosunku do zasad określonych w ATP-33B NATO zostały one znacznie rozszerzone.

3.2. Sposoby realizacji zadań

Ogólna koncepcja użycia sił powietrznych w sojuszniczych operacjach połączonych zakłada użycie ich potencjału do osiągnięcia celów kampanii. A zatem nie tylko do wywalczenia i utrzymania panowania w powietrzu, ale również do wsparcia działań pozostałych komponentów sił (lądowych, morskich i specjalnych). Siły tych komponentów mogą z kolei wspierać działania sił powietrznych, zwiększając ich efektywność. Niemniej jednak zakłada się, że w niektórych przypadkach siły powietrzne mogą prowadzić działania również samodzielnie. Zadania te, zgodnie z obowiązującą koncepcją realizowane będą w ramach połączonych działań powietrznych - COMAO. Na podkreślenie zasługuje teza, że podstawowym warunkiem powodzenia prowadzenia powietrznej operacji zaczepnej jest posiadanie przynajmniej czasowej i przestrzennie ograniczonej przewagi w powietrzu w rejonie działań lotnictwa uderzeniowego. Podstawowa idea COMAO polega na dążeniu do zwiększania możliwości bojowych własnych sił oraz skuteczności ich działania i zdolności do przetrwania. Osiąga się to dzięki optymalnemu wykorzystaniu możliwości technicznych i materiałowych oraz eliminowaniu niedostatków środków walki. Głównym celem takich działań jest optymalne wykorzystanie wydzielonych sił i środków biorących w nich udział z jednoczesną minimalizacją strat własnych¹⁴. Określając jako cel działań sił powietrznych - maksymalizację efektywności działań przez ich koncentrację, a jednocześnie minimalizację strat poprzez wzajemną ochronę i obezwładnienie obrony powietrznej oraz przeciwlotniczej przeciwnika, COMAO realizuje fundamentalne zasady sztuki wojennej – koncentrację sił (Concentration of Force) oraz ekonomię ich użycia (Economy of Effort).

W ogromnym uproszczeniu przebieg COMAO jest następujący (rys. 3.2). Po rozpoznaniu obiektów ataku przez lotnictwo rozpoznawcze (system rozpoznania wojskowego), są one zwalczane przez grupy lotnictwa uderzeniowego. W tym czasie samoloty uderzeniowe, osłaniane przez LM, samoloty EW/SEAD prowadzą uderzenia, a po wykonaniu zadań, jest prowadzone kontrolne rozpoznanie rezultatów uderzeń.

¹⁴ Kozub M.: *Użycie lotnictwa WLOP w połączonych działaniach powietrznych NATO*. AON. Warszawa 1998 s.46

Rys. 3.2. Ideowy schemat cyklu obiegu informacji w dowodzeniu siłami powietrznymi

Tak więc klasyczne ugrupowanie bojowe COMAO składa się z następujących, ściśle ze sobą współdziałających elementów – sił uderzeniowych – głównych (Main Forces) i sił wsparcia – potęgowania (Enhancement Forces). Na podkreślenie zasługuje, że zdolność prowadzenia działań bojowych przez lotnictwo taktyczne jest zachowana we wszystkich warunkach pogodowych i o dowolnej porze doby. Podobnie zachowana jest zdolność do realizacji zadań bojowych w warunkach silnych zakłóceń radioelektronicznych.

Obok samolotów, integralnym elementem sił uderzeniowych COMAO mogą być taktyczne pociski manewrujące (np. Tomahawk), które są szczególnie przydatne do zwalczania celów stacjonarnych, głęboko położonych i są wrażliwe na uderzenia ładunków o mniejszej mocy oraz rakiety taktyczne (taktyczno-operacyjne) i pociski balistyczne (np. ATACMS) przeznaczone są do zwalczania silnie bronionych obiektów, w tym przede wszystkim najgroźniejszych środków przeciwlotniczych.

Do działań wsparcia COMAO zalicza się: osłonę realizowaną przez lotnictwo myśliwskie, rozpoznanie, walkę radioelektroniczną i ogniowe obezwładnienie naziemnych środków OPL (SEAD) wczesne wykrywanie i ostrzeganie oraz kierowanie działaniami lotnictwa, tankowanie w powietrzu. LM wykonuje zadania osłony poprzez wymiatanie (Sweep Forces) oraz towarzyszenie (Escort Forces). Mogą być prowadzone niezależnie (pod kontrolą AWACS), jak również autonomicznie wzdłuż trasy lotu zasadniczej grupy uderzeniowej.

Analiza literatury wskazuje, że **Suppression of Enemy Air Defences** (SEAD) ma na celu zapewnienie własnemu lotnictwu korzystnych warunków do wykonania zadań nad terytorium przeciwnika. Ocenia się, że najskuteczniejszym sposobem prowadzenia SEAD w operacjach połączonych będzie skoncentrowanie wysiłku wszystkich środków w określonym rejonie działań.

Siły EW / SEAD realizujące zadania w ramach COMAO z reguły wykorzystują następujące sposoby działań: Area Support (elektroniczne i ogniowe obezwładnianie sił i środków OP oraz OPL przeciwnika w określonym rejonie i czasie); Corridor Operations (elektroniczne i ogniowe obezwładnianie sił i środków OP oraz OPL realizowane na trasach dolotu i powrotu grup samolotów biorących udział w COMAO); wsparcie bezpośrednie, realizowane przez siły towarzyszące ugrupowaniu uderzeniowemu, których zadaniem jest przede wszystkim obezwładnianie nowo

pojawiających się sił i środków przeciwlotniczych, w celu minimalizacji ewentualnych strat własnego lotnictwa.

Szczególnie ważna jest koordynacja przedsięwzięć SEAD z przedsięwzięciami EW. Panuje zgodny pogląd, że właściwe planowanie i współdziałanie w wykonywaniu tych zadań, istotnie zwiększa skuteczność działań. Dla zwiększenia efektywności przedsięwzięć EW (obok samolotów WRE we wspólnym ugrupowaniu bojowym i stosowania indywidualnych środków samoobrony) stosuje się różnorodne systemy zakłóceń dalekiego zasięgu, montowane na samolotach, które umożliwiają prowadzenie EW znad własnego terytorium, a ponadto wykorzystuje się też specjalne, małogabarytowe naziemne nadajniki zrzucone z samolotów w rejonie celów.

Rozpoznanie jest uznawane za jeden z najistotniejszych warunków efektywnego prowadzenia operacji połączonych. Obejmuje ono przedsięwzięcia zbierania informacji umożliwiających stałą (nieprzerwaną) ocenę zdolności bojowej i zamiarów przeciwnika. Podstawowym wymogiem wobec rozpoznania jest wiarygodność zbieranych informacji. Ze względu na swoje unikalne zalety, głównie manewrowe i przestrzenne, siły powietrzne odgrywają szczególną rolę w systemie rozpoznania wojskowego. Rozpoznanie radioelektroniczne, nadzorowanie przestrzeni powietrznej, taktyczne rozpoznanie powietrzne prowadzone przez środki sił powietrznych umożliwiają między innymi zbieranie informacji niezbędnych do prowadzenia COMAO.

Siły wczesnego wykrywania i ostrzegania oraz kierowania działaniami lotnictwa (dowodzenia) oparte są przede wszystkim na powietrznych systemach takich jak: AWACS, JSTARS. W zależności od rozmachu COMAO system AWACS może być wykorzystany do dowodzenia lotnictwem myśliwskim wykonującym Sweep lub Escort przez bezpośrednie naprowadzanie na wykryte cele powietrzne (Close Control).

System **JSTARS** jest przeznaczony natomiast przede wszystkim do wsparcia działań lotnictwa uderzeniowego realizującego zadania OAS oraz AI w ramach operacji połączonych. Umożliwia on radiolokacyjne wykrywanie, klasyfikację i śledzenie broni pancerniej (zmechanizowanej, zmotoryzowanej) na całą głębokość operacyjnego ugrupowania wojsk przeciwnika oraz bieżące określanie położenia

ruchomych (i stacjonarnych) obiektów z dokładnością umożliwiającą ich szybkie niszczenie za pomocą konwencjonalnych środków rażenia klasy „powietrze – ziemia”, bez względu na warunki atmosferyczne i porę doby.

AWACS i JSTARS ściśle współdziałają z samolotami RC-135 dostarczającymi im nieprzerwanie (niemal w czasie realnym) danych o środkach przeciwnika promieniujących energię elektromagnetyczną, w tym szczególnie stacjach radiolokacyjnych systemu OP i OPL oraz środkach łączności. W pasie taktycznym pokładowy system rozpoznania radiotechnicznego uzupełniają środki termowizyjne i fotograficzne (pozwala to zarazem dostarczać dane o obiektach stacjonarnych, nie promieniujących energii elektromagnetycznej). Uzupełnieniem wymienionych systemów powietrznych są naziemne środki rozpoznania i naprowadzania radiolokacyjnego, które dostarczają niezbędne informacje do oceny sytuacji powietrznej oraz kierują grupami samolotów w trakcie zbiórek.

Nieprzerwany obieg informacji w operacjach połączonych, pomiędzy wspomnianymi elementami ma zapewnić amerykański (natowski) zautomatyzowany, zintegrowany system dystrybucji informacji taktycznej JTIDS (Joint Tactical Information Distribution System). Ocenia się, że JTIDS ma zapewnić, w sposób zautomatyzowany, wymianę informacji pomiędzy wszystkimi rodzajami sił zbrojnych oraz integrację funkcji rozpoznania, dowodzenia, łączności i kierowania środkami walki w jednym systemie C³I (Command, Control, Communications and Intelligence).

Kolejnym istotnym elementem wsparcia COMAO w operacjach połączonych jest **tankowanie samolotów w powietrzu**. Wykonują to specjalne samoloty – tankowce, które w zależności od potrzeb mogą być użyte do zwiększenia taktycznego promienia działania samolotów lub czasu oddziaływania własnego lotnictwa (przebywania w strefach patrolowania, dyżurowania itd.). Tankowanie w powietrzu, w zależności od warunków prowadzenia COMAO (głębokość działania grup lotnictwa, czas, warunki pogodowe, itd.), może być realizowane dwoma sposobami: tankowanie w wyznaczonych strefach (Restricted Operations Zones – ROZ) lub tankowanie po wyznaczonej trasie lotu (Tanker Tow Route - TTR).

Należy pamiętać, że podczas planowania i prowadzenia COMAO w ramach operacji połączonych, istotnym kryterium jest posiadanie wszystkich niezbędnych informacji do ich zorganizowania, a także dostęp do sił mogących realizować tego

typu działania (posiadanie odpowiedniej liczby różnego rodzaju sił i środków). Stąd też przyjmuje się, że planowaniem i prowadzeniem COMAO zajmuje się taktyczny szczebel dowodzenia, spełniający wymienione wymagania. Takim szczeblem są Połączone Stanowiska Dowodzenia Działaniami Powietrznymi - CAOC. Ma to na celu maksymalne skrócenie czasu obiegu informacji oraz wyeliminowanie „strat informacyjnych” na pośrednich szczeblach dowodzenia, będących w swej istocie tylko przekaźnikami informacji.

W tego typu działaniach duży nacisk położony jest na koordynację działań sił uczestniczących w nich. Wynika to przede wszystkim z różnych, partycypujących w tym przedsięwzięciu płaszczyzn dowodzenia oraz różnych miejsc dyslokacji sił i środków mających w nich uczestniczyć. Oznacza to konieczność bardzo dokładnej analizy otrzymanego zadania, oceny możliwości bojowych posiadanych i przydzielonych sił, a także elementów wsparcia, dotyczących między innymi ¹⁵:

- użycia samolotów tankowania powietrznego, w zakresie skoordynowania kolejności oraz ustalenia stref tankowania w powietrzu;
- ustalenia obszarów (stref) działania systemów AWACS, JSTARS, JTIDS, przedziałów czasowych ich wykorzystania, a także wydzielania sił do ich osłony w powietrzu;
- ustalenia sposobu współdziałania różnych sił w zakresie EW/SEAD, w celu optymalnego wsparcia grup uderzeniowych;
- organizowania współdziałania z innymi rodzajami sił zbrojnych;
- zestawienia planu rezerwowego (zapasowego) oraz oceny koordynacji działań zapasowych.

Ugrupowanie bojowe sił lotniczych, przewidzianych do użycia w operacjach połączonych jest uwarunkowane wieloma czynnikami, ale do najważniejszych należy zaliczyć takie jak: ogólna wielkość sił (ilość samolotów) przewidzianych do udziału w COMAO; powietrzna przestrzeń działań; warunki pogodowe i pora doby. Samo tworzenie ugrupowania lotnictwa wykonującego zadania w COMAO może odbywać się następującymi metodami ¹⁶: „Trombone” (puzon); „Rendezvous Area” (obszar spotkania); „Enroute Joint Up” (zbiórka na trasie).

¹⁵ Kozub M.: *Użycie lotnictwa...op.cit.*, s. 67-70

¹⁶ Kozub M.: *Użycie lotnictwa...op. cit.*, s. 172-173

Aby zapewnić całemu ugrupowaniu przełot nad linią FLOT, stosuje się cztery podstawowe sposoby jej przekraczania: „Stream” (potok); „Horizontal Spread” (poziome rozśrodkowanie); „Vertical Stack” (pionowe schody) i „Wall” (ściana).

Podczas wykonywania przez lotnictwo taktyczne zadań w ramach COMAO stosowane mogą być różne profile lotu. Podobnie jak w przypadku planowania tras lotu i metod przełotu FLOT, decyzja o przyjęciu konkretnego profilu lotu opiera się na ocenie sytuacji, rodzaju i ilości sił wsparcia pozostających w dyspozycji, warunków pogodowych oraz możliwości użycia poszczególnych grup uderzeniowych. Rozróżnia się trzy podstawowe profile lotu: niski - Low (L); średni - Medium (M) oraz wysoki - High (H), przy czym możliwe jest również wykorzystanie profili zmiennych (mieszanych) np.: H-L-L; L-L-H; H-L-H.

W działaniach nad obszarem przeciwnika w ramach COMAO lotnictwo stosuje zróżnicowaną taktykę (w szerokim przedziale wysokości, prędkości i manewru) stosownie do istniejącej i dynamicznie zmieniającej się sytuacji. Podstawą sukcesu jest dążenie do uzyskania zaskoczenia w połączeniu z ofensywnym charakterem działań (dążenie do utrzymania inicjatywy i narzucenia swej woli przeciwnikowi, przeniesienie działań na obszar przeciwnika).

W ramach operacji połączonych dużą wagę przykładają się też do samej taktyki zwalczania nakazanych obiektów. Dąży się do wykonywania precyzyjnych ataków bezpośrednio z trasy w jednym zająsci, w miarę możliwości odpalając (zrzucając) środki rażenia spoza zasięgu obiektowej OPL (broń klasy „stand off”). Broń ta często spełnia kryterium „odpal i zapomnij” („Fire and Forget”). W przypadku konieczności zwalczania kilku celów położonych blisko siebie, dąży się do realizacji zasady „każdy samolot – swój cel” z zachowaniem minimalizacji czasu uderzenia (duża intensywność odpaleń – zrzutów) i wielokierunkowości ataku (każdy samolot uderza z innego kierunku często stosując przy tym oryginalny, niepowtarzalny manewr).

Ocenia się, że do najistotniejszych zalet połączonych działań powietrznych realizowanych w ramach operacji połączonych należy zaliczyć: możliwość podjęcia elastycznych, stosownie do dynamicznie zmieniającej się sytuacji, działań; możliwość optymalnego wykorzystania możliwości technicznych i materiałowych posiadanych sił i środków; wzajemne uzupełnianie się zalet poszczególnych form działań sił powietrznych i innych rodzajów sił zbrojnych, realizowanych w trakcie

operacji połączonych, oraz użytych w niej systemów walki; spełnienie wymogu jedności dowodzenia.

Organizowanie i prowadzenie COMAO w operacjach połączonych każdorazowo wymaga ogromnego wysiłku koordynacyjnego, który jest tym większy, im większa jest ilość sił przewidziana do udziału w działaniach. Ponadto podczas prowadzenia analizy ryzyka i korzyści, należy dokładnie rozważyć jakie cele będzie można osiągnąć i za pomocą jakich środków. Zdarza się bowiem, że korzyści uzyskane w trakcie połączonych działań powietrznych maleją z powodu niewykorzystania wywalczonej swobody operacyjnej w kolejnych działaniach.

Jest wiadomym, że integralną częścią składową Sił Powietrznych są wojska obrony powietrznej, przed którymi postawiono zadania zapewnienia nienaruszalności obszaru powietrznego państw sojuszu w ramach obrony ogólnej oraz obrony terytorium objętego działaniami bojowymi przed potencjalnym przeciwnikiem, który mógłby zagrażać wojskom i obiektom wojskowym oraz stwarzać zagrożenie dla obiektów gospodarczych o znaczeniu strategicznym i zamieszkałej ludności cywilnej.

Koncepcja obrony powietrznej w ramach operacji połączonej charakteryzuje się następującymi cechami ¹⁷: użycie sił obrony powietrznej będzie realizowane nie tyle poprzez wcześniejsze zaplanowanie ich działań, co poprzez skupienie wysiłku dostosowanego do nie dającej się przewidzieć i szybko zmieniającej się sytuacji; lotnictwo myśliwskie, ze względu na swoją elastyczność i możliwość oddziaływania na przeciwnika, jest uznawane za główny element wykonawczy systemu obrony powietrznej; mobilne jednostki raketowe, wzajemnie uzupełniając swoje możliwości, będą użyte we wspólnych „zagęszczonych strefach działania CLUSTER¹⁸ w celu osłony obiektów (pojedynczych i grupowych) oraz rejonów istotnych dla prowadzenia działań przez siły zbrojne; w dalszym ciągu jest planowane użycie przeciwlotniczych środków bliskiego zasięgu, do bezpośredniej osłony ważnych dla prowadzenia działań obiektów (lotniska, stanowiska dowodzenia itp.).

¹⁷ Kozub M.: *Użycie lotnictwa...op.cit.*, s.39

¹⁸ CLUSTER- podstawowa forma działania różnych systemów rakiet plot złożone z zestawów rakiet różnych typów, podporządkowane jednemu organowi kierującemu i wykonujące wspólne zadanie w strefie wojsk raketowych (Missils Engagment Zone - MEZ). CLUSTER są tworzone w celu wykorzystania zalet zestawów raketowych, np. Patriot & Hawk & Roland.

Ocenia się, że system obrony powietrznej w ramach operacji połączonej powinien zapewniać: posiadanie ciągłej i wiarygodnej informacji o sytuacji powietrznej; posiadanie możliwości scentralizowanego i odpowiedniego do sytuacji dowodzenia podległymi siłami; możliwość prowadzenia analiz zagrożenia i przedstawiania propozycji najkorzystniejszego wykorzystania środków walki; możliwość prowadzenia połączonych (zintegrowanych) działań podległych sił w sposób elastyczny i dowodzenia nimi najczęściej w sposób zdecentralizowany; kierowanie systemami wykonawczymi w sposób pozwalający na pełne wykorzystanie ich możliwości bojowych; zapewnienie (w razie potrzeby) wsparcia siłom prowadzącym ofensywną walkę z siłami powietrznymi przeciwnika (OCA). Zakłada się, że w okresach nasilenia zaczepnych operacji powietrznych przeciwnika, mogą zostać ustalone czasowe rejony działania (ograniczone terenem i wysokością) i przydzielone poszczególnym rodzajom wojsk (systemom uzbrojenia) do wyłącznego działania. Rejony te noszą nazwę Weapons Engagement Zones (WEZ), a rozmiary tych stref są uzależnione od rodzaju i ilości środków przewidzianych do użycia. Rozróżnia się następujące rodzaje WEZ:

- SHORADEZ (Short Range Air Defence Engagement Zone) – strefa działania przeciwlotniczych zestawów raketowych bliskiego zasięgu, np. Roland, Gepard;
- MEZ (Missile Engagement Zone) – strefa działania przeciwlotniczych zestawów raketowych Patriot, Hawk;
- FAOR (Fighter Area of Responsibility) - rejon odpowiedzialności lotnictwa myśliwskiego;
- FEZ (Fighter Engagement Zone) – strefa odpowiedzialności lotnictwa myśliwskiego w ramach obrony obiektowej.

MEZ - oprócz wykonywania ogólnych zadań obrony powietrznej osłaniają także rejony mobilizacyjnego rozwinięcia własnych sił zbrojnych oraz wojska zajmujące pozycje w rejonach działań. Innym zadaniem wojsk raketowych w takich strefach jest obrona ważnych obiektów położonych w głębi własnego terytorium (np. baz lotniczych) przed uderzeniami ŚNP przeciwnika.

FAOR - stanowią uzupełnienie działania wojsk raketowych obrony powietrznej. Lotnictwo myśliwskie działające w FAOR-ach ma za zadanie zwalczać ŚNP przeciwnika, które przedarły się w głąb rejonu obrony powietrznej. Ze względu na swoją mobilność i elastyczność, posiada ono możliwość działania w całym rejonie

obrony na wszystkich wysokościach oraz możliwość skupienia wysiłku w krótkim czasie.

Według nowej koncepcji prowadzenia obrony powietrznej w ramach operacji połączonej naziemne systemy uzbrojenia są zasadniczym środkiem przeznaczonym do osłony grup obiektów, rejonów oraz obszarów operacji, mających szczególne znaczenie dla prowadzenia działań. Do tych środków walki zalicza się: przeciwlotnicze zestawy raketowe (Patriot, Hawk, Roland); artylerię przeciwlotniczą; uzupełniające zestawy uzbrojenia, przeznaczone do obrony przeciwlotniczej w ramach obrony obiektowej (karabiny maszynowe, zestawy Stinger). Ocenia się, że przeciwlotnicze zestawy raketowe są szczególnie przydatne ze względu na możliwość utrzymywania przez nie, przez dłuższy czas, wysokiego stopnia gotowości do działań i reagowania w krótkim czasie. Przyjmuje się, że zadaniem systemów rakiet przeciwlotniczych jest: osłona obiektów i rejonów poprzez zwalczanie ŚNP przeciwnika; współudział w walce o przewagę w powietrzu; uzupełnianie obrazu sytuacji powietrznej poprzez przekazywanie informacji radiolokacyjnej, uzyskanej przez organiczne środki wykrywania i naprowadzania.

Planowanie rozmieszczenia środków sił powietrznych musi być koordynowane z siłami lądowymi. Koordynacja ta będzie realizowana poprzez AOCC, który oprócz pomocy w planowaniu rozmieszczenia wojsk raketowych, jest zobowiązany do: zarządzania częstotliwościami (Frequency Managment) w celu uniknięcia wzajemnego zakłócania środków łączności, kierowania i WRE, a także koordynowania przemieszczania sił lądowych w aspekcie potrzeb obrony powietrznej.

Na podkreślenie zasługuje, że za organizację i działanie systemu kontroli przestrzeni powietrznej są odpowiedzialni dowódcy szczebli strategicznych i operacyjnych na swoich obszarach odpowiedzialności. Dowódcy szczebli operacyjnych wyznaczają spośród podległych im dowódców odpowiedzialnego za kontrolę przestrzeni powietrznej (Airspace Control Authority). Zazwyczaj jest to dowódca komponentu powietrznego, chociaż nie jest to stałą regułą.

Ocenia się, że każdy dowódca, któremu podlegają siły wykorzystujące przestrzeń powietrzną musi w sposób ciągły, z wyprzedzeniem, określać swoje potrzeby w zakresie użycia środków kontroli przestrzeni powietrznej. Planowanie połączonych działań lotnictwa, wojsk lądowych i marynarki wojennej związane jest z

koniecznością koordynowania, jednoczesnego wykorzystywania przestrzeni powietrznej przez różnych użytkowników. Sztab dowódcy odpowiedzialnego za kontrolę przestrzeni powietrznej koordynuje zapotrzebowania poszczególnych dowódców (Airspace Control Measures Request - ACMREQ), rozstrzygając sprawy sporne, bądź przedstawiając je dowódcy operacyjnemu.

Operacje morskie obejmują wszelkie działania sił morskich prowadzone zarówno na morzu, jak i w przestrzeni powietrznej nad nim w celu osiągnięcia lub wykorzystania panowania nad nim, a więc kontrolowania określonego obszaru morza, uniemożliwienia wykorzystania go przez przeciwnika, lub też rozwinięcia własnych sił mających działać na lądzie. Zgodnie z prawem międzynarodowym morze jest w zasadzie obszarem wolnym i neutralnym. Może być swobodnie wykorzystywane przez różne państwa. Dlatego też operacje morskie różnią się w zasadniczy sposób od operacji lądowych, akweny morskie nie mogą być zajmowane tak jak obszary na lądzie. Niektóre państwa mogą odmiennie interpretować prawo międzynarodowe, dlatego też dowódca sił morskich musi uwzględniać narodowe różnice i podejścia oraz ich możliwy wpływ na prowadzenie operacji własnej i przez siły morskie przeciwnika.

Operacje morskie obejmują operacje pokojowe, charakteryzujące się brakiem zagrożenia militarnego, takie jak obecność na określonych akwenach morskich i ich nadzorowanie, operacje podczas kryzysów, a więc transportowanie i ewakuacja sił zbrojnych i personelu cywilnego, operacje wojenne, obejmujące ochronę morskich linii komunikacyjnych, walkę z siłami morskimi, powietrznymi i lądowymi przeciwnika oraz operacje desantowe. Celem tego rozdziału jest przedstawienie roli sił morskich w połączonych działaniach sił zbrojnych.

4.1. Zadania sił morskich

Właściwe zrozumienie roli sił morskich w operacjach połączonych wymaga wyjaśnienia podstawowych pojęć dotyczących wojny na morzu oraz przedstawienia cech sił morskich odróżniających je od pozostałych rodzajów sił zbrojnych.

Command of Sea – panowanie na morzu to swoboda wykorzystania obszarów morskich dla własnych potrzeb i uniemożliwienie działań przeciwnikowi. Absolutne panowanie na morzu, a więc niezagrożone działanie własnych i sojuszniczych sił morskich na wszystkich akwenach przy jednoczesnym

uniemożliwieniu tego przeciwnikowi, wymaga całkowitego zniszczenia lub obezwładnienia jego sił morskich. Dlatego też ogranicza się panowanie na morzu co do czasu i miejsca.

Sea Control – kontrolowanie morza umożliwia wykorzystanie określonych akwenów morskich przez odpowiedni czas. Wcześniejsze osiągnięcie i utrzymanie właściwego stopnia kontroli akwenów morskich stanowi podstawowy warunek prowadzenia operacji morskich, a czasami również lądowych, dlatego też kontrola morza jest przedmiotem planowania w ramach operacji połączonych. Stopień wymaganego kontrolowania morza będzie zależał od pożądanej swobody działania i stopnia możliwego do przyjęcia ryzyka. Kontrolowanie morza obejmuje kontrolowanie akwenów zarówno na wodzie, pod wodą, jak i obszaru powietrznego. Minimalnym wymogiem w odniesieniu do przestrzeni powietrznej jest przy tym zapewnienie korzystnej sytuacji w powietrzu. Skuteczne kontrolowanie morza wymaga przewagi powietrznej tam, gdzie spodziewane są ataki lotnictwa przeciwnika.

Sea Denial – wzbronienie swobodnego wykorzystania morza ma miejsce wówczas, gdy jedna ze stron nie chce dopuścić do przejścia kontroli obszaru morskiego przez drugą stronę, nie dysponując sama możliwością kontrolowania tego obszaru. Rozwiązanie takie stosuje się wówczas, gdy pełne kontrolowanie nie jest możliwe lub też nie ma takiej potrzeby, ale nie można pozostawić przeciwnikowi swobody działania. Na szczeblu operacyjnym stanowić może część zewnętrznej obrony obszaru lub stwarzać możliwość wiązania sił przeciwnika. Na szczeblu strategicznym może być wykorzystywana do przeciwdziałania wzmocnieniu sił przeciwnika, uniemożliwienia dostarczenia zaopatrzenia drogą morską, obniżenia morale i pozbawienia go w ten sposób zdolności do prowadzenia wojny.

Maritime Power Projection – oznacza wykorzystanie siły morskiej do bezpośredniego wpływu na sytuację na lądzie. Obejmuje kontrolowanie morza umożliwiające podejście do wybrzeża, wysadzenie desantów, oddziaływanie na cele znajdujące się na lądzie przy pomocy lotnictwa i innego uzbrojenia. Stosowane może być w sytuacjach kryzysowych oraz podczas działań wojennych. Siły morskie są w stanie demonstrować zdecydowanie i wolę polityczną bez naruszania wód przybrzeżnych czy obszaru powietrznego przeciwnika. Podczas działań wojennych siły działające z morza mogą je wykorzystać do podejścia do obszaru, do którego dostęp z lądu lub z powietrza jest trudniejszy.

Siły morskie wykazują wiele cech, które odróżniają je od innych rodzajów sił zbrojnych. Zaliczyć do nich można wysoki stopień gotowości, elastyczność, wysoki poziom samowystarczalności i ruchliwość.

Gotowość to jedna z cech sił morskich umożliwiająca ich bezpośrednio i natychmiastowe wykorzystanie w sytuacjach kryzysowych. Niektóre właściwości sił morskich, takie jak logistyka czy prezencja na morzach są podobne w okresie pokoju i podczas działań wojennych. Umożliwia to siłom morskim szerokie wspieranie operacji prowadzonych podczas pokoju.

Naturalna **elastyczność** sił morskich umożliwia politykom i dowódcom przenoszenie punktów ciężkości, szybką koncentrację sił i uwzględnienie różnych wariantów działania dzięki zróżnicowanemu uzbrojeniu, możliwościom militarnym i zdolnościom logistycznym. Zadania sił morskich obejmują spektrum rozciągające się od działań wojennych, poprzez ewakuację ludności, do pomocy humanitarnej. Kontrolują akweny wodne, wzmacniają pozycję polityczną w okresie pokoju i kryzysu. Możliwość systemów dowodzenia i łączności sił morskich umożliwia nadzorowanie sił potencjalnego przeciwnika i uzupełniają w ten sposób poczynania dyplomatyczne.

Poziom samowystarczalności sił morskich zależy od rodzaju operacji i rodzaju jednostek składających się na zespoły morskie. Siły morskie państw NATO dysponujące zdolnością do zaopatrywania na pełnym morzu, mogą właściwie przez nieograniczony czas operować na oddalonych akwenach, nie wykorzystując lądowych obiektów logistycznych.

Strategiczna, operacyjna i taktyczna **ruchliwość** sił morskich umożliwia pasywną obserwację rozwoju sytuacji, długotrwałe przebywanie na określonej pozycji w gotowości do działania, szybkie reagowanie na sytuacje kryzysowe i przejście do działań wojennych. Jeżeli przedsięwzięcia dyplomatyczne, polityczne lub ekonomiczne spowodują ustabilizowanie sytuacji, siły morskie mogą zostać szybko wycofane. Mogą ponadto szybko reagować na pierwsze oznaki kryzysu, demonstrować obecność w określonym akwencie i zdecydowanie do podjęcia działań. Mogą zostać stosunkowo szybko przemieszczone z jednego teatru wojny na inny niezależnie od logistyki. Zdolność do szybkiego przemieszczania sił na duże odległości stanowi znaczną korzyść operacyjną i taktyczną.

Możliwość przebywania na wodach międzynarodowych zapobiega komplikacjom politycznym i zagrożeniom militarnym związanym z przemieszczeniem wojsk na ląd. Siły morskie są w stanie zapewnić swobodne wykorzystywanie ważnych akwenów morskich poprzez ich kontrolowanie i wzbranianie dostępu do nich przeciwnikowi. Wymaga to lokalizacji, śledzenia, a jeżeli to konieczne, również niszczenia jednostek nawodnych i podwodnych oraz samolotów przeciwnika. Przedsięwzięcia te uzupełniane mogą być kontrolowaniem komunikacji morskiej, ochroną szlaków żeglugowych oraz blokadami i nadzorowaniem embarga.

Operacje morskie obejmują całe spektrum działań wymagających użycia sił morskich, powietrznych i desantowych. W zależności od środowiska, w jakim są prowadzone dzieli się je w NATO na Anti-Air Warfare (AAW), Anti-Submarine Warfare, Anti-Surface Warfare (ASUW), Submarine Warfare, Mine Warfare (MW) oraz Amphibious Warfare.

Anti-Air Warfare to marynistyczne określenie obrony przeciwlotniczej sił morskich obejmującej zwalczanie samolotów i innych środków napadu powietrznego. Decydujące znaczenie dla skutecznej obrony przeciwlotniczej ma niedopuszczenie do wykrycia oraz wczesne ostrzeżenie o zagrożeniu z powietrza. Odpieranie ataków z powietrza realizowane jest przy pomocy samolotów pokładowych, lotnictwa marynarki bazującego na lądzie, rakiet woda powietrze, dział przeciwlotniczych, systemów uzbrojenia bliskiego zasięgu i osłony elektronicznej. Takie wielowarstwowe oddziaływanie jest niezbędne, aby możliwe było wczesne wykrycie środków napadu powietrznego, przydział celów i ich zniszczenie lub wprowadzenie w błąd zanim zdążą one skutecznie zagrozić związkowi floty.

Anti-Submarine Warfare, czyli prowadzenie wojny podwodnej obejmuje operacje prowadzone w celu uniemożliwienia przeciwnikowi efektywnego wykorzystania okrętów podwodnych. W działaniach takich biorą udział morskie samoloty rozpoznawcze, samoloty i śmigłowce zwalczania okrętów podwodnych, okręty nawodne i podwodne. Kompleksowość koordynacji działań różnych środków i szczególne warunki środowiska powodują, że zagrożenie ze strony okrętów podwodnych przeciwnika jest jednym z największych problemów obrony.

Anti-Surface Warfare, a więc wojna nawodna, oznacza walkę z okrętami nawodnymi przeciwnika lub jego statkami w celu uzyskania kontroli akwenów

morskich, ograniczenia swobody wykorzystania morza przez przeciwnika lub przerwania jego linii żeglugowych. Operacje takie prowadzone są najczęściej przez tworzone wcześniej lub doraźnie grupy bojowe (Surface Action Group), składające się z okrętów nawodnych i samolotów, a w miarę możliwości również okrętów podwodnych.

Submarine Warfare czyli wojna podwodna wykorzystuje różne rodzaje okrętów podwodnych, mogących operować w akwenach niedostępnych dla okrętów nawodnych. Zespoły okrętów podwodnych mogą uczestniczyć w operacjach prowadzonych przez nawodne związki sił morskich, lub też działać niezależnie od nich. Okręty podwodne mogą być również wykorzystywane do prowadzenia rozpoznania przed rozpoczęciem właściwych działań wojennych lub też demonstrowania obecności w obszarach zainteresowania.

Mine Warfare – wojna minowa obejmuje dwa obszary. Pierwszy to stawianie min morskich, drugi to przeciwdziałanie zagrożeniu ze strony min przeciwnika. Ustawianie min lub zagrożenie ich ustawieniem może mieć charakter ochronny, defensywny lub ofensywny. Ochronne zapory minowe ustawiać się będzie na wodach przybrzeżnych w celu osłony własnych sił lub wybrzeża. Zapory defensywne ustawia się na kontrolowanych przez siebie wodach międzynarodowych w celu ograniczenia lub skanalizowania przegrupowań przeciwnika. Ofensywne zapory minowe ustawia się na akwenach kontrolowanych przez przeciwnika w celu jego zwalczania, zablokowania jego portów, utrudnienia zaopatrywania drogą morską i wstrzymania żeglugi morskiej. Przeciwdziałanie zagrożeniom ze strony min przeciwnika obejmuje aktywne działania w celu zwalczania jednostek stawiających zapory minowe, usuwanie min, kierowanie własnej żeglugi przez akweny o mniejszym zagrożeniu oraz przedsięwzięcia zmniejszające wrażliwość własnych okrętów i statków na miny morskie (magnetyzm, akustyka, głębokość zanurzenia itp.).

Amphibious Warfare – operacje desantowe. Siły morskie mogą być odpowiedzialne za zorganizowane wysadzenie sił lądowych w określonym miejscu i czasie. Działania tego rodzaju wymagają zarówno ochrony przegrupowania, jak i samego wysadzania na ląd przez zespoły okrętów oraz lotnictwo sił morskich lub powietrznych.

4.2. Sposoby realizacji zadań

Starcia na morzu rzadko rozgrywane są w oderwaniu od działań na lądzie. Oczekiwać raczej należy, że będą one częścią skoordynowanych działań o szerszym zasięgu. Nawet w warunkach dominacji działań na morzu, właściwy cel operacji znajdować się będzie na lądzie. Wojna na morzu nie wpływa najczęściej bezpośrednio na operacje wojsk lądowych, siły i środki marynarki wojennej mogą być jednak wykorzystywane zarówno do prowadzenia operacji morskich, jak i do prowadzenia działań wspólnie z siłami powietrznymi i lądowymi. Siły nawodne i lotnictwo marynarki wojennej mogą operować na wodach międzynarodowych nie naruszając terytorium i akwenów innych państw. Wykazują się przy tym znaczną niezależnością od infrastruktury stacjonarnej. Mogą zostać użyte do demonstracji politycznej, a przez swą obecność w określonym akwenie mogą zapobiegać powstawaniu sytuacji kryzysowych. Ich szybkie wyprowadzenie z rejonu zagrożonego kryzysem przyczynić się może do złagodzenia napięcia.

Marynarka wojenna uczestniczy w operacjach połączonych, koncentrując swe siły odpowiednio do sytuacji w celu wywalczenia czasowej i miejscowej przewagi w akwenach morskich, wzbronienia swobodnego wykorzystania akwenów przez siły morskie przeciwnika, operowania przeciwko odcinkom wybrzeża zajętem przez przeciwnika oraz osłony konwojów morskich. W ten sposób siły morskie przyczyniają się do zapewnienia swobody operacyjnej pozostałych rodzajów sił zbrojnych.

Wykorzystanie morza dla potrzeb wojsk lądowych wymaga czasowego panowania na odpowiednich morskich obszarach operacyjnych. Siły morskie i lotnictwo morskie zdolne są do szczególnie elastycznego prowadzenia działań i mogą koncentrować znaczną siłę bojową na małym obszarze. Są one bardzo ruchliwe, mają duży promień działania, są w znacznym stopniu samowystarczalne i dysponują dużymi możliwościami transportowymi. Siły morskie i lotnictwo morskie mogą być również wykorzystywane do zwalczania celów na lądzie. Mogą one ponadto wspierać wojska lądowe podczas zwalczania operacji desantowych przeciwnika oraz podczas własnych operacji desantowych. W ramach operacji połączonych siły morskie stwarzają warunki do działania wojsk lądowych. Mogą one:

- osłaniać od morza operacje prowadzone na kierunku nadmorskim;
- wspierać operacje wojsk lądowych, zwalczając cele naziemne i powietrzne;

- transportować, desantować lub ewakuować zgrupowania wojsk lądowych;
- współtworzyć system dowodzenia, wydzielając odpowiednie siły i środki dowodzenia.

Należy przy tym jednoznacznie określić odpowiedzialność czasową i przestrzenną za realizację poszczególnych zadań.

Siły morskie dysponują różnorodnymi środkami dowodzenia i rozpoznania. Ich elektroniczne wyposażenie pozwala na prowadzenie rozpoznania na dużych obszarach. Podczas wspólnych operacji siły morskie wspierać mogą działania wojsk lądowych, dostarczając wyniki rozpoznania celów lądowych prowadzonego z morza, zwłaszcza podczas operacji desantowych. Zapewnić mogą również – poprzez system stacji przekaźnikowych – łączność wojsk lądowych z naczelnym dowództwem. Odpowiednio wyposażone okręty stanowią mogą bazę dla stanowisk dowodzenia wojsk działających na lądzie. Bezpośrednie wsparcie wojsk lądowych wymaga wzajemnego poznania możliwości działania i współdziałania. Pomaga w tym wymiana grup łącznikowych.

W ramach połączonych operacji morskich wyróżnić można morską operację desantową i desant morski. Morska operacja desantowa to wspólna operacja sił lądowych i morskich, wspieranych przez siły powietrzne, prowadzona w celu wysadzenia wojsk na odcinku wybrzeża zajmowanym przez przeciwnika lub ewakuowania wojsk lądowych drogą morską. Desant morski natomiast to operacja wojsk lądowych lub piechoty morskiej przetransportowanych drogą morską w celu zajęcia odcinka wybrzeża zajętego przez przeciwnika. Operacje desantowe wymagają wspólnego planowania i rozpoznania, ustalenia jednoznacznego podporządkowania oraz zdecydowanego dowodzenia. Wraz z zaokrętowaniem wojsk desantowych dowodzenie przejmuje dowódca związku floty. Dowodzi on podczas przegrupowania po morzu oraz podczas lądowania. Dowodzenie przekazuje dowódcy desantowanych wojsk wówczas, gdy ten jest już w stanie kierować z lądu działaniami swoich wojsk.

Historia działań specjalnych związana jest nierozzerwalnie z rozwojem cywilizacji. Przeobrażenia społeczno-ekonomiczne wywarły niezmiernie istotny wpływ na wyodrębnienie i ukształtowanie się pojęcia „działania specjalne”¹. Cechy pierwotne tego pojęcia odnaleźć można w działaniach wybitnych strategów² i wodzów starożytności. Z historycznego punktu widzenia za prekursorów działań specjalnych, można uznać agentów i siatki wywiadowcze istniejące od najdawniejszych czasów. Niewątpliwie chęć poznania zamiarów przeciwnika oraz potrzeba określenia źródeł jego siły towarzyszyły tym formom działań, które współcześnie określamy mianem działalności rozpoznawczej. Najstarsze zapisane treści na ten temat odnaleźć można w traktacie spisany przez Sun Tzu w VI wieku przed naszą erą³. Akty przemocy były zaś pierwszą oznaką działań, które współcześnie możemy zdefiniować jako działania dywersyjne lub działania terrorystyczne.⁴ Źródeł współczesnych działań dywersyjnych (terrorystycznych) doszukiwać się można zarówno w palestyńskich sektach "nożowników" (Sicari) działających w latach 66-73 naszej ery, jak i chińskich tajnych stowarzyszeniach⁵.

Współcześnie działania specjalne, podobnie jak natarcie czy obrona, zaczynają być postrzegane jako nowy rodzaj działań, umożliwiający osiągnięcie zakładanych celów strategicznych bez konieczności angażowania się państwa w otwarty konflikt zbrojny.

¹ *Działania specjalne są rodzajem działań prowadzonych przez specjalnie zorganizowane, szkolone i wyposażone siły wojskowe i paramilitarne, działania te prowadzone są dla osiągnięcia celów wojskowych, politycznych i gospodarczych lub psychologicznych za pomocą niekonwencjonalnych środków. Działania specjalne mogą być realizowane poniżej progu wojny. (przyp.-autora)*

² w 332r. p.n.e. szturm Tybru został poprzedzony lustracją podwodnej części umocnień za pomocą przeszklonego dzwonu nurkowego, w tym nietypowym rozpoznaniu miał uczestniczyć sam Aleksander Macedoński -

³ „...tylko oświecony władca oraz zacny generał są w stanie użyć najinteligentniejszych ludzi jako agentów, a z nimi z pewnością mogą dokonać wielkich rzeczy.[...]. Armia pozbawiona tajnych agentów jest doprawdy jak człowiek ślepy i głuchy” Sun Tzu, *Sztuka Wojny*, Wydawnictwo „Przedświt”, 1994r

⁴ Łatwo zauważyć, że działalność dywersyjna wymierzona w państwo A przez państwo B, jeszcze poniżej progu wojny, zostanie określona przez państwo A jako akt terroryzmu,

⁵ M. Flemming, *Terroryzm polityczny, Wojskowy Przegląd Prawniczy nr.1, 1996, s. 4*

5.1. Zadania sił specjalnych

Gwałtowny rozwój technologii informatycznych, oraz dostęp do informacji w czasie rzeczywistym spowodował szereg przeobrażeń w sztuce wojennej. Znacznemu przewartościowaniu uległy cechy dominujące w poszczególnych koncepcjach prowadzenia operacji.

Zmiany uwarunkowań operacyjnych znalazły swe odbicie nie tylko w rozszerzeniu podstawowych czynników operacyjnych o informację, i jej dominującą rolę na współczesnym polu walki. Niezbędnym stało się określenie miejsca i roli sił morskich, lądowych i powietrznych, oraz **sił specjalnych** w przyszłych operacjach.

Informacja jako wielkość stymulująca bezpośrednio działania bojowe stała się niezaprzeczalnie ogniwem scalającym siły, obszar i czas w operacjach.

Podobną rolę w operacjach połączonych odgrywają siły specjalne, które powoli, lecz zdecydowanie, przekształcają się z elementów podległych strukturalnie poszczególnym dowództwom rodzajów sił zbrojnych w samodzielny rodzaj sił zbrojnych (rys. 5.1.)⁶. Na pewnych etapach rozwoju poszczególnych komponentów wchodzących w skład sił zbrojnych, pojawiał się problem ich usamodzielnienia i określenia roli w teraźniejszych i przyszłych operacjach. Problem uzyskania samodzielności wymagał stworzenia warunków do natychmiastowej reakcji dowódcy rodzaju sił zbrojnych w każdej dowolnej sytuacji decyzyjnej⁷. To z kolei wymagało szerokiej wiedzy o przeciwniku i prawdopodobnych obiektach oddziaływania sił własnych.

Właściwe wykorzystanie możliwości sił specjalnych jest kluczem do sukcesu w uniemożliwieniu osiągnięcia konfrontacyjnych celów innych państw, sprzecznych z żywotnymi interesami własnego państwa. W operacjach połączonych problematyka użycia sił specjalnych stanowić winna podstawę planowania operacyjnego i główną siłę sprawczą samych działań.

Współcześnie dominuje zgodność co do tego, że uzyskiwanie dominacji w stosunkach międzynarodowych może odbywać się również na drodze presji ekonomicznych. Tym samym świat skłania się w stronę niebrojnych form oddziaływania. Jednakże nie oznacza to stosowania dotychczasowych, klasycznych form nacisku, należy spodziewać się daleko idących zmian w formach i metodach

⁶ R. Kwećka - opracowanie własne

⁷ Encyklopedia organizacji i zarządzania. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne Warszawa 1982. „Sytuacja decyzyjna: układ zewnętrznych w stosunku do podejmującego decyzję stanów rzeczy lub zmian w tych stanach, które wywołują potrzebę podjęcia decyzji i towarzyszą procesowi jej podejmowania.

oddziaływania w stosunkach międzynarodowych. Wzrost znaczenia konfrontacyjnych, niezbrojnych czynników oddziaływania nie spowoduje zapewne eliminacji czynnika militarnego.

Za trzy zasadnicze grupy czynników (rys. 5.2.)⁸, które w sposób bezpośredni wpłynęły na powstanie jakościowo nowego zjawiska jakim są operacje specjalne, należy uznać:

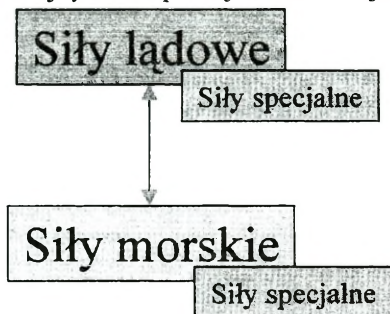
- czynniki wynikające z *potrzeby osiągnięcia zakładanych celów strategicznych, operacyjnych i taktycznych*;
- czynniki wynikające z *konieczności bezpośredniego oddziaływania na „źródła siły” przeciwnika*;
- czynniki *warunkujące synergiczność osiąganą przez zniszczenie wybranych elementów ugrupowania przeciwnika lub obszarów działalności państwa*.

Operacje specjalne są realizowane na strategicznych, operacyjnych i taktycznych poziomach wojny. Na poziomie strategicznym w operacjach specjalnych z reguły zakłada się osiągnięcie narodowych lub wielonarodowych celów. *Przykłady: działania brytyjskich jednostek specjalnych na terenie Norwegii (elektrownia Norsk Hydro-Vemork) w 1943 roku - zniszczenie fabryki produkującej tzw. "ciężką wodę"⁹; akcje ratownicze w Wietnamie - odbicie więźniów wojennych z obozu Son Tay - 1970 rok. Poziom operacyjny wyznaczają cele wynikające bezpośrednio z celów narodowych i będące integralną częścią planu operacji - są więc w gestii dowódcy danego teatru działań, a nie władz naczelnych państwa. *Przykład: zaskakujący niemiecki desant szybowcowy na przeprawy i fort Eben Emael w maju 1940 roku w trakcie operacji Fall "Gelb"*.*

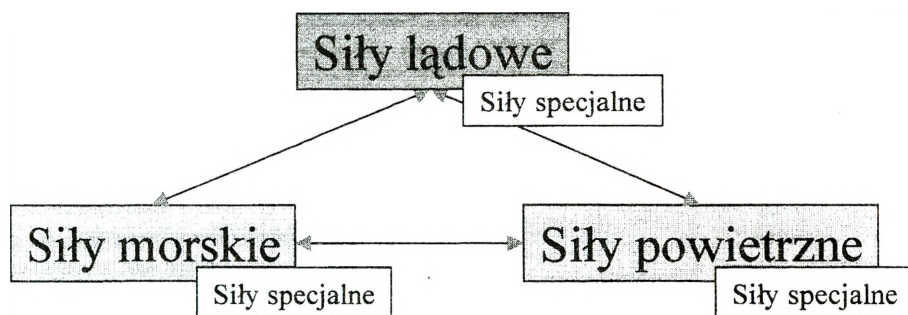
⁸ R. Kwećka - opracowanie własne

⁹ J. Ledwoch, J. Solarz, *Red Devils*, Wyd. Militaria, Warszawa 1996r., s. 8

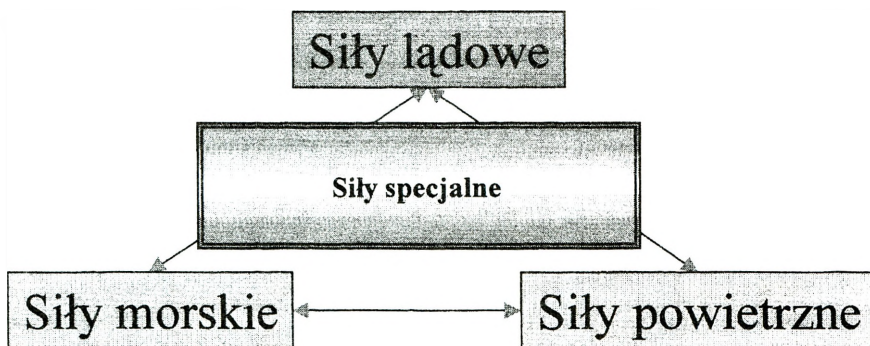
Rodzaje sił zbrojnych w operacjach do I wojny światowej

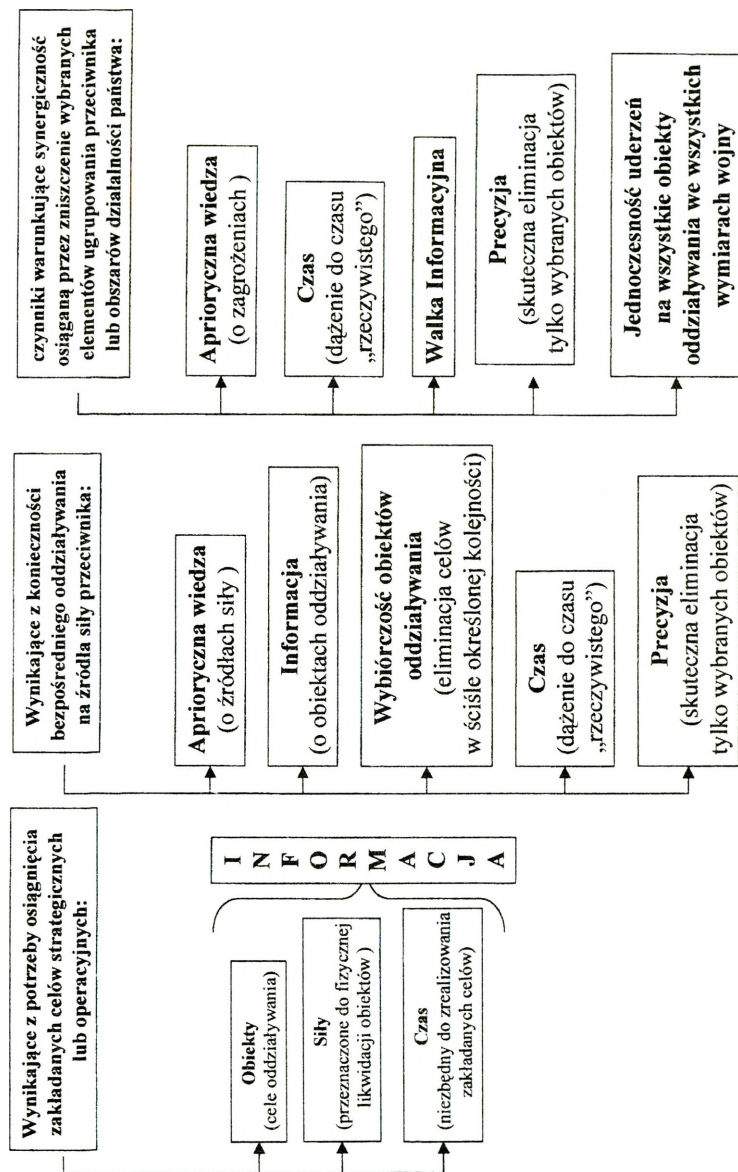
Rodzaje sił zbrojnych we współczesnych operacjach

Rodzaje sił zbrojnych w przyszłych operacjach

Rys. 5.1. Ewolucja udziału rodzajów sił zbrojnych w operacjach.

Rys. 5.2. Czynniki determinujących powstanie i rozwój operacji specjalnych.

Wraz ze wzrostem przestrzennego i czasowego rozmachu wojny przestały wystarczać informacje gromadzone konwencjonalnymi siłami i środkami. Naturalnym efektem tych zapotrzebowań stała się działalność rozpoznawcza na głębokich tyłach przeciwnika, połączona z destrukcyjnym oddziaływaniem na elementy jego infrastruktury obronnej i potencjału militarnego. Zadaniom tym mogły sprostać jedynie specjalnie przygotowywane i wyposażone siły. W początkowej fazie ich rozwoju każdy rodzaj sił zbrojnych dążył do stworzenia własnych, niezależnych sił specjalnych. Sytuacja taka była po części podyktowana odmiennym dla poszczególnych rodzajów sił zbrojnych środowiskiem walki i odmiennymi cechami właściwymi tylko dla nich. Z czasem jednak, w miarę rozwoju sił i środków walki, siły specjalne zmuszone były do realizacji nowych jakościowo zadań. Typowe zadania rozpoznawcze i bezpośrednia destrukcja zostały poszerzone o oddziaływanie psychologiczne, organizowanie zbrojnego podziemia, zwalczanie terroryzmu i udział w operacjach pokojowych. W tej sytuacji zachodziła *potrzeba głębokiej współpracy sił specjalnych będących autonomicznymi komponentami poszczególnych rodzajów sił zbrojnych*. Koniecznym stało się więc utworzenie członu integrującego. Problem ten z całą wyrazistością dostrzeżono w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. W październiku 1986 r. prezydent Reagan wprowadził urząd podsekretarza stanu ds. operacji specjalnych i konfliktów o małej intensywności (SO/LIC), czyniąc go jednocześnie odpowiedzialnym za utworzenie Połączonego Dowództwa Wojsk Specjalnego Przeznaczenia. Dowództwo to (USSOCOM¹⁰) oficjalnie rozpoczęło funkcjonowanie 16 kwietnia 1987 r. w bazie powietrznej Mc Dill na Florydzie, integrując w jeden system jednostki specjalne US Army, US Navy" i US Air Force oraz środki przewidziane do ich wsparcia.

5.2. Sposoby realizacji zadań

Zgodnie z podstawowymi założeniami "**Allied Joint Publication-01**" siły operacji specjalnych umożliwiają dowódcy wielonarodowych połączonych sił sojuszu (COMAJF - Commander Allied Joint Force) reagowanie, w określonych sytuacjach decyzyjnych, we wszechstronny i elastyczny sposób, dla osiągnięcia militarnych celów strategicznych lub operacyjnych Sojuszu. Operacje specjalne, w przeciwieństwie do

¹⁰ *United States Special Operations Command powołane na mocy ustawy z 18 04 1986 r.*

operacji konwencjonalnych mogą one być prowadzone w sposób skryty i dyskretny w całym zakresie operacji militarnych. Siły operacji specjalnych mogą użyte w okresie pokoju do realizacji szeregu zadań o charakterze niezbrojnym, kształtującym wzajemne układy i relacje pomiędzy poszczególnymi państwami, zwłaszcza spoza Sojuszu. Mogą one wspierać operacje pokojowe, umożliwić wczesną typizację zagrożeń, oraz zidentyfikować i dokonać oceny sytuacji kryzysowej. W materiałach źródłowych problemu badawczego wyraźnie wskazuje się na konieczność właściwej oceny sytuacji decyzyjnej i wprowadzenia do działań sił specjalnych w sytuacji, kiedy spełniony jest zasadniczy warunek ich użycia - *zadania realizowane przez te siły powinny zmierzać bezpośrednio do osiągnięcia celów strategicznych lub operacyjnych.*

Siły specjalne w operacjach połączonych nie są jednostkami masowymi, tzn. zarówno ich liczebność jak i posiadane uzbrojenie i wyposażenie odbiegają znacznie od jednostek konwencjonalnych. Koniecznym jest precyzyjne planowanie użycia sił specjalnych, kierować je przeciwko celom właściwym z punktu widzenia operacyjnego czy strategicznego. Decyzja odnośnie użycia sił specjalnych powinna zostać poprzedzona gruntownym przeanalizowaniem sytuacji decyzyjnej, oraz powinny zostać szczegółowo rozpatrzone problemy, które zadecydują o konieczności zastosowania do realizacji danego zadania sił specjalnych. Zasadniczymi problemami są niewątpliwie *zasadność użycia, możliwość użycia* oraz decydująca w fazie planowania *możliwość wsparcia działań* sił specjalnych.

Zasadność użycia: Czy zadanie jest zgodne z polityką Sojuszu i celami Dowódcy Wielonarodowych Połączonych Sił Sojuszu? Czy inne siły mogłyby być użyte do realizacji zadania, a akcja podjęta przez siły konwencjonalne mogłaby okazać się równie skuteczna i zrealizowana w odpowiednim czasie?

Możliwość użycia: Jeżeli zadanie jest zasadne, czy może zostać wykonane za pomocą sił specjalnych będących w dyspozycji dowódcy operacyjnego? Jaki jest stopień ryzyka i braku powodzenia w realizacji zadania? Czy posiadane siły mają konieczne (do realizacji danego zadania) wykszolenie, umiejętności oraz wystarczająco dużo czasu na planowanie działań?

Możliwość wsparcia działań: Czy posiadana baza danych zapewnia informacje niezbędne do realizacji zadania? Czy jest możliwość zapewnienia ciągłości wsparcia logistycznego na lądzie oraz zdolność przetrwania?

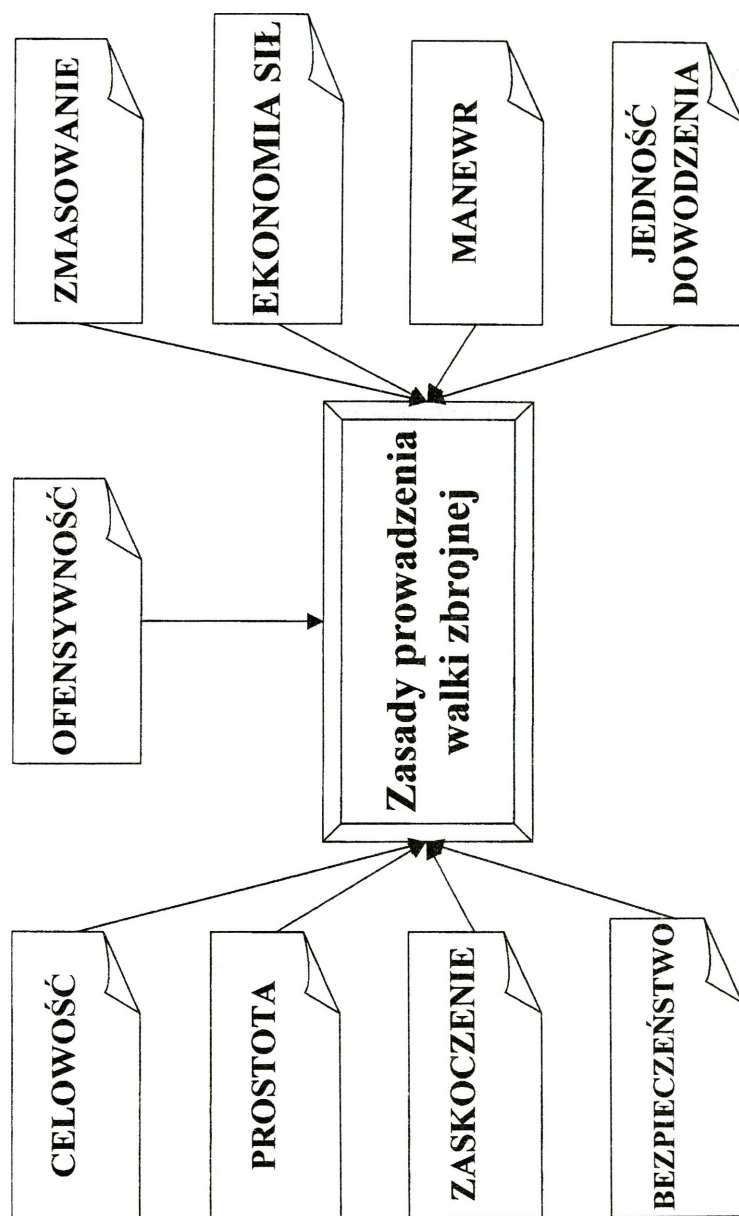
Czy posiadane środki informatyczne i systemy łączności zapewnią nieprzerwany dwukierunkowy napływ informacji?

Należy w sposób jednoznaczny stwierdzić, że jeśli nawet cel działań jest odpowiedni dla sił specjalnych, możliwy do zrealizowania - to braki w zakresie wsparcia i zabezpieczenia działań mogą zapobiec wprowadzeniu w życie operacji sił specjalnych w ramach operacji połączonych.

Problemem równie istotnym jest **zapewnienie bezpieczeństwa i tajności operacjom specjalnym**. Ich planowanie powinno być realizowane w oddzieleniu od ogólnego procesu planowania operacji, co nie powinno oznaczać braku integracji pomiędzy planem użycia sił specjalnych, a celem działań określonym przez dowódcę operacyjnego. Oznacza to jedynie fakt, że wszelkie aspekty wywiadowcze, kontrwywiadowcze, osłonowe oraz walki elektronicznej powinny być zintegrowane w procesie planowania i prowadzenia operacji specjalnych, w sposób umożliwiającą zapewnienie bezpieczeństwa oraz uzyskania przewagi informacyjnej nad przeciwnikiem. Powyższy problem warunkuje również konieczność stworzenia jasnych i przejrzystych struktur dowodzenia operacjami specjalnymi, zwłaszcza w zakresie rozdziału kompetencji. Celowym jest, aby operacje specjalne były kierowane i kontrolowane przez dowódcę funkcjonalnego komponentu operacji specjalnych poprzez dowództwo, które zawiera w swojej strukturze sztab operacji specjalnych (stosowne dowództwa nadrzędne lub podrzędne w stosunku do Dowódcy Wielonarodowych Połączonych Sił Sojuszu powinny posiadać w swoich strukturach odpowiednie komórki organizacyjne).

Zasady prowadzenia operacji specjalnych w swych podstawowych założeniach nie odbiegają od zasad przyjętych dla konwencjonalnych metod i form prowadzenia walki zbrojnej. Jednakże w sposób zasadniczy różnią się one w szczegółach dotyczących wykorzystania sił specjalnych, które z racji swych struktur są siłami niewspółmiernie małymi w stosunku do sił konwencjonalnych. Działania dużych komponentów sił specjalnych jest niewskazane zarówno z punktu widzenia ekonomii sił, jak również wynika z zasadności użycia, możliwości użycia oraz możliwości wsparcia działań. Można określić podstawowe zasady, które powinny być uwzględniane w procesie planowania walki z użyciem sił specjalnych (rys. 5.3.)¹¹

¹¹ *Doctrine for Joint Special Operations - Joint Pub 3.05 (Doktryna Połączonych Operacji Specjalnych Armii Stanów Zjednoczonych) opublikowana 17 kwietnia 1998 roku*

Rys. 5.3. Zasady prowadzenia walki zbrojnej w aspekcie operacji specjalnych (wg "Joint Pub 3.05 z 17 kwietnia 1998 roku)

Celowość: użycie sił specjalnych jest celowe i właściwe wówczas, gdy ich działalność stanowi bezpośrednio wsparcie w realizacji celów założonych przez dowodzącego operacją. Zadania (misje) sił specjalnych skupiają się na osiągnięciu celów strategicznych lub operacyjnych Dowództwa Sił Połączonych.

Ofensywność: u podstaw sił specjalnych, w ich naturze, leży ofensywność działań, ponieważ to one szukają przeciwnika, uderzają w sposób gwałtowny, z zaskoczenia, angażują znaczne siły przeciwnika, osłabiając tym samym jego tempo i skuteczność działań.

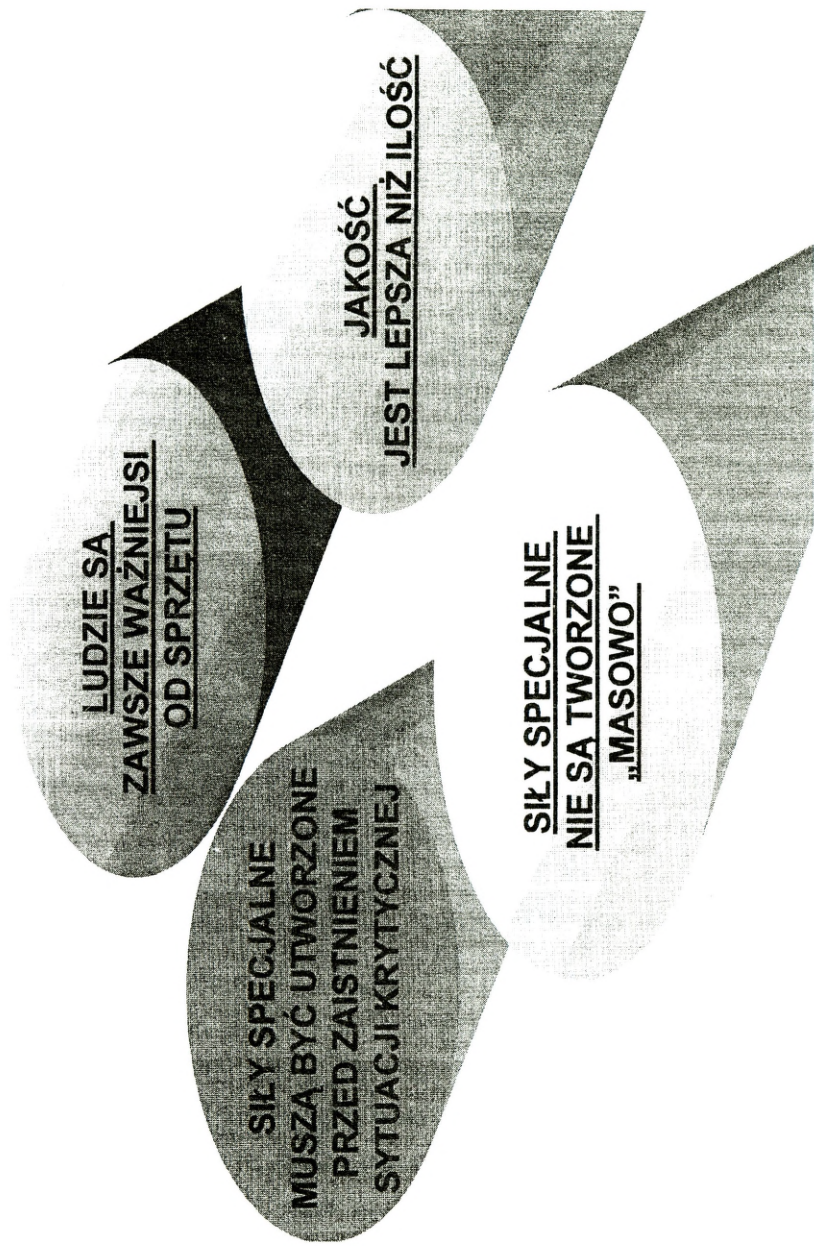
Zmasowanie: siły specjalne umiejętnie koncentrują skutki swego oddziaływania, podejmują działania w krytycznym dla przeciwnika czasie i umiejętnie wykorzystują te elementy ugrupowania przeciwnika i infrastruktury terenu, które umożliwiają osiągnięcie efektu synergicznego działań.

Ekonomia sił: sił specjalnych nie można używać przy realizacji zadań drugorzędnych lub mało istotnych z punktu widzenia celów operacyjnych bądź strategicznych. Ekonomia sił jest niezmiernie istotna dla ochrony potencjału sił specjalnych oraz wykorzystania możliwości ukrytych w małych, ale zdolnych do precyzyjnych uderzeń siłach.

Manewr: niezmiernie ważna zasada w odniesieniu do sił specjalnych, podkreślająca ich skuteczność i nieograniczone wprost możliwości. Manewr umożliwia wykonanie uderzeń z zaskoczenia w chwili gdy przeciwnik jest najbardziej podatny na oddziaływanie destrukcyjne oraz umożliwia uniknięcie sił przeciwnika po wykonaniu zadania (misji).

Jedność dowodzenia: strategia użycia sił specjalnych wymaga precyzyjnej synchronizacji i połączenia w jedną całość planu operacji z każdym aspektem operacji specjalnej prowadzonej na jej korzyść. Struktura dowodzenia i kontroli (C2) siłami specjalnymi w operacjach powinna być elastyczna i dostosowana do zadań (misji).

Bezpieczeństwo: planowanie i realizacja operacji specjalnych wymaga zapewnienia wysokiego poziomu bezpieczeństwa. Tajna natura misji prowadzonych często w odległych i niesprzyjających obszarach operacyjnych, z jednoczesną koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa sił współdziałających stanowi o konieczności zapewnienia bezpieczeństwa dla sił specjalnych.

Rys. 5.4. Fundamentalne założenia użycia sił specjalnych w operacjach

Zaskoczenie: jest kluczowym elementem działań sił specjalnych. Umożliwia sprawne przeprowadzenie zaplanowanych działań, umożliwia skuteczną ochronę w trakcie realizacji zadań. Uniemożliwia reakcję ze strony przeciwnika w odpowiednim miejscu i czasie.

Prostota: formy i metody działania sił specjalnych w operacjach powinny zdecydowanie odbiegać od utartych wzorów. Cechą charakterystyczną zadań (misji) specjalnych powinna być łatwość i prostota środków użytych do ich realizacji oraz umiejętność dostosowania się do zmieniających się dynamicznie warunków działań.

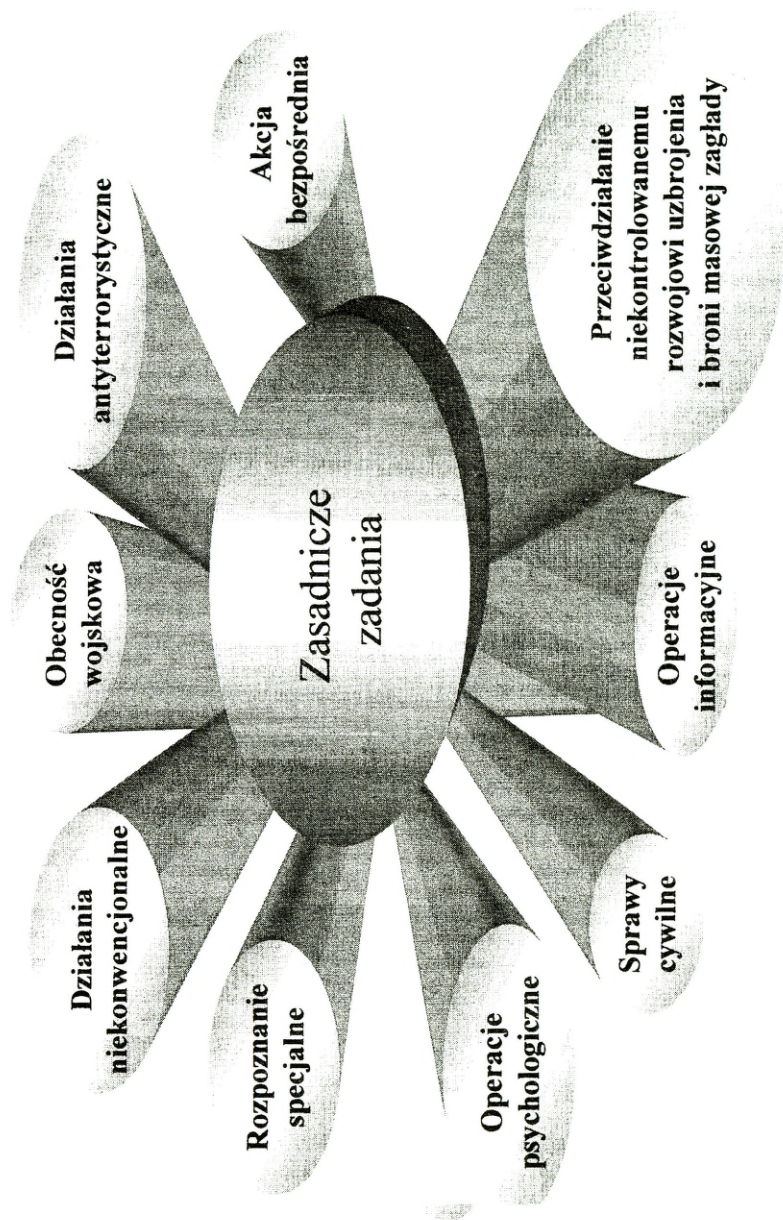
Zastosowanie powyższych zasad oraz znajomość fundamentalnych założeń użycia sił specjalnych (rys. 5.4.)¹² stanowić winny zgodnie z założeniami Joint Pub 3.05 podstawową bazę planowania operacji specjalnych w operacjach połączonych.

Siły specjalne mogą być zaangażowane do prowadzenia trzech podstawowych rodzajów zadań: **rozpoznania specjalnego, akcji bezpośredniej oraz wsparcia militarnego**, oraz **akcji towarzyszących**. Według Joint Pub 3.05 oraz Joint Pub 3.05.5 możemy wyróżnić z kolei *dziewięć zasadniczych rodzajów zadań* przewidzianych dla sił specjalnych (rys.5.5). Dokładna analiza treści zadań zawartych i określonych w wymienionych dokumentach wykazuje, że *ograniczenie zakresu zadań w wielonarodowych operacjach połączonych jest ograniczeniem pozornym*, ponieważ faktyczny obszar zadań obejmuje problematykę zawartą w pozostałych materiałach źródłowych. Zasadnicze zadania sił przewidzianych do prowadzenia operacji specjalnych obejmują:

Direct Action (Akcje bezpośrednie)

Krótkotrwałe, jawne lub o charakterze tajnym akcje zaczepne o małej skali. Należą do nich *rajdy, zasadzki, szturmy, minowanie i bojowe uzbrajanie terenu, zdalne kierowanie uderzeniami ogniowymi z powietrza, ziemi i morza, wykrywanie i oznaczanie celów dla amunicji precyzyjnego rażenia, wsparcie działań osłonowych i pozornych, wreszcie prowadzenie dywersji i sabotażu na obszarze przeciwnika*. W ramach tych zadań siły specjalne prowadzą głównie działalność destrukcyjną, wspierają operacje strategiczne sił konwencjonalnych.

¹² *Doctrine for Joint Special Operations - Joint Pub 3.05, 1998r, s. II-3 (Forces and Missions)*

Rys. 5.5. Zasadnicze zadania przewidziane dla sił specjalnych w operacjach połączonych

Unconventional Warfare (Działania niekonwencjonalne)

Celem działania są specyficzne, ściśle określone obiekty o znaczeniu strategicznym lub operacyjnym, w wyjątkowych wypadkach o znaczeniu taktycznym. Forma realizacji zadań :¹³

- uderzenia na obiekty szczególnego znaczenia (zarówno materialne jak i osobowe);
- niszczenie szczególnie ważnych linii komunikacyjnych lub innych systemów;
- wyszukiwanie, pozyskiwanie lub odzyskiwanie materiałów lub personelu o szczególnym znaczeniu;
- opanowanie, zniszczenie lub neutralizacja wytypowanych obiektów w celu ułatwienia działań siłom konwencjonalnym.

Działania tego typu obejmują szeroką gamę różnorodnych akcji prowadzonych na terytorium przeciwnika, obszarach kontrolowanych przez niego lub w rejonach newralgicznych pod względem politycznym. Zazwyczaj w formie prowadzonych na szeroką skalę i luźno ze sobą powiązanych akcji zaliczanych do działań partyzanckich, „wojny szarpanej”, dywersji, sabotażu oraz innych tego typu działań o tajnym lub skrytym charakterze. Składa się na nie szerokie spektrum działań o charakterze wojskowym lub paramilitarnym. Charakteryzują je stosunkowo długi czas trwania i pośredniość prowadzonych działań. Realizują je najczęściej miejscowe siły zbrojne zorganizowane, wyszkolone, wyposażone, wspierane i kierowane w różnym stopniu przez personel wojsk specjalnego przeznaczenia¹⁴.

Działania niekonwencjonalne są militarnym lub paramilitarnym aspektem powstania lub innego aktu zbrojnego ruchu oporu. Każde zbrojne powstanie przeciwko władzom rządowym stwarza sprzyjające warunki do prowadzenia działań niekonwencjonalnych. Działania niekonwencjonalne mogą prowadzić siły specjalne wszystkich rodzajów sił zbrojnych.

Zadania te realizowane są głównie poprzez:

- jednostki partyzanckie będące zbrojnym ramieniem organizacji ruchu oporu; (dywersja, sabotaż, organizacja ucieczek i ewakuacji, zbieranie danych rozpoznawczych);
- jednostki pomocnicze stanowiące wsparcie działań jednostek partyzanckich;

¹³ *Doctrine for Joint Special Operations str. II-3*

¹⁴ *Doctrine for Army Special Operations Forces str.3-3*

Działania partyzanckie są to militarne lub paramilitarne działania prowadzone przez nieregularne, miejscowe siły na terytorium opanowanym przez przeciwnika lub terytorium wroga.

Dywersja jest przewidziana do osłabienia ekonomicznej, psychologicznej lub politycznej siły wroga państwa. W prowadzeniu dywersji uczestniczą wszystkie elementy składające się na ruch oporu ale sama skryta natura tych działań powoduje że zdecydowaną większość z nich wykonują elementy składające się na walczące podziemie.

Sabotaż jest przewidziany do niszczenia oraz zakłócania zdolności obronnych państwa (zasobów ludzkich, materiałowych lub naturalnych). Dokonywany jest wewnątrz infrastruktury obronnej przeciwnika, na obszarach pozornie zabezpieczonych przed atakiem. Jest najbardziej efektywnym środkiem oddziaływania na określone obiekty lub systemy poza zastosowaniem broni konwencjonalnej. Stosuje się go do selektywnego niszczenia dezorganizacji lub zneutralizowania określonych systemów lub zasobów przeciwnika przy minimalnym zużyciu własnych zasobów ludzkich i materiałowych.

Zbieranie danych rozpoznawczych (wywiadowczych) prowadzi się w celu pozyskania i przekazania danych o wszelkich zagrożeniach mogących zaistnieć ze strony przeciwnika.

Organizacja ucieczek i ewakuacja prowadzona jest w celu udzielenia pomocy personelowi sił zbrojnych lub innym określonym osobom przy opuszczeniu rejonów. Ta grupa zadań polega na:

- przerzucie z terytorium opanowanego przez przeciwnika na obszary będące pod kontrolą wojsk własnych;
- pomoc w uniknięciu pochwylenia przez siły przeciwnika;
- w przypadku pochwylenia zorganizowanie ucieczki i ewakuację na tereny będące pod kontrolą wojsk własnych, stworzenie odpowiedniej siatki przerzutowej;

Działania niekonwencjonalne są militarnym lub paramilitarnym aspektem walki powstańczej lub innego aktu zbrojnego ruchu oporu. Każde zbrojne powstanie przeciwko władzom rządowym stwarza sprzyjające warunki do prowadzenia działań niekonwencjonalnych. Siły specjalne nie biorą bezpośredniego udziału w tych działaniach są natomiast wykorzystywane do szkolenia, doradztwa i wsparcia sił miejscowych.

W przypadku samodzielnego prowadzenia działań niekonwencjonalnych przez siły specjalne w czasie konfliktu lub wojny główny ich wysiłek skupia się na osiągnięciu celów politycznych i celów operacji psychologicznych. Akcje zbrojne prowadzone są jedynie w celu podniesienia morale jednostek powstańczych (ruchu oporu) lub określonej części społeczeństwa. Cele działań niekonwencjonalnych na szczeblu strategicznym mogą obejmować:

- osłabianie autorytetu władz na arenie wewnętrznej i międzynarodowej;
- neutralizowanie sił panującej władzy i wzmacnianie siły ruchu oporu;
- likwidacja konfidentów i przywódców;
- izolowanie na arenie międzynarodowej oraz polityczne i materialne wsparcie funkcjonujących organizacji podziemnych i ruchu oporu;
- wspieranie lub neutralizacja określonych grup społecznych;

W przypadku gdy działania niekonwencjonalne są prowadzone jako wsparcie działań konwencjonalnych sił zbrojnych ich główny wysiłek skierowany jest na obiekty militarne przeciwnika. Działania te prowadzone są w celu opóźnienia lub zakłócenia działań sił zbrojnych przeciwnika, niszczenie jego linii komunikacyjnych i zaopatrzenia, uniemożliwienia wykorzystania do prowadzenia działań obszarów lub rejonów o kluczowym znaczeniu. Właściwie dokonana synchronizacja tych działań z działaniami sił konwencjonalnych umożliwia:¹⁵

- rozciągnięcie pola walki (bitwy) poza głębokość działania konwencjonalnych sił lądowych;
- skuteczne wsparcie działań konwencjonalnych sił zbrojnych;
- dostarczenie dowodzącemu na TDW możliwości przejęcia inicjatywy w prowadzeniu działań zaczepnych;

W czasie działań wojennych siły specjalne mogą prowadzić bezpośrednie wsparcie ruchu oporu w formie organizowania, szkolenie, wyposażenie oraz doradztwa i kierowania działaniami miejscowych organizacji ruchu oporu.

Działania niekonwencjonalne mogą prowadzić siły specjalne wszystkich rodzajów sił zbrojnych, stosownie do istniejącej sytuacji mogą zostać wzmocnione wybranymi jednostkami sił konwencjonalnych (bojowymi, wsparcia, zabezpieczenia działań).

¹⁵ *Doctrine for Army Special Operations Forces str. 3-4*

Special reconnaissance (Rozpoznanie specjalne)

Rozpoznanie specjalne stanowi dopełnienie narodowych i sojuszniczych środków i systemów gromadzenia informacji na obszarze operacji, polega na zbieraniu i dostarczeniu do Dowództwa TDW specyficznych informacji o przeciwniku, terenie, ludności miejscowej w określonym rejonie niemożliwych do uzyskania innymi sposobami. Polega również na weryfikacji danych odnośnie działań, możliwości i zamiarów przeciwnika na szczeblu operacyjno-strategicznym. Prowadzony jest on m.in. w celu zbierania danych meteorologicznych, hydrograficznych, geograficznych i demograficznych.

Siły specjalne prowadzą działalność rozpoznawczą samodzielnie lub jako działalność wspierającą operacje prowadzone przez konwencjonalne siły zbrojne. Rozpoznanie to zaliczane jest do rozpoznania osobowego i pod względem wiarygodności pozyskiwanych danych oceniane bardzo wysoko.

Do typowych zadań realizowanych w ramach rozpoznania specjalnego możemy zaliczyć:

- ocenę potencjalnych możliwości funkcjonującego ruchu oporu;
- rozpoznanie ważnych obiektów na korzyść wojsk własnych prowadzących działania zaczepne;
- wykrycie linii komunikacyjnych, rejonów koncentracji drugich rzutów, SD wysokiego szczebla, składów broni masowego rażenia, obiektów logistycznych i innych ważnych obiektów przeciwnika rozmieszczonych na określonym TDW;
- zbieranie i przekazywanie danych o przegrupowaniach sił przeciwnika w rejonie prowadzenia działań bojowych i rejonach z nim sąsiadujących;
- lokalizacja i śledzenie ważnych lub wrażliwych obiektów przeciwnika na jego terytorium lub obszarach przez niego kontrolowanych;
- prowadzenie rozpoznania warunków meteorologicznych, geograficznych, demograficznych lub hydrograficznych zabezpieczającego prowadzenie określonych operacji powietrznych, lądowych lub morskich;
- ocenę skutków wykonanych przez wojska własne uderzeń.

Do wymienionych powyżej zadań w przypadku rozpoznania specjalnego prowadzonego przez siły specjalne dochodzą dodatkowo następujące zadania:¹⁶

- zbieranie danych wywiadowczych natury politycznej, ekonomicznej, psychologicznej lub militarnej;
- zbieranie danych dotyczących techniki bojowej przeciwnika;
- lokalizacja i śledzenie miejsc przetrzymywania zakładników, jeńców wojennych lub więźniów politycznych,

Jako rozpoznanie specjalne WSP traktują również rozpoznanie prowadzone w celu zabezpieczenia własnych działań i operacji. Tego typu działania prowadzone są głównie na szczeblu taktycznym i mogą być wykonywane przed, w trakcie lub po przeprowadzeniu działań wchodzących w skład działań niekonwencjonalnych, akcji bezpośrednich, obecności wojskowej lub działań antyterrorystycznych. Sukces takiego rozpoznania może zapewnić przestrzeganie zasad ich prowadzenia do których można zaliczyć:¹⁷

- ciągłość prowadzenia nawet w przypadku braku wsparcia ze strony innych rodzajów sił zbrojnych;
- skrytość działań;
- stosowanie wyrafinowanych nieszablonowych sposobów działania;
- wykorzystywanie do zabezpieczenia działań zasobów miejscowych;

Combatting Terrorism (Działania antyterrorystyczne)

Działania ofensywne realizowane w celu zapobiegania, powstrzymywania oraz odpowiedzi na akty terroryzmu. Zapobieganie i likwidacja terroryzmu mają charakter kompleksowy, angażujący szereg instytucji i agencji rządowych w celu wykorzystania ich połączonych możliwości. Działania te mogą stanowić część działań prowadzonych w ramach działań niekonwencjonalnych, akcji bezpośrednich oraz rozpoznania specjalnego i mogą obejmować następujące przedsięwzięcia:¹⁸

- uwalnianie zakładników;
- odzyskiwanie ważnych dokumentów (urządzeń) będących w posiadaniu grup terrorystycznych;
- atakowanie i niszczenie infrastruktury organizacji terrorystycznych;

Określanie celów dla misji antyterrorystycznych jest szczególnie trudne z powodu bardzo szerokiego profilu działania zdecydowanej większości organizacji terrorystycznych. W działaniach antyterrorystycznych preferowane są uderzenia

¹⁶ *Doctrine for Army Special Operations Forces str. 3-13*

¹⁷ *Tamże str. 3-15*

¹⁸ *Doctrine for Joint Special Operations str. 11-12*

wyprzedzające jako najbardziej skuteczna forma działania. Często jednak siły specjalne są zmuszone do ich prowadzenia w warunkach posiadania przez przeciwnika pełnej inicjatywy tzn. w trakcie zaistnienia aktu terroru lub bezpośrednio po takim akcie.

Psychological Operations (Operacje psychologiczne)

Działania polegające na przekazywaniu wyselekcjonowanych i ściśle określonych informacji w celu oddziaływania na emocje słuchaczy, ich motywacje działań, bezstronność postrzegania. Zasadniczym celem jest manipulowanie zachowaniem się władz, organizacji przeciwnika, grup społecznych i pojedynczych ludzi. Ponadto wytworzenie lub wzmocnienie wrogich postaw w stosunku do władz oraz przychylnych zachowań w stosunku do prowadzących operacje psychologiczne. Działania tego typu prowadzi się głównie na szczeblu strategicznym i operacyjnym (rzadziej na szczeblach taktycznych). Działania psychologiczne prowadzone na szczeblu strategicznym charakteryzują się szerokim spektrum działania i długofalowymi celami. Mogą być prowadzone zarówno w czasie pokoju, konfliktu czy wojny. Na szczeblach operacyjnych działania psychologiczne są integralną częścią prowadzonych operacji militarnych. Prowadzi się je w celu obniżenia morale sił zbrojnych przeciwnika oraz morale ludności znajdującej się na kontrolowanym przez niego obszarze.

Na szczeblach taktycznych działania psychologiczne prowadzone są w celu osiągnięcia natychmiastowego lub zachodzącego w przeciągu bardzo krótkiego okresu czasu efektu wspierającego działania odpowiedniego dowódcy szczebla taktycznego. Ich treścią jest wywieranie nacisku na jednostki i żołnierzy sił zbrojnych przeciwnika oraz takie oddziaływanie na miejscową ludność, które pozwoli osiągnąć założone cele przez odpowiedniego dowódcę szczebla taktycznego. Działania te wymagają pełnej i ciągłej korelacji z działaniami prowadzonymi na szczeblu strategicznym.

Civil Affairs (Sprawy cywilne)

Działania polegające na wspieraniu dowódców operacyjnych w zakresie ustanowienia i utrzymania pozytywnych relacji i związków pomiędzy siłami zbrojnymi, władzami cywilnymi (zarówno rządowymi jak i pozarządowymi) oraz ludnością cywilną na obszarach kraju zaprzyjaźnionego, na obszarach okupowanych oraz wszelkich rejonach zajętych przez własne siły zbrojne. Celem jest utrzymanie

porządku i ułatwienie osiągnięciu przez siły zbrojne nałożonych na nie zadań. Działania wchodzące w obszar zainteresowania spraw cywilnych mogą wyprzedzać działania militarne na danym obszarze lub mogą być realizowane po ich przeprowadzeniu. Mogą być również prowadzone w przypadku gdy na danym obszarze nie przewiduje się prowadzenia działań militarnych.

Działania tego typu dzielą się na dwie zasadnicze grupy:¹⁹

- Administrację cywilną.
- Operacje cywilno - wojskowe.

Działania w ramach grupy zadań dotyczącej administracji cywilnej opierają się na dążności do zastąpienia funkcjonujących na danym obszarze władz wojskowych władzami cywilnymi w każdej sferze ich działania (tzn. Wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej). W zależności od konkretnych warunków przyjmuje ona jedną z trzech następujących postaci:

- wsparcia cywilnego;
- administrację cywilną na terytorium własnym;
- administrację cywilną na terytorium okupowanym;

Operacje cywilno - wojskowe prowadzone są przez jednostki CA (Civil Affairs) lub przy znacznym udziale tych jednostek. Operacje te mają być pomocą dla dowódcy prowadzącego działania w danym rejonie w zakresie jego odpowiedzialności za władze cywilne i gospodarkę tego rejonu. Pomoc to polega na kontroli realizacji przez miejscowe władze i agencje przedsięwzięć z zakresu tworzenia (przywracania) i utrzymania porządku publicznego, mobilizowanie odpowiednich zasobów siły roboczej czy też gromadzenia zapasów żywności lub artykułów codziennego użytku. W ramach tego typu operacji mogą być wykonywane następujące przedsięwzięcia:

- działania w celu odciążenie sił wojskowych od konieczności zabezpieczania pomocy ludności cywilnej na podległym obszarze;
- nadzór nad ludnością i środkami materiałowymi zabezpieczającymi jej egzystencję, ochrona personelu i środków materiałowych przed przeciwnikiem, mobilizacja ludności i zasobów materiałowych regionu pod kątem wykorzystania ich w prowadzonych działaniach, wykrywanie i ograniczenie efektywności działań agentów i dywersantów przeciwnika;

¹⁹ *Joint Special Operations Awareness Program str. 3-7 i dalsze*

- operacje ewakuacji ludności cywilnej;
- pomoc humanitarna;
- organizacja miejscowej obrony cywilnej;
- zaczepne i obronne działania antyterrorystyczne;

Foreign Internal Defence (Obecność wojskowa)

Działania polegające na udzielaniu pomocy zaprzyjaźnionemu krajowi w rozbudowie, szkoleniu i wyposażaniu sił zbrojnych i policyjnych. Pomoc ta jest udzielana w celu podniesienia ich wartości bojowej i technicznej oraz zapewnienia tym samym ochrony społeczeństwa przed bezprawiem, akcjami wywrotowymi i powstaniem. Celem tej pomocy jest również wsparcie podczas planowania i realizacji akcji humanitarnych. Działalność ta jest przedłużeniem realizacji polityki Sojuszu w celu zapewnienia wewnętrznego rozwoju gospodarczych, społecznych i wojskowych struktur państwa.

W działaniach tych wyróżnia się pięć podstawowych typów operacji: operacje „umacniania”; operacje uderzeniowe; operacje na odległych obszarach ; operacje zabezpieczania granicy; operacje w rejonach zurbanizowanych.

Operacje „umacniania” są długotrwałymi działaniami podnoszącymi bezpieczeństwo ludności na obszarach będących pod kontrolą władz danego kraju. Głównie ma to na celu definitywną ochronę ludności popierającej prawowite władze przed odwetem ze strony działających ugrupowań partyzanckich. Cele te osiąga się poprzez:

- odcięcie ugrupowań partyzanckich od miejscowej ludności i źródeł zaopatrzenia;
- zabezpieczenie miejscowej ludności przed oddziaływaniem ugrupowań partyzanckich;
- niszczenie lub neutralizację infrastruktury ugrupowań partyzanckich;

Operacje uderzeniowe są to krótkotrwałe działania prowadzone na obszarach będących pod kontrolą ugrupowań partyzanckich. Działania te nie są decydujące dla istnienia tych ugrupowań mają natomiast wielokrotnie efekty prowadzonych operacji „umacniania”. Działania te polegają między innymi na:

- niszczenie sił partyzanckich i ich rejonów bazowych;
- odcięcie jednostek partyzanckich od ich źródeł wsparcia i zaopatrzenia;
- blokowanie dróg przenikania i zaopatrzenia;

Operacje na odległych obszarach. Są to działania rozciągnięte w czasie prowadzone na obszarach kontrolowanych przez ugrupowania partyzanckie lub na obszarach , na których toczy się walka o panowanie. Celem tych działań jest stworzenie na tych obszarach ośrodków poparcia prawowitej władzy i odcinających wsparcie udzielane walczącym ugrupowaniom partyzanckim. W odróżnieniu od operacji „umacniania” nie są przewidziane do zapewnienia pełnej kontroli nad obszarem, na którym są prowadzone. Skutek taki mogą jednak przynieść kolejne operacje powadzone na tym obszarze. Jeśli jednak doprowadzi się do powstania takiego ośrodka nie może zostać on pozostawiony swojemu losowi ze względu na realne możliwości odwetu. Ośrodki takie mogą być utworzone w rejonach zamieszkałych przez religijne, etniczne lub inne tego typu grupy mniejszościowe. Mogą się one znajdować w głębi obszaru kontrolowanego przez partyzantów lub w pobliżu granic takiego obszaru w miejscach gdzie przebiegają główne linie przenikania i zaopatrzenia partyzantów. Działania takie prowadzone są najczęściej przez specjalnie wyszkolone i przygotowane siły paramilitarne lub nieregularne. Działania tego typu obejmują:

- ograniczenie i rozbitcie ruchu partyzanckiego;
- likwidację oddziałów partyzanckich;
- niszczenie baz partyzanckich;
- demonstrację obecności prawowitych władz na obszarach objętych ruchem partyzanckim;
- zapobieganie powstaniom poprzez likwidację źródeł potencjalnych napięć pomiędzy miejscowymi władzami a niezadowolonymi grupami społecznymi;
- zbieranie i przekazywanie danych o ewentualnych zamierzeniach ruchu oporu w rejonach mających kluczowe znaczenie;

Operacje zabezpieczenia granicy. W normalnych warunkach za działania tego typu odpowiedzialne są policja, służby celne oraz straż graniczna. Jednak w wypadkach wystąpienia szczególnego zagrożenia może zaistnieć konieczność przeprowadzenia dla ochrony granicy operacji typu wojskowego. Dotyczy to szczególnie odcinków granic położonych w odległych rejonach lub w przebiegających w trudnym terenie. W takim przypadku jednostki WSP pełnią rolę doradczą wspomagając działania wydzielonych do tego celu sił miejscowych. Zasadniczym

celem takich operacji jest przerwanie przepływu ludzi i środków materiałowych do jednostek partyzanckich (powstańczych) a co za tym idzie odcięcie tych ruchów od zewnętrznych źródeł zaopatrzenia i pomocy. Do drugorzędnych celów tych operacji należy zaliczyć:

- lokalizację i likwidację wykrytych dróg przenikania;
- niszczenie sił partyzanckich i ich baz szczególnie w rejonach przyległych do granicy;
- zbieranie i przekazywanie danych o zamiarach i sytuacji jednostek partyzanckich;
- zapobieganie powstaniom w rejonach przygranicznych poprzez likwidację źródeł potencjalnych napięć pomiędzy miejscowymi władzami a niezadowolonymi grupami społecznymi;

Operacje w rejonach zurbanizowanych. Są to działania prowadzone przez wyznaczone do tego siły policji, żandarmerii wojskowej oraz wywiadu skierowane przeciwko jednostkom partyzanckim (powstańczym) operującym w obszarach miejskich i zurbanizowanych. Rejony te są szczególnie sprzyjające skrytym działaniom takich ruchów. Grupy ruchu oporu działające w tych rejonach stosują powszechnie akty terroru, sabotaż, działania psychologiczne. Grupy te wykonują również szereg działań w sferze politycznej, organizacyjnej, wywiadowczej oraz logistycznej zabezpieczające funkcjonowanie całości ruchu oporu. Bezpośrednie uderzenia skierowane są jednak przeważnie jedynie przeciwko policji, siłom bezpieczeństwa, wojsku lub organom władzy cywilnej. Operacje policji i sił bezpieczeństwa są siłą rzeczy nacelowane na likwidację tego typu zagrożeń oraz fizyczną eliminację funkcjonujących w danym rejonie grup bojowych i zabezpieczających ruchu oporu. W związku z tym prowadzone operacje w rejonach zurbanizowanych mają na celu:

- eliminację centralnych organów kierowania ruchu oporu;
- rozbitcie jedności tych ruchów;
- zniszczenie infrastruktury ruchu oporu;
- likwidację możliwości prowadzenia działań przez ruch oporu w rejonie zurbanizowanym;

Information Operations (Operacje informacyjne)

Celem operacji informacyjnych jest zapewnienie bezpieczeństwa systemom informacyjnym i ochrona informacji w tychże systemach przed oddziaływaniem elementów walki informacyjnej strony antagonisticznej. W operacjach specjalnych jest to zupełnie nowa jakość bezpośrednio związana z dominacją informacji na współczesnym i przyszłym polu walki. Walka informacyjna w formie operacji informacyjnych prowadzona jest na każdym poziomie wojny, jak również poniżej jej progu. Operacje informacyjne wymagają precyzyjnych ustaleń i koordynacji na szczeblu dowódcy operacyjnego, stanowią one jednocześnie zasadnicze wsparcie dla operacji specjalnych prowadzonych w formie akcji bezpośrednich, rozpoznania specjalnego, operacji psychologicznych, spraw cywilnych oraz obecności wojskowej.²⁰

Counterproliferation of Weapons of Mass Destruction (Przeciwdziałanie niekontrolowanemu rozwojowi uzbrojenia i broni masowej zagłady)

Celem działań tego typu jest sprawowanie kontroli nad produkcją uzbrojenia mogącego stanowić potencjalne zagrożenie dla utrzymania politycznej równowagi, oraz niedopuszczenie do sytuacji, w której organizacje terrorystyczne uzyskająby dostęp do nowoczesnych technologii oraz środków walki. Działania te stanowią bezpośrednie wsparcie akcji bezpośrednich, są jednocześnie celem rozpoznania specjalnego oraz wchodzi w skład operacji informacyjnych.

Zadania dodatkowe wykonywane przez siły specjalne:

Pomoc w zakresie bezpieczeństwa. (Security assistance)

Jest to grupa przedsięwzięć polegająca na dostarczaniu wybranym krajom oraz organizacjom międzynarodowym mających wpływ na problemy bezpieczeństwa narodowego odpowiednich środków obronnych i usług. Rola sił specjalnych w tym przypadku polega na wydzielaniu odpowiednich zespołów szkoleniowych (MTT Mobile Training Team - Ruchome zespoły szkoleniowe) w celu zabezpieczenia pomocy w organizacji i prowadzeniu procesu szkolenia wydzielonych jednostek (rodzajów wojsk) kraju wspieranego. Personel sił specjalnych wykonujący takie zadania zgodnie z postanowieniami aktów prawnych nie może uczestniczyć w akcjach bojowych prowadzonych przez szkolone siły.

²⁰ Joint Doctrine for Information Operations, Joint Pub 3-13, październik 1998r

Akcje humanitarne. (Humanitarian Assistance²¹).

Działania związane głównie z kontrolowanym rozdziałem żywności na terenach objętych wewnętrznymi walkami zbrojnymi, w rejonach klęsk żywiołowych itp. Należą do nich także akcje utrzymywania porządku i rozdzielanie walczących ugrupowań. Znajomość języków obcych oraz kultury określonych regionów powoduje w sposób niejako naturalny ich wykorzystanie do wspierania wszelkiego rodzaju akcji cywilnych i wojskowych w takich rejonach. Umiejętności żołnierzy sił specjalnych takie jak zdecydowane działanie, prowadzenie rozpoznania, znajomość zasad łączności, pomocy medycznej, techniki i uzbrojenia powodują, że każdy z żołnierzy WSP jest w stanie wystąpić w roli nauczyciela, instruktora, operatora lub doradcy dla personelu miejscowych sił zbrojnych, organizacji paramilitarnych czy też cywilnych. W ramach tych działań mogą być również realizowane następujące zadania:²²

- medyczna, dentystyczna i weterynaryjna opieka w rejonach wiejskich;
- budowa podstawowych elementów systemów transportowych z wyłączeniem lotnisk;
- budowa i nauka wykorzystania podstawowych urządzeń sanitarnych;
- budowa i naprawa podstawowych urządzeń publicznych;

Działania zabezpieczające. (Antiterrorism and Other Security Activities).

Działania prowadzone w celu zapewnienia fizycznego bezpieczeństwa (zgodnie z ogólnie przyjętymi standardami) ważnych osób lub obiektów. Działania te prowadzi się na prośbę lub zapotrzebowanie odpowiednich służb lub agencji rządowych. Personel sił specjalnych może w takich przypadkach przeprowadzić szkolenie personelu ochraniającego oraz dokonać ekspertyzy stanu bezpieczeństwa i możliwości jego poprawienia i usunięcia wrażliwych na zagrożenia punktów. Specjaliści z sił specjalnych mogą również dokonywać oceny możliwych zagrożeń i w stosunku do nich zaplanować odpowiednio skuteczny system ochrony. W takim przypadku żołnierze sił specjalnych mogą stanowić wzmocnienie sił przeznaczonych do prowadzenia ochrony.

²¹ W literaturze można też spotkać termin *Humanitarian Action*.

²² *Doctrine for Army Special Operations Forces str. 3-20*

Działania antynarkotykowe. (Counterdrug²³)

Działania prowadzone w celu wykrycia, śledzenia i zwalczania nielegalnej produkcji, sprzedaży i użycia narkotyków. Akcje te prowadzone są w ścisłym współdziałaniu z wyspecjalizowanymi organizacjami przeznaczonymi do tego celu i stanowią ich zbrojne wsparcie.

Działania poszukiwawczo - ratownicze. (Search and Rescue²⁴)

Zespół zadań realizowanych przez jednostki specjalne wchodzące w skład sił powietrznych mający na celu odnalezienie, udzielenie pomocy i ewakuację personelu sił zbrojnych lub innych zagrożonych osób. Działania tego typu prowadzone są zarówno w czasie akcji bojowych jak i w czasie innych operacji. Działania te mogą również stanowić ostatni etap akcji typu E&E (Evasion and Escape²⁵).

Inne akcje specjalne według doraźnych potrzeb. (Special Activities).

Wszelkie działania sił specjalnych wynikające z doraźnych potrzeb a nie mieszczące się w zadaniach omówionych powyżej. Akcje tego typu podlegają szczególnym obostrzeniom, np.: w Stanach Zjednoczonych zgodę na przeprowadzenie takich akcji wydaje Prezydent oraz Kongres.

Akcje likwidacyjne Bomb i Min (Countermine Activities - CM)

Działania prowadzone w celu ograniczenia lub eliminacji zagrożenia osób cywilnych oraz sojusznicznych sił wojskowych minami, minami pułapkami i wszelkimi urządzeniami wybuchowymi. Działania te składają się głównie z akcji rozminowywania i ostrzegania przed minami.

Analizując możliwości prowadzenia wymienionych powyżej rodzajów działań należy stwierdzić , że zdecydowana większość z nich prowadzona może być zarówno w czasie wojny jak i również w czasie pokoju.

²³ Można również spotkać określenie *Counternarcotics*.

²⁴ Spotyka się również określenie *Personnel Recovery*.

²⁵ *Ucieczka i ewakuacja.*

6.1. Operacje lądowe

W wielonarodowych połączonych operacjach Sojuszu, skład sił lądowych będzie zazwyczaj wielonarodowy. Ta wielonarodowość z kolei sprawia, że siły lądowe powinny być na odpowiednim poziomie standaryzacji, bowiem to umożliwia wspólne działania i komunikowania się między sobą, wzajemne wspieranie się, szkolenie oraz wspólne ćwiczenia.

Doświadczenia i analiza możliwości sił lądowych wskazują, że siły te posiadają zdolność do prowadzenia:

- operacji w całym zakresie wszystkich operacji militarnych;
- działań bojowych z użyciem wszystkich rodzajów broni.

Ponadto siły lądowe:

- mają możliwość współpracy z siłami marynarki wojennej, desantu morskiego, siłami do prowadzenia operacji specjalnych oraz innymi komponentami;
- mają możliwość w krótkim czasie ześrodkować i następnie rozśrodkować, zarówno wojska, jak i środki ogniowe;
- bronią celów o dużym znaczeniu wraz z marynarką, siłami desantu morskiego oraz siłami lotnictwa, łącznie z siłami do zadań specjalnych;
- mogą prowadzić całodobową walkę we wszystkich warunkach klimatycznych i terenowych;
- mogą opanować określony obszar i długotrwale go utrzymywać;
- przeciwdziałają siłom przeciwnika - szczególnie siłom pancernym, zagrożeniom z powietrza niskiego pułapu oraz neutralizują i tłumią artylerię przeciwnika.

W wielonarodowych połączonych operacjach Sojuszu, dowódcy sił lądowych funkcjonują na szczeblu operacyjnym. Realizują oni założenia strategii teatru Dowódcy Wielonarodowych Sił Sprzymierzonych (COMAJF), poprzez planowanie działań do bezpośredniej realizacji na szczeblu taktycznym. Powyższe uwarunkowania sprawiają, że w zależności od posiadanej władzy dowódcy sił lądowych muszą być zdolni do podejmowania decyzji w zakresie szybkiego przechodzenia od jednych do

drugich działań. Zakres i skala tych zadań jest bardzo szeroka, bowiem obejmuje operacje militarne, jak i całe spektrum operacji innych niż wojna. Wynika stąd potrzeba, aby dowódcy wojsk lądowych posiadali szerokie kwalifikacje pozwalające na funkcjonowanie w tym zakresie operacji wojskowych oraz funkcjonowanie na szczeblach zarówno taktycznych, jak i operacyjnych, w celu osiągnięcia zamierzeń CO-MAJF, podczas działań wojennych i operacji militarnych innych niż wojna (MOOTW).

Tak więc dowódcy sił lądowych muszą być przygotowani na konieczność podejmowania decyzji w różnorodnych sytuacjach, w zależności od otoczenia operacyjnego. W związku z tym należy przewidywać, że operacje mogą mieć szeroki zakres zadań, a mianowicie od zadań związanych z bezpieczeństwem lokalnym i utrzymaniem pokoju, do obrony przeciwko agresji na dużą skalę. Należy podkreślić, że operacje te mogą być prowadzone w różnym czasie i przestrzeni, ze zmienną intensywnością i nie zawsze muszą być ze sobą powiązane. W związku z tym, wojska lądowe w celu pokonania przeciwnika, powinny posiadać możliwości skoncentrowania sił w rejonie operacji i rezerw w celu zdobycia przewagi w decydującym czasie i miejscu. Podstawowymi elementami sił lądowych zapewniającymi te decydujące możliwości są siły pancerne, zmechanizowane i siły lotnictwa wojsk lądowych. Siły te charakteryzuje wysoki poziom mocy uderzeniowej, zdolność do manewrowania, przetrwania, stabilności i mobilności. Natomiast kluczem do osiągnięcia sukcesów są manewry operacyjne i taktyczne.

Dowódca sił lądowych musi być zdolny do jednoczesnego prowadzenia operacji ofensywnych i defensywnych, dokonując manewrów oraz stosując środki ogniową w celu uzyskania przewagi nad przeciwnikiem, aby w ten sposób osiągnąć decydujące o zwycięstwie rezultaty, zabezpieczyć siły, i zabezpieczyć przyszłe operacje.

Należy zauważyć, że w operacjach militarnych innych niż wojna (MOOTW), siły lądowe skupiają się na promowaniu pokoju i prowadzeniu działań powstrzymujących nieprzyjaciela. Działania te, mogą łączyć się, lub nie z użyciem siły. W sytuacji jeśli siła ma być użyta, stosowana będzie ze zmienną intensywnością, proporcjonalnie do potrzeb, aby wpłynąć na sytuację sprzyjającą oczekiwaniom Sojuszu. Siły lądowe mogą być zaangażowane w każdą z operacji MOOTW¹. Do tych operacji

¹ Do operacji militarnych innych niż wojna, należy zaliczyć: zapobieganie konfliktom, kontrola zbrojeń i działania przeciwdziałające rozprzestrzenianiu uzbrojenia, operacje wspierania pokoju, budowanie pokoju, operacje niesienia pomocy humanitarnej, operacje ewakuacyjne o charakterze niezbrojnym.

wykorzystuje się te same siły militarne, które użyte byłyby podczas wojny i, wiele z zasad wojny znajdują swoje zastosowanie w operacjach prowadzonych w MOOTW.

W wielonarodowych połączonych operacjach Sojuszu na lądzie mogą być zaangażowane siły marynarki wojennej, desantu morskiego, siły lądowe i lotnictwa oddanego do dyspozycji przez Sojusz. Operacje te mogą wymagać koordynacji z operacjami prowadzonymi przez państwa spoza NATO. Przykładem takiej operacji może być operacja pokojowa w Kosowie, gdzie obok sił NATO uczestniczą siły zbrojne Federacji Rosyjskiej.

Operacja połączona obejmuje **planowanie, organizację zadań, dyslokację oraz użycie zarówno jednostek bojowych jak i sił wsparcia bojowego, a także koordynację logistyki i służb zabezpieczenia bojowego**. Szczególnie istotna jest realna ocena możliwości narodowych, ograniczeń i priorytetów. Ocena ta bowiem pozwala osiągnąć zamierzony efekt, kończący szybko operację militarną, z jednoczesnym minimum strat wśród personelu, mniejszym zużyciem zasobów i możliwie ograniczonymi zniszczeniami.

Dowódca AJF może określić siłom lądowym obszar działania na podstawie koncepcji operacji oraz wymogów stawianych przez dowódców komponentów, czyli rodzajów sił zbrojnych uczestniczących w operacji. Są one na ogół zgodne z wymogami głębokości szybkiego manewru i walki na znacznym obszarze. Z kolei na tej podstawie dowódcy sił lądowych wyznaczają, stosownie do potrzeb, dalsze obszary operacji, w obrębie których działać będą podporządkowane im siły. W związku z tym, Dowódca AJF zobowiązany jest określić boczne, przednie i tylne linie rozgraniczenia w celu zdefiniowania siłom lądowym **obszarów działania**. Obszary takie mają określony przestrzeń, kształt i pozycję w celu umożliwienia dowódcom sił lądowych wykonania zadań, z jednoczesnym zapewnieniem bezpieczeństwa sił. W odniesieniu do morskich linii rozgraniczenia, mogą one być określone dla mórz przyległych do obszarów konfliktu na lądzie w celu poprawy koordynacji i realizacji działania marynarki wojennej, sił desantu morskiego oraz sił lądowych.

Dowódca wojsk lądowych, powinien identyfikować swój **obszar zainteresowania**, jako większy od przydzielonego mu obszaru odpowiedzialności. W tym obszarze będzie musiał identyfikować i monitorować wszystkie czynniki, łącznie z działaniami przeciwnika, które mogłyby wpływać na bieżące lub przyszłe operacje. Na tym obszarze mogą być wyznaczone inne obszary operacyjne, na których siły lądowe mogą już prowadzić działania. Obejmują one: obszary wielonarodowych

połączonych operacji, wielonarodowe połączone obszary tyłowe, obszary wyznaczone jako potencjalne cele działania desantu morskiego.

Osiągnięcie celów operacji połączonej wymaga prowadzenia operacji równoległych tzw. **operacji sekwencyjnych i równoczesnych**. Istota tych operacji wyraża się w tym, że dowódcy taktyczni rozgrywają boje i bitwy, mając świadomość znaczenia jakie mają one w całym planie operacyjnym. Natomiast dowódcy operacyjni prowadzą działania zakrojone na szerszą skalę w celu osiągnięcia zamiarów operacyjnych wytyczonych przez COMAJF. Tak więc wiele etapów planu kampanii COMAJF będzie rozgrywanych sekwencyjnie, ale niektóre z nich będą realizowane równocześnie, szczególnie podczas działań w głębi.

Operacje wojsk lądowych mogą mieć **charakter liniowy i nieliniowy**. Operacje o **charakterze liniowym**, to operacje o czytelnie zdefiniowanych pod względem geograficznym liniach rozgraniczenia, sąsiadujących jednostkach, operacjach głębokich, bliższych oraz tyłowych, a także dobrze zdefiniowanym miejscu postoju, rozmieszczeniu i wykrytych celach. Natomiast **operacje nieliniowe** nie posiadają wyraźnie określonej linii frontu oraz tyłów. W operacjach liniowych kładzie się duży nacisk na utrzymanie pozycji wojsk lądowych w stosunku do innych sił zaprzyjaźnionych. Z kolei w operacjach nieliniowych, siły lądowe skupiają swoją uwagę głównie na wyznaczonych celach (np. zniszczenie sił przeciwnika lub opanowanie i kontrola nad ważnym obszarem czy centrami populacji), natomiast mniej na zależnościach geograficznych i położeniu w stosunku do innych sił zaprzyjaźnionych.

Sprostanie wyżej wymienionym wymaganiom wskazuje na potrzebę posiadania przez siły lądowe dużej mobilności w celu zapewnienia szybkiego ich zmasowania przed dojściem do decydującego punktu z pozycji będących w rozproszeniu bez utraty siły bojowej, i ponownego rozproszenia po wykonaniu zadania. Należy także dodać, że zabezpieczenie logistyczne oraz podtrzymanie operacji jest znacznie bardziej trudne w operacjach nieliniowych.

Na szczeblu operacyjnym, działania lądowe obejmują synchronizację możliwości wsparcia ze strony całości sił. Tak więc wsparcie powietrzne, lądowe, desantu morskiego, oraz marynarki wojennej nie należy rozumieć jako odrębne operacje, ale jako jedną wspólną kompleksową operację, zaplanowaną w celu osiągnięcia zamiarów kampanii nakreślonych przez Dowódcę AJF.

Należy podkreślić, że na **obszarze lądowym operacji**, dowódca lądowy jest jednocześnie wyznaczony jako dowódca wsparcia i jest odpowiedzialny za synchronizację manewrów, wsparcia ogniowego i ich wstrzymanie. W celu usprawnienia tej synchronizacji, dowódca wsparcia określa priorytety odnośnie niszczenia celów, efekty i czas działań prowadzonych w celu uniemożliwienia przeciwnikowi na użycie jego sił w obszarze operacji

Ponieważ istota operacji tkwi w uniemożliwieniu przeciwnikowi użycia jego sił, stąd dowódcy lądowi powinni zwracać swą uwagę bezpośrednio na te elementy sił przeciwnika i ich możliwości, które mogłyby mieć wpływ na wykonanie zadań (np. zadania bieżące i te, które mogłyby usprawnić wykonanie przyszłych zadań). W związku z tym kluczową sprawą operacji AJF jest takie manewrowanie i prowadzenie działań, które uniemożliwi przeciwnikowi użycie jego sił. Spowoduje to, że przeciwnik będzie miał utrudnioną reakcję mającą na celu przeciwdziałanie, utrudniające użycie jego sił, co może z kolei utrudnić mu podjęcie właściwej decyzji. Jeżeli bowiem podejmie on próbę przeciwstawienia się manewrowi, jego siły mogą być narażone na straty nie do przyjęcia w porównaniu z użyciem ich w celach obronnych. Jeśli zaś przeciwnik zastosuje środki mające na celu zminimalizowanie strat spowodowanych przejściem do obrony, wówczas siły jego mogą w dalszym etapie nie być zdolne do podjęcia działań uniemożliwiających manewr sił przeciwnika. Ta wymiennosc osiągnięta przez integrację manewru połączonych sił zaprzyjaźnionych oraz działań prowadzonych w celu uniemożliwienia przeciwnikowi na użycie jego sił, posiada niezwykle istotne zalety, szczególnie na szczeblu operacyjnym.

Cele, które powinny być zniszczone w ramach wsparcia operacji lądowej, wyznacza Dowódca Wojsk Lądowych. Cele te powinny być ujęte w rozkazie bojowym dla sił powietrznych wraz z priorytetami wyznaczonymi przez Dowódców Komponentów realizujących dyrektywy COMAJF. A ponieważ sukces w operacjach lądowych zależy, częściowo, od wyniku operacji prowadzonych w celu uniemożliwienia przeciwnikowi na użycie jego sił, stąd należy podejmować takie działania. Mogą to być na przykład działania, polegające na osłabieniu sił przeciwnika, jeszcze przed wprowadzeniem ich na pole walki.

W celu efektywnej synchronizacji operacji, Dowódca AJF powinien dokonać podziału na związki wspierane i wspierające z siłami sąsiadującymi z AJF. Warto w tym miejscu podkreślić, że w obrębie operacji prowadzonych na lądzie, dowódca sił

lądowych jest jednocześnie dowódcą wsparcia i odpowiada za synchronizację manewru, wsparcia ogniowego oraz działań mających na celu uniemożliwienie przeciwnikowi użycie jego sił. W celu usprawnienia tej synchronizacji, dowódca wsparcia określa priorytety odnośnie niszczenia celów, efekty i czas działań mających na celu uniemożliwienia przeciwnikowi użycia jego sił w obszarze operacji. Musi on czytelnie i jasno określić swoją wizję operacji tym wspierającym go dowódcem, którzy dowodzą swoimi siłami w obrębie jego linii rozgraniczenia. Aby umożliwić dowódcom wsparcia samodzielność i wykazanie się inicjatywą, powinni oni mieć możliwie dużą swobodę działania, zarówno na etapie planowania, jak i podczas realizacji operacji.

W działaniach wojsk lądowych będą zazwyczaj przeplatały się działania obronne z elementami działań zaczepnych. Wynika stąd wniosek, że gdy jedne siły prowadzić będą natarcie, inne mogą być zaangażowane w działania obronne. Działania te umożliwiają uzyskanie przewagi na wybranych kierunkach. W związku z tym dowódcy wojsk lądowych wykorzystują posiadane środki walki jednocześnie w głąb, na szerokości i ponad obszarem operacji. Aby prowadzić takie operacje, dowódcy wojsk lądowych powinni dokonywać koncentracji sił na pewnych obszarach w celu zapewnienia optymalizacji ich użycia w innych rejonach. Podczas działań wstępnych, siły lądowe mogą stanąć wobec konieczności obrony do chwili zakończenia mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia własnych sił zbrojnych. Nawet podczas prowadzenia operacji zaczepnych, wybrane elementy sił lądowych mogą być zmuszone do zatrzymania, obrony, uzupełnienia zapasów lub przeformowania. W tym samym czasie siły główne kontynuują natarcie. Takie uwarunkowania działań wymagają, aby dowódcy wszystkich szczebli posiadali odpowiednie przygotowanie pozwalające na szybkie przechodzenie od obrony do ataku i odwrotnie.

Działania obronne są zwykle podejmowane, aby udaremnić lub powstrzymać zagrożenie, na taki okres, gdy zostaną stworzone warunki umożliwiające przejście do działań zaczepnych. Ich celem jest złamanie ataku nieprzyjaciela i zniszczenie jego sił oraz uniemożliwienie przeciwnikowi osiągnięcia założonych celów. Stosując działania defensywne, dowódcy na wszystkich szczeblach muszą przeciwstawić się zaskoczeniu i przewadze agresora. Działaniami tymi powinni dążyć do stworzenia warunków umożliwiających zaskoczenie przeciwnika i zaatakowanie go. W efekcie tego powinno nastąpić jego zniszczenie, zdeorganizowanie i opóźnienie. Należy w

tym miejscu wskazać, że nie koniecznie musi nastąpić to w momencie nawiązania z nim styczności bojowej, ale gdziekolwiek na całym obszarze operacji.

Z kolei **działania ofensywne** są decydującą formą wojny. Są one prowadzone przez dowódcę sił w celu pokonania przeciwnika poprzez narzucenie mu swojej woli i zastosowanie zdecydowanej przewagi w celu osiągnięcia strategicznych i operacyjnych zamiarów COMAJF. Działania ofensywne powinny charakteryzować się inicjatywą, koncentracją potęgi bojowej, szybkością manewru i przegrupowania głównego wysiłku, umiejętnością błyskawicznego wykorzystania słabości przeciwnika na całym obszarze operacji.

Odwoły, ich utrzymywanie i wykorzystanie, stanowi niezwykle ważny problem we wszystkich operacji lądowych. Istotne jest poprawne ustalenie wielkości odwołów oraz umiejętne ich wykorzystanie dla potrzeb przyszłych lub kolejnych operacji.

Niezwykle ważną część potencjału bojowego każdej operacji połączonej stanowi **połączone wsparcie ogniowe**. Wspiera ono siły lądowe w trakcie wykonywania przez nie manewrów, pomaga im kontrolować terytorium, populację i kluczowe obszary. Połączone wsparcie ogniowe może obejmować:

- operacje związane z niszczeniem siły żywej czy też sprzętu i nieruchomości z użyciem takich środków jak bliskie wsparcie lotnicze (CAS - *Close Air Support*);;
- operacje nie posiadające charakteru niszczącego, takie jak walka radioelektroniczna.

W ramach wsparcia ogniowego może uczestniczyć marynarka wojenna, siły lądowe, lotnictwo oraz siły specjalne, Ze względu na uczestniczenie w nim wielu różnorodnych sił i środków, połączone wsparcie ogniowe wymaga szczegółowej integracji i koordynacji. Różnorodność sił i środków daje Dowódcy AJF zwiększoną elastyczność zarówno w operacjach militarnych, jak i w MOOTW.

Ogólne kierownictwo nad działaniami wsparcia sprawuje, podobnie jak w innych operacjach wspierających, **dowódca wojsk lądowych**. Obejmuje ono:

- wyznaczenie i przydzielenie określonych priorytetów celom i kierunkom,
- określenie czasów i okresów trwania akcji wspierających,
- inne instrukcje niezbędne do zapewnienia koordynacji i efektywności.

W celu pokonania przeciwnika i zapewnienia swobody działania, siły lądowe stosują różnorodne środki ogniowe oraz inne środki nieniszczące. Niezbędne jest

zatem określenie **środków koordynacji wsparcia ogniowego**, co związane jest z wyznaczeniem:

- **obszaru bez stosowania ognia** (NFA - *no-fire areas*) w celu ochrony wojsk zaprzyjaźnionych oraz do ochrony wojsk lądowych i środków walki;
- **obszaru wymiany ognia** (FFA - *free-fire areas*) pomagające w sytuacjach nagłego zaangażowania celów przypadkowych;
- **strefy ograniczonego użycia ognia** (RFA – *restrictive fire areas*) zabezpieczająca przyszłe operacje;
- **linii koordynacji wsparcia ogniowego** (FSCL - *fire support co-ordination lines*), którą wyznacza dowódca wojsk lądowych w porozumieniu z dowódcami innych komponentów, w celu usprawnienia szybkiego i efektywnego wsparcia ogniowego.

Wsparcie operacji wojsk lądowych przez wojska lotnicze

Określenie priorytetów w zakresie niszczenia przez lotnictwo celów, które uniemożliwią przeciwnikowi użycie jego sił w obrębie działań lądowych, są rozpatrywane łącznie z priorytetami całego teatru. Cele te wytycza Dowódca AJF, a odzwierciedlone są w jego decyzji. Z tego względu, że nie wszyscy dowódcy sił lądowych posiadają organiczne środki, którymi mogliby zniszczyć cele w obrębie własnych linii rozgraniczenia, a które mogłyby mieć wpływ na planowane lub będące w trakcie realizacji manewry, Dowódca AJF ustala odpowiednie procedury identyfikacji celów. Cele te są niszczone siłami i środkami Dowódcy AJF, a ich identyfikowane odbywa się poprzez kategorie celów, określone geograficznie, i w powiązaniu z pożądanymi efektami i okresami czasu

Jednym z istotnych warunków osiągnięcia celów wielonarodowych połączonych operacji Sojuszu jest zapewnienie wsparcia sił lądowych poprzez użycie sił lotniczych. Siły te umożliwiają realizację koncepcji operacji dowódcy wojsk lądowych poprzez:

- zdobywanie i utrzymywanie panowania w powietrzu;
- niszczenie celów, które uniemożliwiają przeciwnikowi użycie jego sił, a także działania mające na celu opóźnianie, zakłócanie i niszczenie siły lądowych przeciwnika, zanim zostaną użyte przeciwko siłom lądowym wojsk własnych;
- zapewnianie wsparcia lotniczego;
- zapewnianie rozpoznania;
- zabezpieczanie transportu lotniczego.

Kolejnym ważnym rodzajem sił zbrojnych zapewniającym **wsparcie w operacjach lądowych jest marynarka wojenna**. Jak wykazują doświadczenia

wojenne oraz analiza i ocena możliwości bojowych marynarki wojennej, może ona wspierać operacje wojsk lądowych poprzez:

- powstrzymywanie sił marynarki wojennej przeciwnika lub niszczenie ich na morzu;
- przeciwdziałanie operacjom desantu morskiego przeciwnika;
- zapewnianie możliwości przygotowania i realizacji operacji desantu morskiego;
- bezpośrednie wspieranie sił lądowych Sojuszu poprzez operacje wsparcia lotniczego zarówno o charakterze ofensywnym jak i defensywnym,
- wspieranie operacji lądowych poprzez prowadzenie operacji podtrzymywania;
- utrzymywanie embargo na morzu w zakresie uzupełniania zapasów przez nieprzyjaciela.

Wsparcie logistyczne w operacjach lądowych stanowi jeden z istotnych czynników wpływających na możliwość osiągnięcia celów operacji połączonej.

W związku z tym każde z państw biorących udział w operacji ma obowiązek zapewnienia wsparcia logistycznego, łącznie z zabezpieczeniem medycznym, własnych sił wydzielonych do AJF. Efektywność wsparcia logistycznego uzależniona jest od sposobów jego realizacji. Może być realizowane na wiele sposobów, łącznie z porozumieniami zawartymi w tej sprawie z innymi państwami. Za ustalenie wymagań w zakresie logistyki sił lądowych i za koordynację wsparcia logistycznego i zabezpieczenia bojowego w obrębie przydzielonych im obszarów działania, odpowiedzialni są dowódcy wojsk lądowych.

6.2. Operacje powietrzne

W operacjach wielonarodowych połączonych użycie sił powietrznych Sojuszu ukierunkowane jest na wsparcie celów kampanii. W związku z tym siły powietrzne mogą być użyte do:

- zdobywania i utrzymywania kontroli w powietrzu;
- działać jako siła wspierająca;
- być siłą wspieraną;
- działać niezależnie, aby osiągnąć cele wielonarodowej połączonej kampanii Sojuszu.

Wielonarodowe połączone operacje powietrzne mogą być realizowane w celu wsparcia działań marynarki wojennej, w tym działań desantu morskiego i lotnictwa marynarki wojennej, sił lądowych (łącznie z lotnictwem wojsk lądowych) i komponentów sił specjalnych przydzielonych do operacji połączonej. Może być i tak, że funkcje tych komponentów mogą wspierać operacje sił powietrznych. Niekiedy może zaistnieć sytuacja, że środki sił powietrznych mogą działać niezależnie bez wsparcia ze strony innych komponentów, co wynika z ich specyficznego charakteru i możliwości działania.

Dzięki posiadanej zdolności korzystania z trzeciego wymiaru, siły powietrzne posiadają zdolność realizacji zadań w większości sytuacji. Z tego też względu planując operacje powietrzne, dowódcy i sztaby powinni zdawać sobie sprawę z tej właściwości lotnictwa. Pozwala ona bowiem uczynić z sił powietrznych ważniejszą, biorąc pod uwagę czynnik czasu, siłę wnoszącą swój wkład w wielonarodowe połączone operacje Sojuszu. Potwierdzeniem tej tezy jest użycie lotnictwa przez Sojusz w operacji w Kosowie.

Siły powietrzne charakteryzują się: **elastycznością, dużym zasięgiem, prędkością, dużą zdolnością do manewrowania**. Te cechy sprawiają, że możliwości sił powietrznych wzrastają wskutek efektu synergii, wynikającego z połączenia tych właściwości. Odpowiednie ich wykorzystanie może bardzo efektywnie wpłynąć na powodzenie wielonarodowej operacji połączonej.

Możliwości te wyrażają się w: **dominacji, szybkim reagowaniu, koncentracji i precyzji**.

Efektem kombinacji prędkości, wysokości, zasięgu oraz elastyczności i zdolności do adaptacji jest **dominacja**. Pozwala ona siłom powietrznym przeciwdziałać jednocześnie wielu zagrożeniom na rozległym pod względem geograficznym obszarze. To z kolei umożliwia siłom militarnym prowadzenie obserwacji, prowadzenie działań odstrasżających, powstrzymujących, wymuszających czy niszczących.

W celu zapewnienia widocznego i na czas zapewnionego wsparcia sojusznikom lub w celu odstraszenia ewentualnej agresji, siły powietrzne mogą być wprowadzone do użycia nagle w odległych teatrach. Takie działanie jest bardzo ważne zarówno w sytuacjach kryzysowych, jak i podczas wojny. Z kolei prędkość, zasięg i elastyczność pozwalają siłom powietrznym na koncentrację, w wielu formach, czasie i przestrzeni. Szybka koncentracja może mieć wpływ na morale oraz

efekty fizyczne, co często jest niezwykle istotne dla osiągnięcia powodzenia operacyjnego. Natomiast przewaga wysokości, dokładność nawigacji oraz kierowane uzbrojenie, i możliwości atakowania szerokiego zakresu celów powietrznych i powierzchniowych, pozwalają siłom powietrznym na działanie z wielką precyzją.

Wielonarodowe połączone operacje powietrzne, stanowią ważny komponent wielonarodowych połączonych operacjach Sojuszu. Ich celem jest zdobycie i utrzymanie wymaganego poziomu kontrolowania przestrzeni powietrznej zapewniającej swobodę działań pozostałym komponentom operacji. Wielonarodowe połączone operacje powietrzne Sojuszu, ze względu na cele mogą być prowadzone w formie:

- **operacji przeciwpowietrznej**, a celem jej jest osiągnięcie i utrzymanie wymaganego stopnia kontroli przestrzeni powietrznej, która ma zakres od panowania w powietrzu do lokalnej dominacji w czasie i w obrębie obszaru określonego przez COMAJF. W ramach tej formy operacji mogą być prowadzone działania zarówno o charakterze ofensywnym jak i defensywnym;

- **operacje lotnicze sił powietrze-ziemia**. Jest to rodzaj operacji prowadzonych w celu zniszczenia, neutralizacji lub opóźnienia działania sił lądowych nieprzyjaciela. Ponieważ operacje te mogą być prowadzone w bezpośredniej bliskości wojsk własnych, stąd wymagają szczegółowej uzgodnień każdego działania związanego z prowadzeniem ognia i ruchem tych sił;

- **operacje powietrzne Marynarki Wojennej**, które obejmują: zwalczanie okrętów podwodnych. zwalczanie celów powierzchniowych oraz przeciwlotnicze działania bojowe;

- **strategiczne operacje powietrzne**. Takie operacje realizowane są na szczeblu strategicznym lub operacyjnym i z dużym prawdopodobieństwem będą kształtowane poprzez uwarunkowania i cele polityczne. Atak o charakterze strategicznym kierowany jest przeciwko centrum(rom) grawitacji nieprzyjaciela (CoG) lub innym grupom ważnych celów, łącznie z elementami systemu dowodzenia, zaplecza produkcyjnego przemysłu zbrojeniowego oraz kluczowej infrastruktury wsparcia. Ataki te prowadzone są do osiągnięcia takiego stopnia zniszczenia oraz dezintegracji sił militarnych przeciwnika oraz kompetencji personelu cywilnego, aż do chwili, gdy nie będzie on już dłużej

utrzymywał możliwości lub woli do prowadzenia działań wojennych, lub kontynuowania działalności agresywnej;

- **operacje wsparcia powietrznego**, które polegają na realizacji takich zadań jak: Walka Radioelektroniczna (EW), Rozpoznanie Powietrzne, Tankowanie w Powietrzu (AAR, Transport Powietrzny (AT - *Air Transport*), Poszukiwania i Ratownictwo (SAR - *Search and Rescue*) oraz Poszukiwania i Ratownictwo w Warunkach Bojowych (CSAR - *Combat Search and Rescue*), Specjalne Operacje Powietrzne.

Siły powietrzne dysponują zdolnością do:

- szybkiego i elastycznego oddziaływania w prawie każdym miejscu, o każdej porze doby i na duże odległości, przy stosunkowo krótkim czasie reakcji;
- wspierania innych rodzajów sił zbrojnych przez zwalczanie celów naziemnych i nawodnych;
- transportowania ludzi i środków materiałowych na duże odległości w krótkim czasie.
- uzyskania i utrzymania kontroli przestrzeni powietrznej.

Siły powietrzne charakteryzują się następującymi możliwościami:

- na ich możliwości znaczny wpływ wywierają warunki widoczności i warunki atmosferyczne;
- mogą działać nad obcym terytorium bez posiadania tam naziemnych baz;
- pilotowane środki napadu powietrznego mogą przebywać w obszarze działania tylko przez ograniczony czas i dysponują ograniczoną nośnością;
- siły powietrzne są szczególnie uzależnione od odpowiedniej infrastruktury, specjalnie wyszkolonego personelu i wydajnego zaopatrzenia;
- siły powietrzne prowadzą z reguły różne operacje tymi samymi siłami w tym samym obszarze, wymaga to jednolitego, scentralizowanego i szczegółowego dowodzenia.

Wymienione powyżej właściwości lotnictwa wskazują na konieczność zachowania **jedności dowodzenia i kierowania działaniami w powietrzu**. Realizacja tej zasady przebiega najkorzystniej wówczas, gdy nadzór nad nią prowadzony jest z najwyższego szczebla. Wielonarodowe połączone operacje powietrzne Sojuszu są prowadzone niezależnie lub stanowią wsparcie dla działań innych komponentów AJF, realizujących zamierzenia kampanii COMAJF. Udział sił powietrznych w kampanii AJF może charakteryzować się różną wielkością sił, ich możliwościami, systemami, ilością konkretnych operacji, czy też lotów bojowych

W celu efektywnej integracji potęgi powietrznej będącej w dyspozycji Dowódcy AJF, wyznacza on zazwyczaj Dowódcę Komponentu Wielonarodowych Połączonych

Sił Powietrznych Sojuszu (**AJFACC** - *Allied Joint Force Air Component Commander*). Wyznaczenie tego dowódcy ma na celu umożliwienie realizacji całkowitej koncepcji operacji, a także koordynację potrzeb innych komponentów, które również korzystają z przestrzeni powietrznej. Na AJFACC zwykle wyznacza się dowódcę tego komponentu, który wydziela największe zasoby powietrzne oraz posiada w planie największe obciążenie w odniesieniu do zadań i kierowania wielonarodowymi połączonymi operacjami powietrznymi.

W celu wsparcia zamierzeń kampanii Dowódcy AJF sztab przygotowuje plany przyszłych wielonarodowych połączonych operacji powietrznych. Plany te zawierają propozycje dla Dowódcy AJF odnośnie podziału środków i wyznaczania celów dla sił powietrznych. Po ich akceptacji przez Dowódcę AJF, sztab przygotowuje codziennie rozkaz bojowy dla wielonarodowych sił powietrznych Sojuszu (**ATO** - *Air Tasking Order*). Na tej z kolei podstawie realizowane są bieżące zadania sił powietrznych Sojuszu.

Wielonarodowa struktura sił powietrznych wskazuje na potrzebę zapewnienia wymiany informacji pomiędzy dowódcami komponentów operacji, a więc marynarki wojennej, sił lądowych i specjalnych. Istnieje zatem potrzeba wydzielenie elementów łącznikowych które, zapewniłyby w strukturze AJCAOC wymianę informacji. Dodatkowo, wszystkie państwa wydzielające do operacji swoje siły powietrzne powinny zapewnić swoje sztaby łącznikowe. Zaleca się, aby elementy łącznikowe składały się z doświadczonych specjalistów ds. działań wojennych, którzy pomogliby zintegrować komponent lub działania narodowe z działaniami powietrznymi wielonarodowych połączonych operacji powietrznych Sojuszu. Powinni oni również koordynować i rozwiązywać trudności narodowego zabezpieczenia tych działań.

Natomiast w celu bezpośredniej koordynacji pomiędzy AJFACC i odpowiednimi dowódcami komponentów, należy wyznaczyć komponent wyższego sztabu łącznikowego. Sztab tego komponentu winien reprezentować dowódcę komponentu w sytuacjach krytycznych i proponować komponentom indywidualne prognozy i warianty dotyczące planowania i realizacji wielonarodowych połączonych operacji powietrznych.

Każde państwo i komponent wydzielające siły powietrzne do AJFACC powinno być w nim reprezentowane, tak więc w sztabie AJFACC powinni znajdować się przedstawiciele wszystkich komponentów sił zaangażowanych w operacje powietrzną. Natomiast eksperci z dziedziny obszarów funkcjonalnych na przykład z

wywiadu, walki radioelektronicznej, powinni służyć stosownymi ekspertyzami odnośnie pełnienia funkcji zabezpieczających, planistycznych i realizacyjnych.

Planowanie wielonarodowych połączonych operacji powietrznych Sojuszu rozpoczyna się wraz z chwilą jasnego i zwięzłego określenia zadań i celów AJF. Ocena dokonana przez Dowódcę AJF określa podstawy do wytyczenia celów zasadniczym komponentom sił. Na podstawie koncepcji operacji oraz odpowiednio zdefiniowanych celów, AJFACC określa potrzeby w zakresie sił powietrznych. Następnym etapem tej oceny jest systematyczne formułowanie CoA. Z chwilą gdy CoA AJFACC jest zatwierdzony przez COMAJF, staje się ona podstawową koncepcją operacji powietrznej. Plan wielonarodowej połączonej operacji powietrznej Sojuszu oraz plany zabezpieczające wyszczególniają w jaki sposób siły powietrzne będą wspierały kampanię COMAJF.

Efektywne planowanie kampanii oraz jej realizacja wymagają dokonywania ciągłej oceny skutków działań bojowych operacji wielonarodowych połączonych sił w stosunku do możliwości przeciwnika. Analizy operacyjne podejmowane są na wszystkich szczeblach, zaś COMAJF powinien ustanowić dynamiczny system analiz operacyjnych wspierający wszystkie komponenty sił.

6.3. Koordynacja działań w operacji połączonej

Każdy z rodzajów sił zbrojnych ma swoją specyfikę działania wynikającą z właściwości środków walki, które posiada. Tak więc wojska lądowe mogą zająć i utrzymywać obszar, siły powietrzne mogą się szybko przemieszczać i panować na obszarze powietrznym własnym i przeciwnika, przygotowywać i wspierać operacje sił lądowych i morskich. Z kolei siły morskie dysponują znaczną żywotnością i możliwością długotrwałego działania niezależnie od zaopatrywania. Są one w stanie operować poza wodami terytorialnymi, mają możliwość transportowania wojsk lądowych, mogą kontrolować połączenia morskie. Przedstawione wyżej charakterystyki rodzajów sił zbrojnych dowodzą, że mogą one wykonywać zadania nie tylko w ich tradycyjnym środowisku, lecz również zadania na korzyść pozostałych rodzajów sił zbrojnych. Siły powietrzne walczą nie tylko z lotnictwem przeciwnika, lecz mogą również działać przeciwko jego siłom morskim, zwalczając systemy dowodzenia wojsk lądowych i sił morskich. Wspomagają one wojska lądowe, realizując wsparcie bezpośrednie, roz-

poznanie z powietrza, izolację pola walki i transport powietrzny. Wspierają również siły morskie, osłaniając konwoje czy zwalczając cele nawodne. Marynarka wojenna może nie tylko kontrolować akweny wodne, lecz również izolować walczące zgrupowania lądowe przeciwnika, odcinając mu morskie linie połączeń. Może ponadto zwalczać cele naziemne czy też desantować wojska lądowe lub ewakuować je z brzegu zajmowanego przez przeciwnika. Wojska lądowe walczą nie tylko z przeciwnikiem naziemnym, lecz niszczą cele powietrzne i nawodne. Mogą zajmować, ochraniać i bronić bazy morskie i lotnicze.

Żaden rodzaj sił zbrojnych nie jest obecnie w stanie samodzielnie rozwiązać problemu skutecznego prowadzenia operacji i skoordynowanego wykorzystania dostępnych środków walki. Każdy z komponentów sił zbrojnych ma swoją niezastąpioną funkcję, nie są one jednak celem dla siebie, lecz środkiem do celu. Brak wspólnych ogólnych ram orientacyjnych prowadzić może do rozbicia działań rodzajów sił zbrojnych na niezależne części, pojedyncze przedsięwzięcia nie oddziałują wówczas synergicznie i tym samym powstaje zagrożenie zmarnowania wysiłków. Zagrożeniu temu można przeciwdziałać prowadząc połączone działania rodzajów sił zbrojnych, stanowiące formę pogłębionego współdziałania. Działania takie nie są przywiązane do określonej formy organizacyjnej, lecz wyrażają się w zróżnicowanych formach współpracy w ramach **połączonych działań sił zbrojnych, podczas których ma miejsce nie tyle współdziałanie, co pełna integracja biorących w niej udział rodzajów sił zbrojnych.**

Ponieważ obszar operacji obejmuje wymiar lądowy i powietrzny, a często i morski, stąd potrzebna jest integracja działań prowadzonych w różnych wymiarach. Z tego względu, że przestrzeń powietrzna jest tą gdzie przecinają się tory lotu środków rażenia wojsk lądowych i sił powietrznych, stąd główna uwaga skupiona została na kontroli tej przestrzeni.

Przestrzeń powietrzna w obrębie obszaru odpowiedzialności COMAJF będzie wykorzystywana przez wszystkie komponenty AJF w celu realizacji przez nie zadań. Kontrola przestrzeni powietrznej powinna zwiększyć efektywność wszystkich operacji wojskowych poprzez umożliwienie wydajnego, zintegrowanego i elastycznego korzystania z przestrzeni powietrznej, z jednoczesnym zapewnieniem minimum wszelkich interferencji i ograniczeń.

W celu skoordynowania wszelkich działań związanych z kontrolą przestrzeni powietrznej na rzecz AJF wyznacza się odpowiednie organy odpowiedzialne za

kontrolę przestrzeni powietrznej (ACA - *Airspace Control Authority*). Obowiązki w zakresie kontroli przestrzeni powietrznej w wielonarodowych połączonych operacjach Sojuszu spoczywają na COMAJF, i to on powinien wyznaczyć ACA. Jest on podporządkowany COMAJF w zakresie systemu kontroli przestrzeni powietrznej, przygotowania planu kontroli przestrzeni powietrznej, jak również ogłoszenia Rozkazu Kontrolowania Przestrzeni Powietrznej. Należy dążyć do szybkiego doprowadzenia ww. rozkazu do wszystkich komponentów AJF w obrębie obszaru odpowiedzialności.

Zasadniczym celem kontroli przestrzeni powietrznej jest wzmocnienie możliwości wszystkich użytkowników prowadzących działania w tej przestrzeni w celu promowania operacyjnej efektywności z jednoczesnym redukowaniem ryzyka gwałtownej śmierci. Jest to bardzo ważny element w koncepcji wielonarodowych połączonych operacji. Wzmacnia on możliwości COMAJF w zakresie użycia sił powietrznych. Kontrola przestrzeni powietrznej może być osiągnięta poprzez pozytywną kontrolę, na przykład, zaplecze radiowe oraz wymiany danych, czy też poprzez używanie procedur i tras w obrębie przydzielonego Obszaru Kontroli Przestrzeni Powietrznej, bądź też poprzez kombinację tych dwóch metod, stosownie do zaleceń otoczenia kierownictwa operacyjnego.

W celu umożliwienia elementom AJF efektywnej koordynacji ich działań, przy jednoczesnym zachowaniu maksimum elastyczności, niezbędne jest posługiwanie się harmonijnymi procedurami operacyjnymi. Stosowanie ich usprawnia zaopatrzenie oraz kontrolowanie wzajemnego wsparcia, co może być nietrywialnym zadaniem, zwłaszcza wśród gwałtownie zmieniających się wielu priorytetów. Procedury te powinny mieć przede wszystkim wymiar praktyczny, a zatem powinny być jasno sformułowane według uzgodnionej terminologii.

W związku z tym przyjmuje się, iż koordynacja działań w operacji połączonej powinna przebiegać według **zasad operacji połączonych (ROE)**. Zasady te są zbiorem wskazówek i instrukcji w ramach dyrektyw politycznych adresowanych dla dowódców. Określają one sposób w jaki powinny wojska działać; są one jednocześnie narzędziem zapewniającym dokładne kontrolowanie użycia sił. W zasadach tych zawarte są informacje dla dowódców o stopniu ograniczeń lub swobody działania dozwolonej w czasie wykonywania przydzielonych im zadań. Służą one osiągnięciu założonych celów z zachowaniem maksymalnej zdolności bojowej wojsk własnych. ROE muszą być opracowane zgodnie z prawem międzynarodowym i mają zastoso-

wanie w stosunku do wszystkich rodzajów wojsk i sił zbrojnych we wszystkich operacjach pokojowych.

ROE mogą być opracowane dla specyficznej operacji bądź obszaru. w czasie planowania operacji dowódca połączonych sił musi rozważyć ROE niezbędne dla zapewnienia sukcesu operacji. Dowódcy zawsze zachowują prawo do samoobrony, mogą użyć siły dla ochrony swojego systemu dowodzenia i środków materiałowych. Używając siły w samoobronie dowódcy powinni kierować się zasadą proporcjonalności (użycia siły proporcjonalnie do tej, z jaką zostali zaatakowani) i nie mogą podejmować akcji odwetowych i sankcji karnych.² Ponieważ w operacjach połączonych uczestniczą siły wielu państw, stąd niezbędne jest ustalenie zasad obowiązujących wszystkich dowódców. Tym nie mniej wyrażany jest pogląd, że zdrowy rozsądek i zrównoważony osąd sytuacji to niezastąpione cechy dobrego dowódcy. Jednak w surowych warunkach wojny cechy te rzadko zapewniają sukces. W wojskowych operacjach krytycznym czynnikiem jest czas. informacja może być ograniczona, niewiarygodna i trudna do osiągnięcia. niebezpieczeństwo i zmęczenie zazwyczaj wpływają negatywnie na dokonywane oceny, a nieprzewidziane okoliczności są często przyczyną niepowodzenia najlepszych planów. Żeby sprostać tym warunkom zdrowy rozsądek dowódcy musi być wsparty doskonałą znajomością pewnych zasad, które stosowane w przeszłości przyczyniały się do odnoszenia sukcesów. Zasady te znane są jako zasady sztuki wojennej. W regulaminach różnych państw możemy znaleźć zróżnicowaną liczbę zasad sztuki wojennej. zależy ona od wielu czynników i trudno jednoznacznie stwierdzić czy lepiej mieć sześć, dziewięć, czy dwanaście zasad. dlatego też na podstawie doświadczeń wypracowano w państwach nato „zasady operacji połączonych”, które uwzględniają zasady sztuki wojennej uznawane przez wszystkie państwa, ale obejmują również pewne aspekty typowe dla działań połączonych³.

Bardzo istotną zasadą jest **przywództwo**. Jego istotą jest to, aby dowódcy na wszystkich szczeblach posiadali umiejętności i determinację w dążeniu do wygrania bitwy. Jednocześnie muszą być zdolni do inspirowania podwładnych dowódców i żołnierzy do działania w niepomyślnej sytuacji. Z kolei, prawdopodobnie najważniejszym indywidualnym czynnikiem w wojnie jest **morale**. Wola odniesienia zwycięstwa musi przejawiać się u wszystkich żołnierzy - od dowódców po najniższe stopnie i

² J. Knetki, *Operacje połączone*, AON Warszawa 1998, s. 11

³ *Tamże*, s.12

często będzie decydować o wyniku bitwy. To właśnie wysokie morale podtrzymuje żołnierzy w najtrudniejszych momentach na polu walki.

Współczesne środki walki wymagają od każdego przejawiania **inicjatywy**. Indywidualna inicjatywa przejawiana w ramach realizowanego zadania w połączeniu ze zdecydowanym i śmiałym działaniem jest decydującym warunkiem sukcesu w wojnie. Także od dowódców na każdym szczeblu wymagana jest **elastyczność**, która musi przejawiać się w giętkości umysłu i szybkości w podejmowaniu decyzji. Bez tych cech szybko oddadzą inicjatywę w ręce przeciwnika i prawdopodobnie przegrają bitwę.

Również ważną cechą wszystkich dowódców powinna być **wytrwałość**, wyrażająca się w tym, że wszyscy uczestnicy konfliktu muszą być przygotowani do walki pod względem umysłowym i fizycznym. Muszą przejawiać wolę wykonania zadań, nawet jeżeli przeciwnik posiada zdecydowaną przewagę, zostali okrążeni lub ponieśli wysokie straty. Z tą zasadą mocno związane jest precyzyjne określenie **celu**, bowiem on stanowi główny motyw racjonalnego postępowania, podstawę planowania operacji i walki. Wybór i jednoznaczne sformułowanie celu to jedno z najważniejszych zadań dowódcy. Cel musi być możliwy do zrealizowania przez wojska będące w dyspozycji dowódcy i nie może być również żadnych wątpliwości co do tego, co wojska mają osiągnąć.

Realizacja powyższych zasad nie jest możliwa bez zapewnienia dowódcom **swoboda działania**. Dowódca musi posiadać swobodę do autonomicznego działania w ramach swojego zadania i zamiaru przełożonego. Jest to szczególnie ważne w sytuacji, gdy łączność z przełożonym została ograniczona lub przerwana z powodu działania przeciwnika lub innych okoliczności.

Zasada **koncentracji wysiłku i ekonomii sił** są ze sobą bardzo powiązane. Sukces w operacji jest rezultatem skoncentrowania przeważających sił i środków w decydującym miejscu i czasie. Często będzie to tylko możliwe poprzez redukcję potencjału bojowego w innych rejonach. Natomiast ekonomia sił to racjonalne dysponowanie siłami i środkami walki odpowiednio do ważności zadań, gwarantujące osiągnięcie celu walki w możliwie jak najkrótszym czasie, przy jak najmniejszych stratach własnych. Wyraża się w angażowaniu sił i środków do wykonania zadań głównych kosztem zadań drugoplanowych.

Konieczność osiągnięcia koncentracji w krótkim czasie wskazuje na duże znaczenie **ruchliwości**. Rozumieć należy ją jako zdolność wojsk do ruchu w zmieniają-

cych się warunkach i sytuacjach. Ponieważ teren, niesprzyjające warunki pogodowe, czy też oddziaływanie środków rażenia przeciwnika wpływają na ruchliwość wojsk, stąd w operacjach połączonych musi być wzięty pod uwagę różny stopień ruchliwości poszczególnych komponentów.

Osiągnięcie przewagi nad przeciwnikiem możliwe jest poprzez **manewr**, który zapewnia dowódcy rozwinięcie swoich wojsk. Manewr obejmuje dwa elementy- rażenie i ruch. Oba są ważne i muszą być zintegrowane jeżeli dowódcy chcą zachować swobodę działania i osiągnąć sukces.

Uzyskanie **zaskoczenia** pozwala na przejęcie inicjatywy, osłabia morale przeciwnika, redukuje straty wojsk własnych i często zapewnia osiągnięcie przewagi materialnej. Jest więc zaskoczenie efektywnym i potężnym czynnikiem w działaniach wojsk. Do jego osiągnięcia niezbędne jest jednak posiadanie przez dowódcę wiarygodnych informacji o terenie, klimacie i przeciwniku. Wynika stąd iż, jedną z ważnych zasad jest **rozpoznanie**. Bazując na wiadomościach o przeciwniku w obszarze operacji, dowódca musi posiadać na bieżąco informacje o przeciwniku w obszarze zainteresowania, żeby mógł ocenić jego możliwości bojowe i prawdopodobne zamiary.

Szybkość i złożoność współczesnych działań wymagają jasnych i nieskomplikowanych planów oraz zwięzłych rozkazów dla uniknięcia nieporozumień i zamieszania. Dlatego też **prostota działań** zazwyczaj zwiększa szansę osiągnięcia sukcesu. Realizacja tej zasady wpływa w istotny sposób na **zachowanie zdolności bojowej wojsk**. Wynika z niej podstawowy postulat, aby dowódca w czasie przygotowania i prowadzenia operacji osiągnął jej cel przy jak najmniejszych stratach własnych oraz zapewnił ciągłą gotowość wojsk do wykonania kolejnych zadań. Oznacza to konieczność niedopuszczenia do nadmiernego wyczerpania wojsk, a więc takiej organizacji działań, aby możliwe było sukcesywne zamienianie walczących oddziałów i pododdziałów, a po wyprowadzeniu ich z walki - zapewnienie szybkiego odtworzenia zdolności bojowej.

Z istoty operacji połączonej wynika potrzeba **współdziałania**, rozumianego jako zgranie wysiłków wszystkich uczestniczących w niej różnorodnych sił i środków. Efektywne współdziałanie może być osiągnięte tylko wtedy, gdy dobra wola, niezawodna łączność i chęć do wspólnej pracy występuje na wszystkich szczeblach. Każdy z uczestników walki ma swoje silne i słabe strony. Powinni się uzupełniać, aby zniwelować słabości własne, stwarzać je natomiast i potęgować u przeciwnika.

Dowodzenie w operacjach połączonych

7.1. Pojęcie dowodzenia

We współczesnych uwarunkowaniach, dowodzenie na szczeblach operacyjnych jest bez wątpienia połączone. Połączone dowodzenie oznacza wspólną ocenę sytuacji, skoordynowane planowanie i przydzielanie zadań, w których uwzględniono silne strony każdego rodzaju sił zbrojnych oraz wspólną kontrolę i ocenę przebiegu operacji. Proces planowania operacji powinien być tak prosty jak to tylko możliwe, żeby zapewnić funkcjonowanie systemu dowodzenia, kontroli i rozpoznania. Prostota w walce stanowi podstawę sukcesu, ale jak stwierdził Carl von Clausewitz „W strategii jest zatem wszystko proste, ale nie jest jeszcze przez to samo zbyt łatwe”.¹

W literaturze dotyczącej sztuki wojennej spotkać można różne podejścia do definicji dowodzenia. Niekiedy istotę dowodzenia upatruje się w ciągłym i zorganizowanym oddziaływaniu dowódcy i sztabu na podległe wojska w celu wykonania zadania bojowego (decyzji dowódcy) z najmniejszymi stratami i w czasie ustalonym w planie (nakazany przez przełożonego).² Często istotę dowodzenia kojarzy się z umiejętnym zastosowaniem zasad sztuki wojennej. Czasami spotkać można twierdzenie, że istotę dowodzenia należy rozumieć jako celowo ukierunkowany proces zbierania informacji, przetwarzania i przekazywania jej do zainteresowanych dowództw, sztabów oraz wewnątrz określonej instytucji.³

Badania literatury przedmiotu oraz normatywnych dokumentów obowiązujących w Siłach Zbrojnych RP pozwalają na przytoczenie szeregu często niezupełnie pokrywających się definicji dowodzenia.⁴ Przykładowo, zgodnie z *Regulaminem działań wojsk lądowych*, dowodzenie to: „proces, poprzez który dowódca narzuca swoją wolę i zamiary podwładnym. Obejmuje władzę i odpowiedzialność za użycie podległych mu sił i środków do wykonania zadania”.⁵ Natomiast w *Regulaminie pracy*

¹ Carl von Clausewitz, „O wojnie”, Warszawa 1958, księga 3, s. 145.

² Z. Gołąb, S. Kołcz, *Współczesne dowodzenie wojskami*, Warszawa 1974, s. 28.

³ J. Orzechowski, *Dowodzenie i sztaby*, t. 1, Warszawa 1974, s. 33.

⁴ J. Kręcikij, *Modyfikacja dowodzenia w wojskach lądowych w aspekcie integracji Polski z NATO. Rozprawa doktorska*, AON, Warszawa 1998, s. 16.

⁵ *Regulamin działań wojsk lądowych*, Dowództwo Wojsk Lądowych, Warszawa 1999, s. 49.

organów dowodzenia w Siłach Zbrojnych RP dowodzenie definiowane jest jako „działalność dowódcy (szefa), mająca na celu wykonanie zadania poprzez utrzymanie wojsk (sił) w ciągłej gotowości i zdolności bojowej, przygotowanie działań zbrojnych oraz kierowanie nimi”.⁶

Władysław Mróz definiuje dowodzenie jako „podstawową formę kierowania wojskami, opartą na uprawnieniu do kompleksowego kształtowania wszystkich elementów gotowości bojowej w odniesieniu do bezpośrednio i pośrednio podporządkowanych żołnierzy, a więc wszechstronnego przygotowania ich do działania i kierowania nimi podczas wykonywania zadań bojowych”.⁷

Z kolei autorzy *Leksykonu Wiedzy Wojskowej* określają dowodzenie jako „całokształt celowej działalności dowódcy i sztabów, realizowanej w ramach określonego systemu kierowania, zapewniającej wysoką gotowość bojową i właściwe przygotowanie wojsk do jak najlepszego osiągnięcia celów walki, bitwy lub operacji”.⁸

Taka różnorodność definicji nie jest jednak domeną tylko polskiej literatury przedmiotu. Analiza dokumentów państw członkowskich NATO, poruszających problematykę dowodzenia, pozwala na sformułowanie wniosku, iż pojęcie „dowodzenie” i jego jednoznaczna interpretacja, sprawia twórcom właściwych regulaminów narodowych i sojuszniczych podobne trudności. Zjawisko takie ma miejsce pomimo istnienia szeregu dokumentów ogólnoukładowych, których celem jest ujednoczenie we wszystkich armiach Sojuszu rozumienia najważniejszych definicji i terminów.

W podstawowym dokumencie NATO definiującym zasadnicze pojęcia wojskowe, jakim jest *Słownik terminów i definicji APP-6* czytamy, że dowodzenie (command) to: „władza (*authority*) sprawowana przez jednostkę w celu kierowania, koordynowania oraz kontrolowania sił wojskowych”. Natomiast kontrola (*control*) oznacza „władzę sprawowaną przez dowódcę nad częścią działań podległych mu struktur lub tych struktur, które zwykle nie znajdują się pod jego dowództwem, obejmującą odpowiedzialność za wydawanie rozkazów lub dyrektyw”.⁹

Natomiast w regulaminie NATO *ATP-35(B) Doktryna wojsk lądowych*, posługującym się ujednoczoną terminologią oraz niejednokrotnie odwołującym się do

⁶ *Regulamin pracy organów dowodzenia w Siłach Zbrojnych RP*, Sztab Generalny WP, Warszawa 1996, s. 5.

⁷ W. Mróz, *Zarys kierowania i organizacji pracy dowódczej i sztabowej*, Sztab Generalny WP, Warszawa 1978, s. 13.

⁸ *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979, s. 90.

⁹ *AAP-6(U) NATO Glossary of Terms and Definitions*, Brussels 1995, s. 2-C-6.

wspomnianego powyżej słownika, dowodzenie (command) to: „proces, w ramach którego dowódca zmusza podwładnych do działania zgodnie ze swoją wolą i zamiarami. Obejmuje on władzę i odpowiedzialność za użycie podległych mu sił i środków do wykonania zadania”.¹⁰ Podobnie w wymienionym wydawnictwie zdefiniowano kontrolę (control), którą uważa się za „proces, w którym dowódca, wspomagany przez swój sztab, organizuje, kieruje i koordynuje działania podległych mu sił poprzez użycie standardowych procedur działania i wszelkich dostępnych środków przekazywania informacji”.¹¹

Z kolei w amerykańskim regulaminie *FM 101-5 Organizacja i praca sztabów*, dowodzenie (command) postrzegane jest jednoznacznie jako „władza, którą dowódca sprawuje nad swymi podwładnymi z racji posiadanego stopnia lub zajmowanego stanowiska. Obejmuje ono prawo do i odpowiedzialność za skuteczne użycie dostępnych środków oraz za planowanie, organizowanie, kierowanie, koordynowanie i kontrolowanie sił wojskowych w celu wykonania postawionego zadania”. Dopiero połączenie dowodzenia i kontroli (*command and control*) uważane jest za „proces, poprzez który działania militarne są kierowane, koordynowane i kontrolowane”.¹²

Rozdzielenie dowodzenia na „władzę” i „proces” dostrzegalne jest także w angielskim dokumencie *ADP-2 Dowodzenie*, w którym stwierdza się, że „dowodzenie (command) jest władzą sprawowaną przez dowódcę w celu kierowania, koordynowania i kontrolowania działań sił wojskowych”, zaś „kontrola (control) to proces, poprzez który dowódca, wspomagany przez swój sztab, organizuje, kieruje i koordynuje działania podległych mu sił, opierając się na wspólnej doktrynie i używając standardowych procedur oraz wykorzystując środki łączności i systemy informacyjne”.¹³

Najnowszą próbą uporządkowania sposobu rozumienia tych zasadniczych pojęć jest *AJP-01(A) Doktryna sojuszniczych operacji połączonych*, której zapisy i ustalenia obowiązują wszystkie państwa NATO. Podkreśla się tam, że pojęcia *command* i *control* są ściśle ze sobą powiązane, używane zwykle razem, ale nie należy ich traktować jako synonimów. Dowodzenie (*command*) to „proces, poprzez który dowódca oddziałuje swą wolą i intencjami na podwładnych w celu podjęcia określonego działania. Obejmuje on władzę i odpowiedzialność za użycie sił w celu wykona-

¹⁰ *ATP-35(B) Land Force Tactical Doctrine*, s. 2-1.

¹¹ *Tamże*, s. 2-2.

¹² *FM 101-5 Staff Organization and Operations, Department of the Army*, Washington 1984, s. 1-1.

¹³ *ADP-2 Command, HQDT*, 1994, s. 1-2, 1-3.

nia zadania." Kontrola (*control*) jest zaś „procesem, w ramach którego dowódca, wspomagany przez swój sztab, organizuje, kieruje i koordynuje działania podległych mu wojsk”.¹⁴

Z powyższych konstatacji wynika jednoznacznie, że dowodzenie postrzegane jest w dwóch zasadniczych płaszczyznach:

- jako władzy (*authority*), to znaczy prawa do wydawania rozkazów, ale też ponoszenia za nie pełnej odpowiedzialności, przy czym władza ta może być, w zależności od sytuacji zróżnicowana (tab. 1);
- jako procesu (*process*) sprawowania dowodzenia, w którym dowódca wspomagany przez swój sztab realizuje czynności związane z planowaniem, organizacją, kierowaniem i koordynacją działań podległych sobie sił.

Bez wątplenia wspólną cechą wszystkich definicji dowodzenia jest to, że łączy ona to pojęcie z osobą dowódcy.

Tabela 1. Uprawnienia dowodzenia*

PEŁNE DOWODZENIE (Full Command – -FULLCOM)	Władza wojskowa i odpowiedzialność przełożonego za wydawanie rozkazów podwładnym. Obejmuje wszystkie aspekty działań wojskowych i administracyjnych i występuje jedynie w ramach sił narodowych
DOWODZENIE OPERACYJNE (Operational Command – OPCOM)	Uprawnienia dowódcy do stawiania zadań podległym dowódcom, rozwijania jednostek do działań, do zmiany ich podporządkowania oraz przekazywania części uprawnień dowodzenia (kontroli operacyjnej i/lub taktycznej). Uprawnienia te nie obejmują odpowiedzialności logistycznej i administracyjnej
KONTROLA OPERACYJNA (Operational Control – OPCON)	Zakres władzy przyznany dowódcy do kierowania przydzielonymi mu siłami w celu wykonania określonego zadania, ograniczony zwykle co do rodzaju, miejsca i czasu. Pozwala na kierowanie operacją, sprawowania lub przekazania kontroli taktycznej nad tymi jednostkami bez możliwości stawiania nowych zadań dla części tych sił. Uprawnienia te nie obejmują odpowiedzialności administracyjnej ani logistycznej
DOWODZENIE TAKTYCZNE (Tactical Command – TACOM)	Władza przyznana dowódcy do stawiania zadań siłom będącym pod jego dowództwem w celu wykonania zadań postawionych przez przełożonego
KONTROLA TAKTYCZNA (Tactical Control – TACON)	Szczegółowe, zwykle lokalne kierowanie i kontrola przemieszczania i rozmieszczenia wyznaczonych sił niezbędnych do wykonania przydzielonych zadań

*Źródło: Opracowanie własne na podstawie AJP-01(A)

¹⁴ AJP-01(A) *Allied Joint Operations Doctrine*, September 1998, s. 4-1.

7.2. Rola dowódcy w operacjach połączonych

Przebieg i wynik starcia zbrojnego zależą w pierwszym rzędzie od jakości żołnierzy po obu walczących stronach. Szczególną zaś rolę odgrywa żołnierz-dowódca, decydent i organizator walki zbrojnej. Wiedza ogólna i zawodowa, umiejętności organizatorskie i osobowość dowódcy – to wyjątkowo ważne składniki wartości bojowej danego oddziału, związku taktycznego lub operacyjnego, czy też wreszcie całości sił zbrojnych. Stanowią zatem o wartości mającej istotny wpływ na powodzenie na polu walki.

W żadnej książce nie znajdziemy idealnego „przepisu” na dobrego dowódcę. Możemy natomiast dobrać dowódców o cechach osobowych, niezbędnych do wykonania określonych zadań, zdolnych sprostać szczególnym wyzwaniom wynikającym z konkretnej sytuacji polityczno-militarnej. Ma to szczególne znaczenie w operacjach połączonych, w których wymagane jest myślenie w kategoriach wykraczających poza własny rodzaj sił zbrojnych.

W odniesieniu do dowodzenia w operacjach połączonych najbardziej „poszukiwanym” dowódcą połączonych sił jest osoba o cechach przywódcy, czyli osoba posiadająca umiejętność zjednywania sobie ludzi, ich pozyskiwania i organizowania do realizacji swoich planów. Dowódca połączonych sił musi posiadać dogłębną wiedzę o słabych i silnych stronach każdego komponentu, a w wielonarodowych operacjach połączonych powinien także znać możliwości sił wydzielonych przez inne kraje. Wymaga to od niego politycznej świadomości połączonej ze spokojem i taktem oraz znajomości historii, kultury i języka innych krajów.

Dowódca musi spoić te wszystkie połączone i narodowe komponenty w jeden silny zespół i własnym przykładem motywować go do działania. W momentach kryzysowych, a takie niewątpliwie pojawiają się w każdej operacji, dowódca musi wykorzystywać swoje umiejętności przywódcze w celu odbudowy morale wojsk i wzajemnego zaufania członków koalicji bądź sojuszu.

Determinacja w dążeniu do przechytrzenia przeciwnika i odniesienie zwycięstwa w szybko zmieniających się i niejasnych sytuacjach wymaga doboru ludzi o specyficznych cechach. Niezwykle istotny jest „duch walki”, który powinien być w odpowiedni sposób kształtowany, bo jak stwierdza von Creveld „...tam gdzie brak ducha walki wszystko inne jest tylko stratą czasu”.¹⁵ Dla dowódcy operacyjnego szcze-

¹⁵ Martin von Creveld, *Command in War*, Whitehall Paper Series, 1994, s. 4.

gólnie ważna jest odwaga moralna. Musi on bowiem podejmować decyzje, które mają doprowadzić do osiągnięcia celu strategicznego. Nie może rozpraszać swojego wysiłku na osiągnięcie doraźnych korzyści. Musi być zdolny do zidentyfikowania kluczowych czynników zapewniających osiągnięcie celu operacji (np. środek ciężkości przeciwnika, decydujące punkty) i umieć wykorzystać nadarzające się sytuacje. Powinien zachować spokój w sytuacjach niejasnych, a także wówczas, gdy starcie osiągnęło punkt kulminacyjny. W przypadku operacji połączonych możliwość wystąpienia przedstawionych powyżej sytuacji będzie oczywiście kilkakrotnie wyższa niż w działaniach jednego rodzaju sił zbrojnych. Dlatego też musi występować wzajemne zrozumienie między dowódcą połączonych sił i dowódcami komponentów w celu zapewnienia jedności wysiłku. Dowódca operacyjny powinien zapewnić każdemu dowódcy komponentu takie same możliwości prezentowania swojego stanowiska i nie może preferować żadnego rodzaju sił zbrojnych. Powinni oni być w pełni zaangażowani w proces planowania operacji i mieć niezbędne środki i swobodę działania umożliwiające osiągnięcie postawionych im zadań. O znaczeniu właściwych relacji między dowódcą połączonych sił i dowódcami komponentów może świadczyć uwaga poczyniona przez gen. Schwarzkopfa po zakończeniu wojny w Zatoce Perskiej „Budowałem zaufanie wśród moich komponentów ponieważ ja ufałem im. ...Jeżeli chcemy mieć prawdziwe działanie połączone, dowódca połączonych sił nie powinien zajmować się szczegółami będącymi w kompetencjach dowódców komponentów”.

7.3. Zasady dowodzenia w operacjach połączonych

Osiągnięcie zakładanych celów militarnych w okresie pokoju, kryzysu i konfliktu zależy w pierwszej kolejności od zdolności rozwinięcia odpowiednich wojsk, we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Skuteczne zaś wykorzystanie i wsparcie tych sił uzależnione jest przede wszystkim od zorganizowania właściwego systemu dowodzenia od najwyższych do najniższych szczebli. Zrozumienie zatem istoty operacji połączonych, ich wymagań oraz towarzyszących temu uwarunkowań dla organizacji dowodzenia jest niezbędne dla dowódców na wszystkich szczeblach dowodzenia. Dodatkowym wymogiem sprawnego dowodzenia w operacjach połączonych jest stosowanie przez dowódcę połączonych sił i jego sztab standardowych procedur oraz przestrzeganie zasad dowodzenia pozwalających na skuteczne wykorzystanie możliwości bojowych różnych rodzajów sił zbrojnych.

W literaturze przedmiotu można spotkać różne zestawy zasad dowodzenia. W *Doktrynie sojuszniczych operacji połączonych AJP-01(A)*, której zapisy obowiązują wszystkie państwa członkowskie, wyróżnia się następujące zasady dowodzenia w operacjach połączonych:¹⁶

1. **Jedność dowodzenia** (*Unity of Command*). Na strategicznym, operacyjnym i taktycznym poziomie działań wojennych, jedność dowodzenia jest fundamentalną zasadą. Jest ona nieodzowna dla skutecznego i ekonomicznego użycia sił i środków. Osiąga się ją poprzez przekazanie uprawnień do dowodzenia i koordynowania działań wszystkich wojsk jednemu dowódcy. Na wszystkich szczeblach jedność dowodzenia zapewnia niezbędną spójność planowania i realizacji postawionych zadań. W koalicyjnych bądź sojuszniczych operacjach połączonych mogą być wprowadzone pewne ograniczenia w zakresie podporządkowania narodowych komponentów jednemu dowódcy. Jako minimum zachowania jedności dowodzenia przyjmuje się posiadanie przez dowódcę sojuszniczych bądź koalicyjnych połączonych sił kontroli operacyjnej (OPCON) nad wszystkimi siłami znajdującymi się w obszarze prowadzonych działań.
2. **Ciągłość dowodzenia** (*Continuity of Command*). Jedność dowodzenia jest dodatkowo wzmocniana poprzez zachowanie ciągłości dowodzenia przez cały czas trwania operacji. Jest zasadą, że „osoba, która planuje powinna ten plan realizować”, ale okoliczności mogą nie pozwolić na zachowanie tej zasady i zmusić do zmian. Ponieważ dowodzenie musi być sprawowane przez cały czas trwania operacji, dowódca powinien ustalić zastępców oraz zapasowe SD.
3. **Przejrzysta struktura dowodzenia** (*Clear Chain of Command*). Struktura dowodzenia jest hierarchiczna. Jednak w sytuacjach gdy jest to niezbędne, wytyczne i rozkazy do podwładnych dowódców mogą zawierać zadania dla wybranego elementu podległych im wojsk. Może to wynikać ze specyficznych ograniczeń określonych przez poszczególne państwa dla kontyngentów narodowych lub też dodatkowych rozkazów.
4. **Integracja dowodzenia** (*Integration of Command*). Struktura systemu dowodzenia powinna zapewnić jak najlepsze wykorzystanie możliwości bojowych poszczególnych komponentów rodzajów sił zbrojnych dla osiągnięcia celów operacyjnych określonych przez dowódcę połączonych sił. Dowództwa komponentów

¹⁶ *Allied Joint Operations Doctrine AJP-01(A)*, September 1998, par. 0404-0409.

(zwykle narodowe) są normalnie funkcjonalne (morskie, lądowe, powietrzne i specjalne), ale ich konkretne struktury organizacyjne będą sprecyzowane przez wyższe dowództwo, w celu dopasowania systemu dowodzenia do potrzeb każdej operacji. Integracja pomiędzy dowództwami jest wzmacniana poprzez przejrzystą strukturę dowodzenia. Jeżeli wymagane są oddzielne stanowiska dowodzenia pojedynczych kontyngentów narodowych, to powinny być one ustanowione w celu uzupełnienia i wsparcia nie zaś dezorganizowania połączonych szczebli dowodzenia. Bardzo ważnym elementem struktury dowodzenia jest skuteczna i wszechstronna struktura łącznikowa.

i. **Decentralizacja** (*Decentralisation*). Odpowiedzialność dowódcy połączonych sił za wykonanie zadania jest niepodzielna, ale przekazywanie podwładnym uprawnień i odpowiedzialności za realizację zadań wspierających zamiar wyższego przełożonego jest zawarte w zasadzie *Decentralizacji*. Poprzez przekazanie części swojej władzy, dowódcy zapewniają podwładnym swobodę działania umożliwiając im wykazanie inicjatywy i wykorzystanie nadarzających się okazji, w razie niespodziewanego rozwoju sytuacji. Decentralizacja mobilizuje do przejmowania inicjatywy i promuje podejmowanie decyzji we właściwym czasie. Wraz z przekazaną im władzą, podlegli dowódcy powinni mieć jasno określony zamiar i cele, które należy osiągnąć oraz siły i środki niezbędne do wykonania postawionych im zadań. Skuteczna decentralizacja wymaga spełnienia następujących warunków:

- dowódcy i ich sztaby powinni w pierwszej kolejności zająć się sprawami operacyjnymi dotyczącymi połączonych sił;
- podwładni dowódcy muszą w pełni rozumieć zamiar dowódcy połączonych sił i mieć swobodę przejawiania inicjatywy opartej na tym zrozumieniu;
- musi istnieć jednolite rozumienie doktryny operacyjnej dotyczącej użycia sił. Ten stan może zostać osiągnięty poprzez szkolenie i ćwiczenia w okresie pokoju.

i. **Współdziałanie i wzajemne zrozumienie** (*Co-operation and Mutual Understanding*). Istnieje niewielka szansa na odniesienie sukcesu w zakresie planowania i prowadzenia operacji połączonych sił, jeżeli nie będzie jedności wysiłku i niezbędnego zaufania. Wzajemne zrozumienie mocnych i słabych stron poszczególnych komponentów stanowi podstawę współpracy i zaufania, które są niezbędnym elementem sprawnego planowania i pomyślnego prowadzenia operacji połączonych. Zrozumienie wynika również ze stosowania wspólnej doktryny

dotyczącej użycia połączonych sił. Najlepszym zaś sposobem poznania procedur operacyjnych poszczególnych państw i rodzajów sił zbrojnych są wspólne szkolenia i ćwiczenia. Jest szczególnie istotne, jeśli czas na to pozwala, aby przeprowadzić wspólne treningi w okresie poprzedzającym jakąkolwiek większą operację. Im większy stopień standaryzacji (w kategoriach zarówno sprzętu jak i doktryny), tym lepsze perspektywy na owocną współpracę, wzajemne zrozumienie i ostatecznie na sukces.

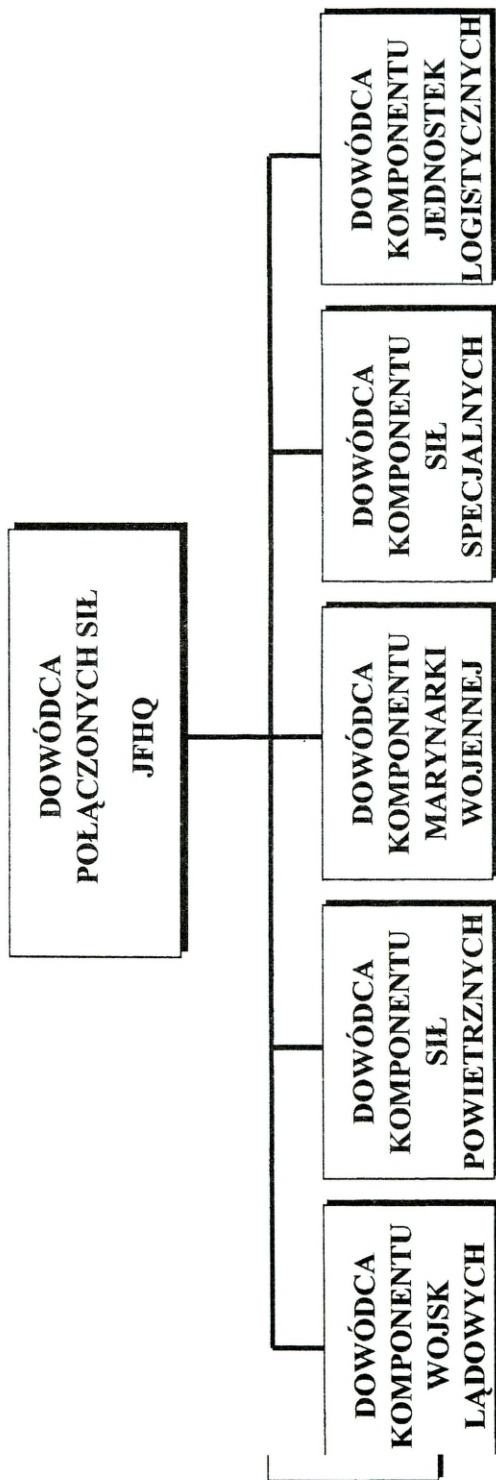
7.4. Dowodzenie i kontrola w operacjach połączonych

Można z dużym stopniem prawdopodobieństwa założyć, że po wstąpieniu Polski do NATO, Siły Zbrojne RP mogą zostać zaangażowane:

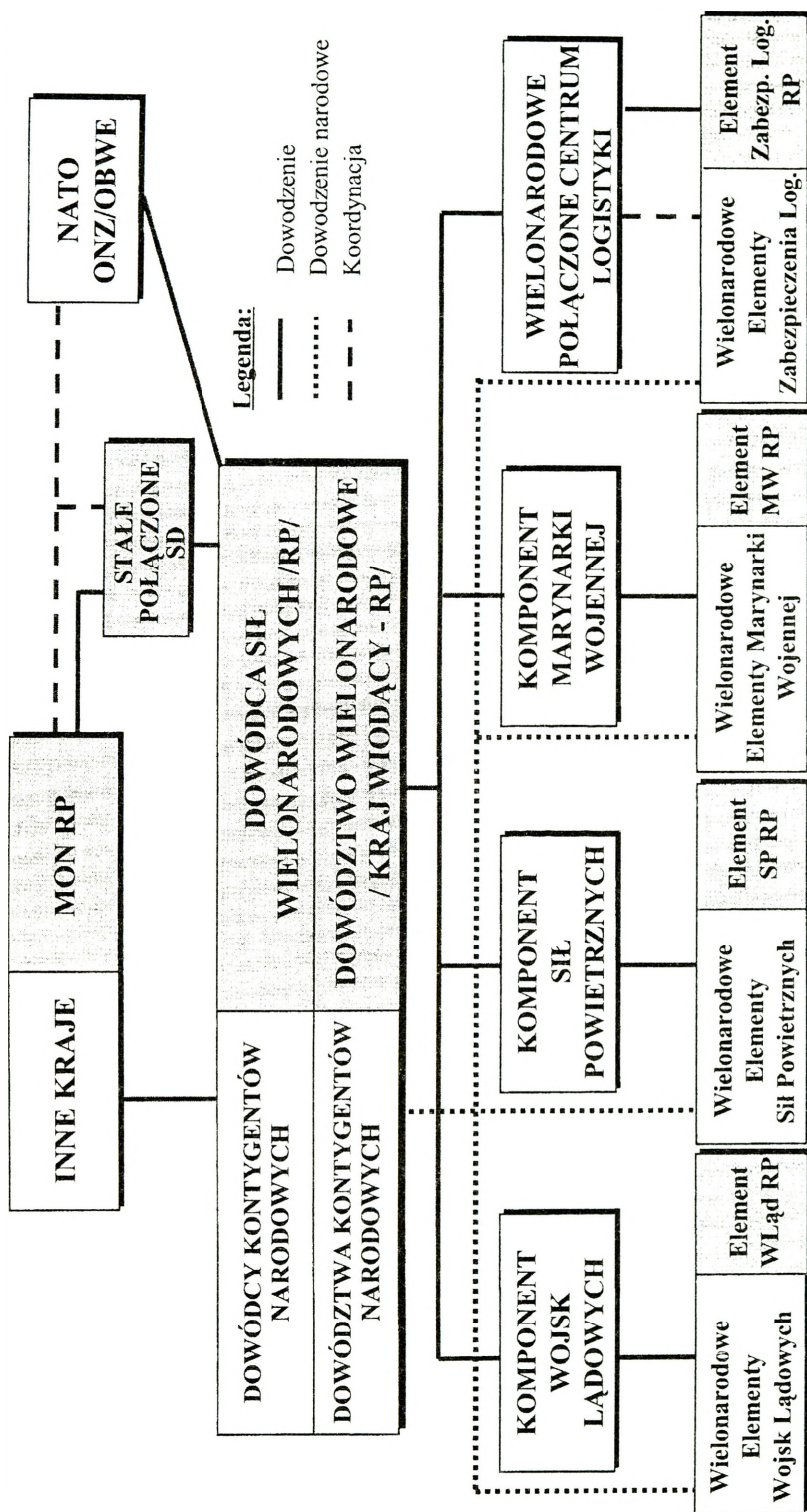
- w operacjach połączonych prowadzonych przez narodowe komponenty rodzajów sił zbrojnych (rys. 7.1);
- w wielonarodowych operacjach połączonych jako kraj wiodący lub tworzący ramy struktur dowodzenia (rys. 7.2);
- w wielonarodowych operacjach jako państwo uczestniczące wydzielające kontyngent narodowy (rys. 7.3).

Z powyższych uwarunkowań wynika, iż dowódca operacyjny i jego sztab, którzy opracowują i realizują plan kampanii muszą doskonale rozumieć współzależności występujące pomiędzy strategicznym, operacyjnym i taktycznym poziomem działań wojennych. Muszą także znać i respektować odpowiedzialność dowódców komponentów w zakresie planowania i prowadzenia narodowych i wielonarodowych operacji.

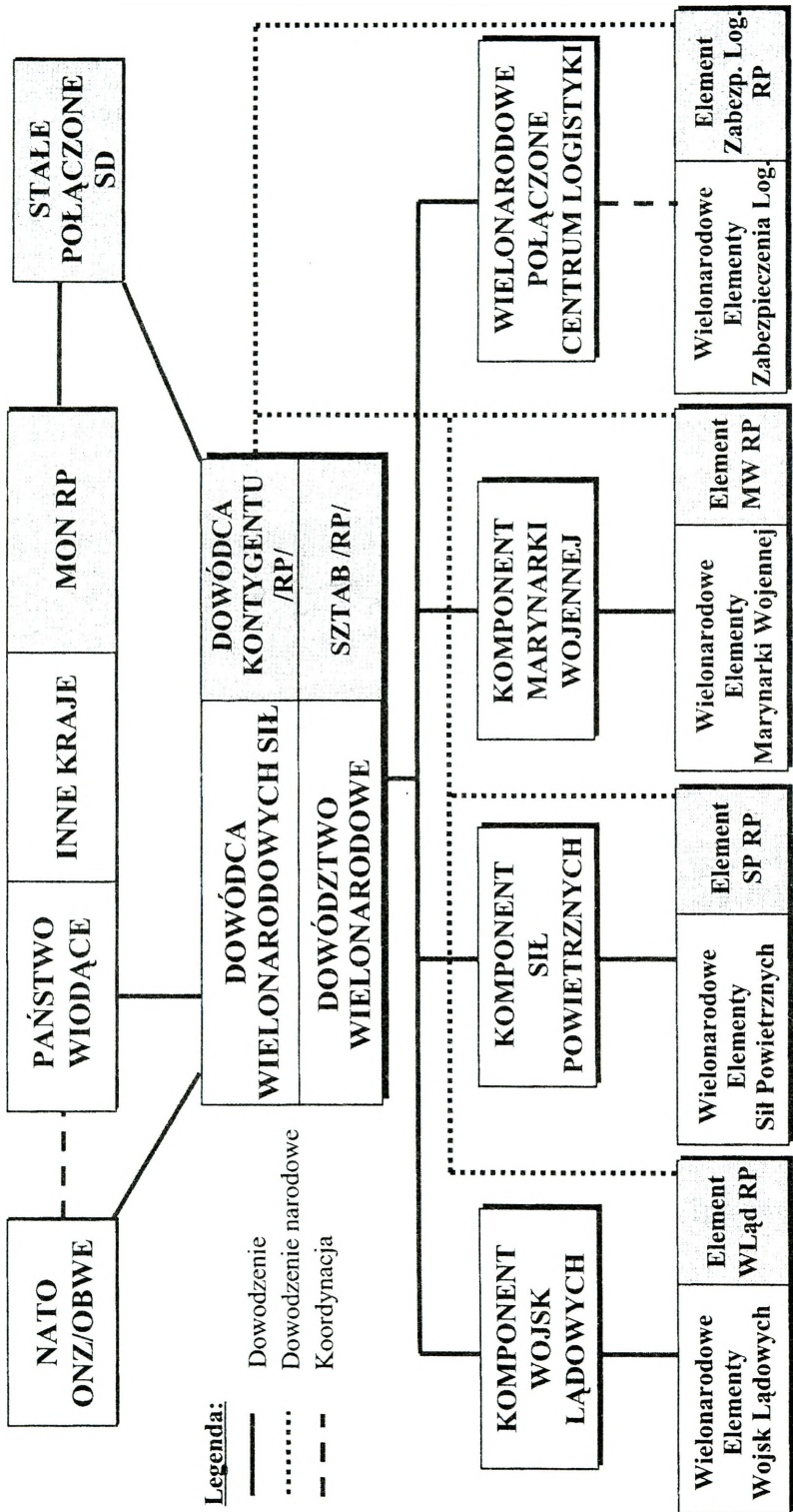
Rola dowódcy szczebla operacyjnego w dużej mierze zależy będzie od tego, czy podległe mu wojska są zaangażowane w narodowej operacji połączonej czy też w operacji wielonarodowej, w której jego kraj jest państwem wiodącym bądź też dowodzi kontyngentem narodowym w operacjach kierowanych przez inny kraj. Można zatem przyjąć, że w operacjach narodowych lub operacjach połączonych w których Polska jest co najmniej państwem spełniającym decydującą rolę, dowódca operacyjny będzie pełnił obowiązki dowódcy połączonych sił. W operacjach wielonarodowych, w których wiodącą rolę spełnia inny kraj dowódca szczebla operacyjnego będzie dowódcą kontyngentu narodowego.

Rys. 7.1. Komponenty połączonych sił narodowych

Rys. 7.2. System dowodzenia w wielonarodowej operacji połączonej
 (Polska spełnia wiodącą rolę)

Rys. 7.3. System dowodzenia w wielonarodowej operacji połączonej kierowanej przez państwo wiodące (Polska wydziela kontyngent narodowy)

Dowódca połączonych sił jest odpowiedzialny za:

- prowadzenie oceny sytuacji operacyjnej;
- opracowanie planu operacji ukierunkowanego na osiągnięcie celów strategicznych. Plan operacji określa ramy w których komponenty wojsk lądowych, sił powietrznych, marynarki wojennej i sił specjalnych będą prowadzić operację. Stanowi on również podstawę do opracowania planu zabezpieczenia logistycznego;
- przydział sił i środków dowódcom komponentów;
- ustanowienie elementów łącznikowych z dowódcami i władzami wspierającymi jego operację lub działającymi niezależnie w jego obszarze odpowiedzialności, jak również między siłami podległymi mu komponentów;
- zapewnienie skoordynowanego użycia wszystkich dostępnych sił i środków w celu optymalizacji ich wykorzystania;
- określenie i wymuszenie zabezpieczenia logistycznego niezbędnego do osiągnięcia pełnej zdolności bojowej podległych mu sił i utrzymanie tego zabezpieczenia przez cały czas trwania operacji;
- sprawdzenie czy struktury systemów rozpoznania oraz dowodzenia i informatyki odpowiadają jego potrzebom i zapewniają dostarczenie danych zgodnych z jego zapotrzebowaniem we wszystkich etapach operacji;
- określenie struktury stanowiska dowodzenia połączonych sił (Joint Force Headquarters – JFHQ), w tym także tych elementów, które jego zdaniem będą niezbędne do właściwego funkcjonowania SD w określonych warunkowaniach;
- informowanie przełożonego i państwa angażujące swoje siły o sytuacji na teatrze działań i przedstawianie własnej oceny rozwoju sytuacji, która może wymagać ewentualnych zmian w koncepcji operacji lub dodatkowych środków;
- żądanie dokonania zmian w zasadach użycia sił (Rules of Engagement – ROE) jeżeli wymaga tego sytuacja;
- współpracę z mediami.

Każdy kraj angażujący swoje siły w wielonarodowej operacji połączonej wyznacza dowódcę kontyngentu narodowego, który będzie reprezentował interesy narodowego na szczeblu operacyjnym. Kontyngenty narodowe nie muszą oczywiście obejmować wszystkich rodzajów sił zbrojnych i mogą składać się tylko z jednego lub dwóch rodzajów sił zbrojnych.

Wyznaczony dowódca kontyngentu narodowego dowodzi podległymi siłami zgodnie z otrzymanym pełnomocnictwem, reprezentuje interesy narodowe u dowódcy połączonych sił, informuje władze własnego kraju o rozwoju sytuacji i koordynuje działania wielonarodowych komponentów dla wsparcia dowódcy połączonych sił w realizacji otrzymanego zadania.

Do specyficznych obowiązków dowódcy kontyngentu narodowego należy:

- informowanie władz własnego kraju o sytuacji na teatrze działań ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju sytuacji, która może wpływać na narodowe cele polityczne, wymagać zmian zasad użycia siły (ROE), koncepcji operacji lub zaangażowania dodatkowych narodowych środków;
- informowanie dowódcy wielonarodowych połączonych sił o specyficznych możliwościach podległych mu sił oraz o wszelkich ograniczeniach w zakresie ich wykorzystania;
- zapewnienie, poprzez narodowy system dowodzenia, że zabezpieczenie logistyczne podległych mu sił będzie realizowane i zapewni ich gotowość operacyjną;
- harmonizowanie systemu dowodzenia i łączności z innymi komponentami wielonarodowych połączonych sił;
- włączenie narodowego systemu rozpoznania na potrzeby sił wielonarodowych z jednoczesnym zapewnieniem zachowania niezbędnej tajemnicy;
- współpraca z dowódcami komponentów z innych krajów w celu zapewnienia jedności wysiłku zgodnie z dyrektywami dowódcy wielonarodowych połączonych sił;
- prowadzenie współpracy z mediami z uwzględnieniem wytycznych dowódcy wielonarodowych połączonych sił.

Na szczeblach taktycznych dowodzenie będzie realizowane zwykle przez wyznaczonych dowódców komponentów podległych dowódcy szczebla operacyjnego. Jest zasadą, że dowódca połączonych sił nie może być jednocześnie dowódcą któregoś z komponentów. Jedynym wyjątkiem może być sytuacja, gdy operacja jest zdecydowana ukierunkowana na środowisko lądowe, morskie lub powietrzne, a zaangażowanie jednego lub dwóch pozostałych rodzajów sił zbrojnych jest niewielkie.

W większości operacji połączonych elementy rodzajów sił zbrojnych będą dowodzone przez dowódców komponentów. Stopień kontroli nad komponentami sprawowany przez dowódcę połączonych sił będzie zależał głównie od wielkości i składu sił, możliwości jego połączonego sztabu i dostępnych mu środków technicznych. W normalnych warunkach dowódca połączonych sił przekazuje podległym dowódcom dowodzenia taktyczne (TACOM). W określonych sytuacjach może przekazać operacyjną kontrolę (OPCON) jeżeli uważa, że jest to niezbędne dla jednego z jego dowódców komponentów do wykonania specyficznego zadania. Nadrzędną zasadą jest, żeby status dowodzenia każdego komponentu pozwalał wykorzystać wszystkie siły w najbardziej efektywny sposób.

Dowódcy komponentów wojsk lądowych, sił powietrznych, marynarki wojennej i sił specjalnych mogą być wyznaczeni przez dowódcę połączonych sił (możliwe tylko w narodowej operacji połączonej) lub przez władze państwa wysyłającego własne siły po konsultacji z dowódcą połączonych sił i jego przełożonym.

Dowódca komponentu wojsk lądowych jest odpowiedzialny przed dowódcą połączonych sił za wszelkie aspekty użycia wojsk lądowych, planowanie i koordynowanie operacji lądowej oraz realizację wszelkich zadań jakie mogą być mu przydzielone.

Dowódca komponentu sił powietrznych odpowiada za wszelkie aspekty użycia sił powietrznych, planowanie i koordynowanie operacji powietrznej i realizację wszelkich zadań przydzielonych przez dowódcę połączonych sił.

Dowódca komponentu marynarki wojennej odpowiada za użycie sił i środków marynarki wojennej, planowanie i koordynowanie operacji morskich oraz realizację innych zadań przydzielonych przez dowódcę połączonych sił.

Dowódca komponentu sił specjalnych jest odpowiedzialny za rekomendowanie dowódcy połączonych sił sposobu wykorzystania sił specjalnych, planowanie i koordynowanie operacji specjalnych oraz realizację innych przydzielonych mu zadań.

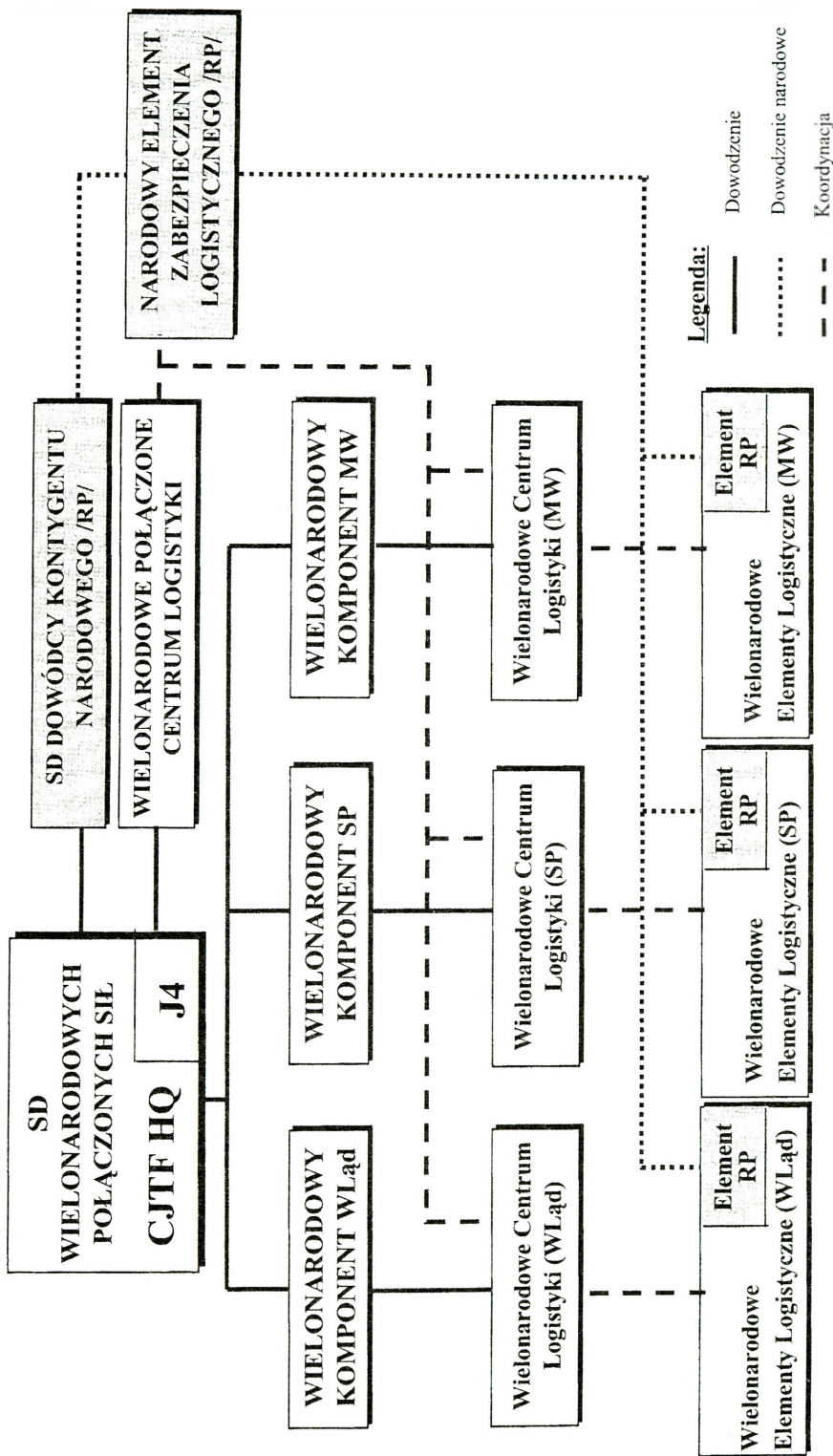
Jednym z większych wyzwań jakim musi sprostać system dowodzenia i kontroli w operacjach połączonych jest **dowodzenie zabezpieczeniem logistycznym**. Wynika to ze specyfiki zabezpieczenia logistycznego wielonarodowych sił (siły narodowe rozwijają się z własnym narodowym zabezpieczeniem logistycznym), które jest koordynowane przez wielonarodowe połączone centrum logistyczne (Multinational Joint Logistic Centre – MJLC). Zadaniem centrum jest koordynowanie, w imieniu dowódcy połączonych sił, zabezpieczenia logistycznego między komponentami i narodowymi elementami zabezpieczenia (National Support Elements – NSEs). W ramach każdego komponentu (wojsk lądowych, sił powietrznych, marynarki wojennej) może być utworzone wielonarodowe centrum logistyczne (Multinational Logistic Centre – MNLC) podległe MJLC dla koordynowania różnych narodowych elementów logistycznych w ramach danego komponentu (rys. 7.4). Każdy dowódca komponentu będzie sprawował taktyczną kontrolę (TACON) nad własnymi jednostkami logistycznymi.

Plan zabezpieczenia logistycznego dowódcy połączonych sił i dowódców komponentów narodowych obejmuje koncepcję zabezpieczenia logistycznego oraz szczegółowe dokumenty wykonawcze dotyczące: składów broni i amunicji; MPS; żywności, zaopatrzenia w wodę, transportu, zabezpieczenia medycznego, wsparcia kraju gospodarza (Host Nation Support – HNS). Może także zawierać oddzielne aneksy logistyczne wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej.

Żeby sprostać wszystkim przedstawionym wcześniej zadaniom, dowódca połączonych sił będzie wymagał sztabu, w tym środków dowodzenia i zabezpieczenia logistycznego, niezbędnego do dowodzenia i nadzorowania realizacji jego planu operacji w najbardziej efektywny sposób. Liczebność i skład sztabu zależy głównie od charakteru i skali operacji.

Dowódca połączonych sił musi rozwinąć swoje stanowisko dowodzenia na teatrze operacji w takim czasie jaki uzna za najbardziej odpowiedni. Wybór miejsca rozwinięcia SD powinien uwzględniać z jednej strony najlepsze warunki do dowodzenia operacją, z drugiej zaś, zapewnić warunki bezpieczeństwa.

Może on również zażyczyć rozwinięcia swojego stanowiska dowodzenia razem lub blisko do stanowisk dowodzenia jednego lub więcej dowódców komponentów.

rys. 1.7. System dowodzenia logistycznego w wielonarodowej operacji łączącej

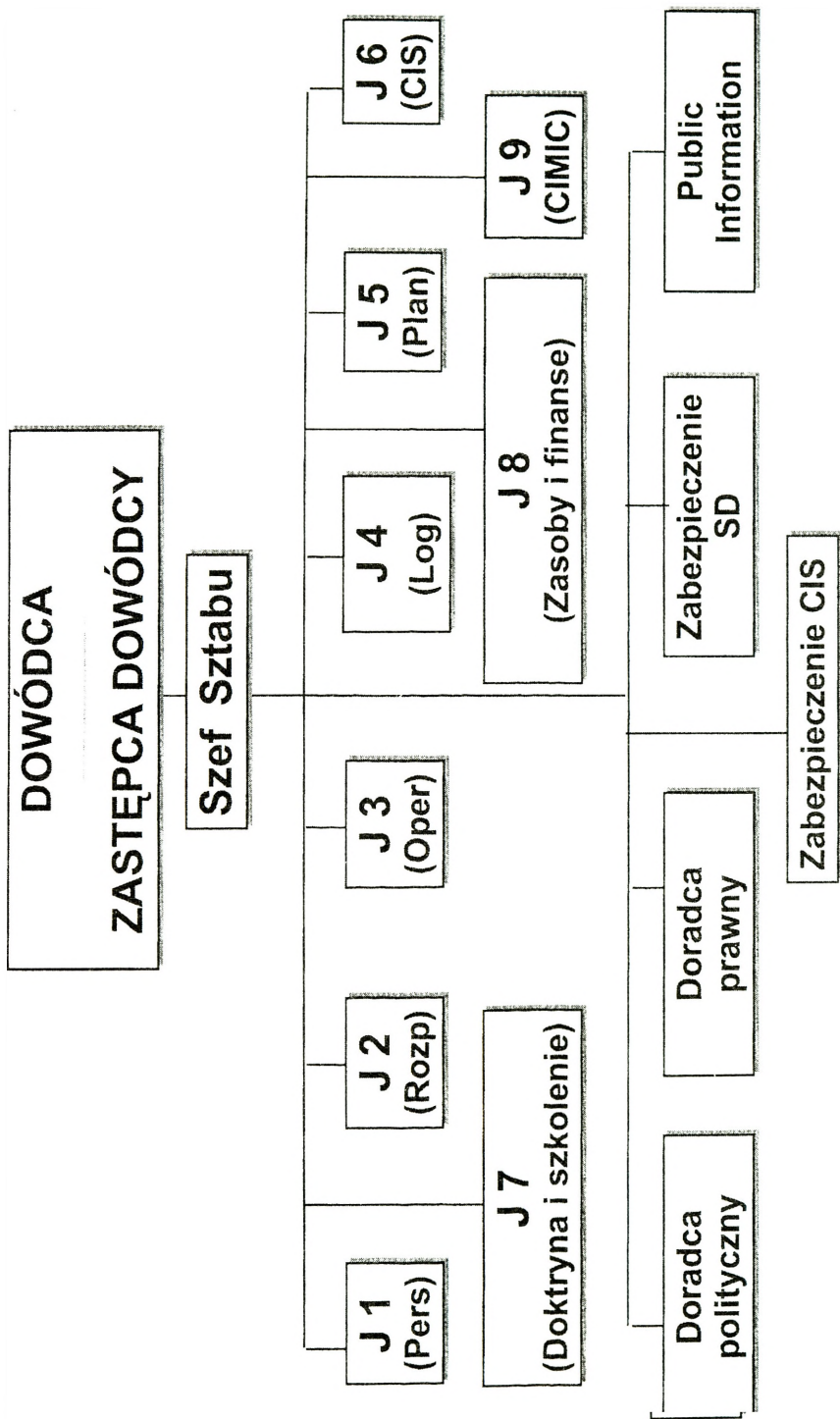
7.5. Struktura organizacyjna dowództwa połączonych sił (JFHQ)

Struktura organizacyjna połączonego dowództwa zależy w dużym stopniu od charakteru operacji, zadania oraz składu sił wydzielonych do jego realizacji. Stosownie do potrzeb, w połączonym sztabie powinni być przedstawiciele poszczególnych państw i rodzajów sił zbrojnych. Dowództwo połączonych sił zawiera zazwyczaj następujące podstawowe elementy (rys. 7.5):

- wyznaczonego dowódcę i jego sztab;
- politycznego i prawnego doradcę;
- dowódców kontyngentów i komponentów lub ich przedstawicieli;
- oficerów łącznikowych oraz logistyczne zespoły łącznikowe z wydzielonych sił wielonarodowych oraz jednostek narodowych prowadzących działania w celu wsparcia operacji połączonych sił;
- połączony sztab, pod kierownictwem Szefa Sztabu, zawierający następujące elementy funkcjonalne: personalną i administracyjną, rozpoznania/wywiadu, operacyjną, logistyczną, planowania, systemów łączności i informatyki, zasobów i finansów oraz cywilno-wojskowej współpracy (CIMIC);
- jednostkę zabezpieczenia odpowiedzialną za zaopatrzenie dowódcy i jego sztabu w sprzęt administracyjny, systemy łączności i informatyki, środki transportowe, urządzenia zabezpieczające i inne środki niezbędne do funkcjonowania stanowiska dowodzenia.

Komórki organizacyjne sztabu zajmują się problematyką swoich obszarów dowodzenia zgodnie z wytycznymi szefa sztabu. Zarówno obszary te, jak i odpowiadające im komórki oznacza się literą J. Ich przeznaczenie i zadania są następujące:

- **J1 – Personalna i administracyjna.** Główną rolą tej komórki jest służyć radą dowódcy połączonych sił i jego sztabowi w sprawach polityki personalnej i procedur ustanowionych przez różne kraje dla ich komponentów narodowych. Zakres odpowiedzialności J1 obejmuje między innymi sprawy kadrowe, socjalne, morale, rekreację, dyscyplinę, usługi pocztowe, administrowanie jeńcami wojennymi i meldunki o stratach.
- **J2 – Rozpoznanie.** Odpowiedzialna za terminowe dostarczenie informacji rozpoznawczych/wywiadowczych dla dowódcy połączonych sił w obrębie jego obszaru odpowiedzialności operacyjnej i rozpoznawczej.

Rys. 7.5. Struktura organizacyjna dowództwa połączonych sił (JFHQ)

- **J3 – Operacyjna.** Komórka J3 jest podstawowa komórka sztabu poprzez którą dowódca połączonych sił kieruje operacją połączoną. Odpowiada za opracowanie i dystrybucję dyrektyw i rozkazów oraz koordynację działań. J3 jest podzielona na funkcjonalne sekcje w zależności od operacji (np. operacje lądowe, morskie, powietrzne, operacje sił specjalnych).
- **J4 – Logistyka.** Zakres odpowiedzialności obejmuje ocenę potrzeb zabezpieczenia logistycznego i medycznego niezbędnych do osiągnięcia celów operacji połączonej i zapewnienie zaspokojenia tych potrzeb w toku całej operacji.
- **J5 – Planowanie.** Odpowiedzialna za opracowanie planu kampanii i planowanie przyszłych operacji, planowanie alternatywne, analizy operacyjne i koordynację prac planistycznych wewnątrz JFHQ, z przełożonym i podwładnymi.
- **J6 – Łączność i informatyka.** Zapewnienie właściwego wsparcia CIS dla potrzeb operacji połączonej.
- **J7 – Doktryna i szkolenie.** Odpowiedzialna za rozwój doktryny operacji połączonych i planowanie ćwiczeń. Funkcjonuje zwykle w okresie pokoju.
- **J8 – Zasoby i finanse.** Odpowiedzialna za aspekty administracyjne i budżetowe wielonarodowych operacji połączonych oraz specjalistyczne doradztwo dla JFC.
- **J9 – Współpraca cywilno-wojskowa.** Zapewnienie konsultacji i doradztwa dla JFC w zakresie współpracy wojska z lokalnym rządem, ludnością cywilną, organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi działającymi w obszarze odpowiedzialności połączonych sił.

W dowództwie połączonych sił wyznacza się także specjalistyczną komórkę Public Information (PI) odpowiedzialną za doradzanie dowódcy połączonych sił (JFC) w zakresie współpracy z mediami oraz prowadzenia polityki informacyjnej. Jest to prowadzone we współdziałaniu z podobnymi komórkami znajdującymi się w dowództwach poszczególnych komponentów połączonych sił. Komórka PI jest także odpowiedzialna za to, aby uwarunkowania polityczne zostały uwzględnione w planie operacji dowódcy połączonych sił i za prowadzenie tej polityki w toku prowadzonej operacji.

Komórka Public Information może występować w ramach **J3**, być elementem komórki **J9** (CIMIC) lub też podlegać bezpośrednio dowódcy połączonych sił.

Zapoczątkowane w latach 80-tych odprężenie militarne w Europie zasadniczo zmienia rolę sił zbrojnych w ogólnym systemie bezpieczeństwa. Pozostają one w dalszym ciągu głównym czynnikiem tego systemu, ale główny ciężar ich zadań przesuwa się w kierunku utrzymywania wysokiej gotowości do odparcia agresji, zniechęcenia do jej rozpoczynania, wymuszania i utrwalania pokoju.

Również istotnym czynnikiem wywierającym wpływ na sposoby działania wojsk jest rozwój techniki wojskowej. Wpływ ten jest dwojaki. Z jednej strony powoduje coraz większe pokrywanie się obszarów zainteresowania, oddziaływania i działania rodzajów sił zbrojnych. Fakt ten z kolei powoduje potrzebę koordynacji oraz pogłębiania współpracy między rodzajami sił zbrojnych. Żaden rodzaj sił zbrojnych nie jest obecnie w stanie samodzielnie rozwiązać problemu skutecznego prowadzenia operacji i skoordynowanego wykorzystania dostępnych środków walki. Z drugiej strony przeciwstawienie się znacznie zwiększonym możliwościom wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej potencjalnych przeciwników wymaga połączonego działania rodzajów sił zbrojnych.

Każdy z rodzajów sił zbrojnych ma swoiste możliwości i właściwości działania, co wymaga ustalenia wspólnych orientacyjnych ram. Ich brak prowadzić może do rozbicia działań rodzajów sił zbrojnych na niezależne części, pojedyncze przedsięwzięcia, co spowodować może zagrożenie zmarnowania wysiłków. Zagrożeniu temu można przeciwdziałać prowadząc **operacje połączone** rodzajów sił zbrojnych, stanowiące formę pogłębionego współdziałania.

Rozwój poszczególnych rodzajów sił zbrojnych doprowadził do ich usamodzielnienia i dyskusji na temat wiodącej roli w przyszłych operacjach. Wyjściem na przeciw tym dyskusjom jest niniejsza praca, zawierająca wyniki badań naukowych. Są w niej zawarte podstawowe założenia operacji połączonych. Przeprowadzone badania możliwości i wynikających z nich właściwości realizacji zadań przez poszczególne rodzaje sił zbrojnych, upoważniają do wniosku, iż istnieje zarówno potrzeba jak i możliwość prowadzenia wspólnych działań. Wynika stąd kolejny wniosek, iż ta ogólna zmiana roli sił zbrojnych wpłynie oczywiście na zmianę charakteru dzia-

tań operacyjnych. A zatem przewartościowaniu ulegną zadania realizowane przez związki operacyjne, co z kolei powodować będzie zmiany struktur organizacyjnych sił zbrojnych.

Analiza i ocena różnorodnych uwarunkowań, w tym obecność Polski w Sojuszu NATO pozwala wnioskować, że Siły Zbrojne RP, a w tym wojska lądowe będą realizować dwie grupy zadań:

- zadania o charakterze militarnym;
- zadania o charakterze niemilitarnym.

Większość tych zadań będzie realizowana na obszarze kraju, jednakże niektóre z nich takie jak na przykład w ramach misji pokojowych czy zobowiązań sojusznicych, będą realizowane poza granicami. Oznacza to potrzebę wypracowania założeń operacji połączonych, w ramach których możliwe będzie prowadzenia przez Siły Zbrojne RP operacji na obszarze kraju, jak i poza granicami.

Należy przewidywać, że w odniesieniu do uwarunkowań geopolitycznego położenia Polski, wojska lądowe pozostaną w dalszym ciągu głównym komponentem sił zbrojnych, bowiem na nich spoczywać będzie, w dużym stopniu zadanie odparcia agresji. Najprawdopodobniej będzie to agresja w wymiarze powietrzno-lądowym, a zatem taki charakter powinna mieć operacja obronna wojsk lądowych.

Prezentowane w niniejszej pracy treści są odzwierciedleniem kilkuletnich badań problematyki działań operacyjnych wojsk lądowych. Część wyników badań opublikowana została w pracy pt. „ Operacje połączone”, wydanej w 1997 roku. Natomiast zasadniczą kanwą treści zawartych w niniejszym studium są wyniki badań naukowych w ramach pracy zatytułowanej „Teoretyczne podstawy operacji połączonych” (1999r.).

Autorzy wyrażają przekonanie, iż niniejsze studium spotka się z żywym zainteresowaniem Czytelnika, ukazuje bowiem „bilans” bieżących dokonań badawczych oraz stan wiedzy dotyczącej wielce złożonej problematyki operacji połączonych.

Wykaz literatury

- AAP-(6), Nato Allied Administrative Publicatin, Warszawa 1998
- AAP-01, Allied Joint Publication, 1998.
- ADP-2 Command, HQDT, 1994.
- AFCENT/AFNORTHWEST Bi-MSD, Operations Planning Process (BIMOP), Brunssum 1995.
- AJP-01(A) Allied Joint Operations Doctrine, September 1998.
- AJP-01, 1997r
- ATP-27(B), Nato Offensive Support Operations, 1980.
- ATP-33(B), NATO Tactical Air Doctrine, 1993.
- ATP-35(B) Land Force Tactical Doctrine.
- ATP-42(B), Nato Counter Air Operations, 1993.
- Bandow H., Bedeutung Und Wesen Von Luftmacht, Truppenpraxis 1990.
- Beaufre A., Strategia działania, Warszawa 1971.
- Bloch Cz. Przyszła wojna, Warszawa 1900.
- Chocha B., Rozważania o sztuce operacyjnej, Warszawa 1984.
- Clausewitz C., O wojnie, Warszawa 1995.
- Crevelde von M., Command in War, Whitehall Paper Series, 1994.
- Dęga Cz., Uzbrojenie i pole walki wojsk lądowych do 2020 roku, Warszawa 1995.
- Doctrine for Army Special Operations Forces.
- Doctrine for Information Operations, Joint Pub 3-13
- Doctrine for Joint Special Operations, Joint Pub 3 - 05
- Encyklopedia organizacji i zarządzania, Warszawa 1982.
- Feret S., Polska sztuka wojenna 191801939, Warszawa 1975. .
- Flemming M., Terroryzm polityczny, Wojskowy Przegląd Prawniczy nr 1/1996.
- FM 100 – 25 , Doctrine for Army Special Operations Forces, 1998 r.
- FM 101-5 Staff Organizatrion and Operations, Department of the Army, Washington 1984.
- Force XXI Meeting the 21st Century Challenge, The Vision, 1998.
- Gołąb Z., Kołcz S., Współczesne dowodzenie wojskami, Warszawa 1974.
- Hofeditz K. M., Zasady prowadzenia operacji, Myśl Wojskowa nr 5/1998.
- Joint Special Operation Operational Procedures, Joint Pub 3 – 05.3, 1993 r.
- Joint Special operations Targeting and Mission Planning Procedures, Joint Pub 3-05.5
- Joint Vision 2010, „Joint Quaterly”, Summer 1996.
- Klein P., Die Fuhung Von Verbundenen Luftkriegsoperationen Fuakbw, Hamburg 1993.
- Knetki J., Operacje połączone, AON, Warszawa 1997.
- Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993.
- Koziej S., Wizja polskiej doktryny obronnej u progu XXI wieku, Warszawa 1990.
- Koziej S., Wstępne studium o obronności Polski u progu XXI wieku, ASG WP, Warszawa 1990.
- Kozub M., Użycie lotnictwa wojsk lotniczych i obrony powietrznej w połączonych działaniach powietrznych NATO, Aon Warszawa 1998.
- Kulczyński S. R. Kwecka, „Działania specjalne w walce zbrojnej wojsk lądowych.” W-wa 1997r.
- Kwecka R., Teoretyczne podstawy działań operacyjnych w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych, AON Warszawa 1998.
- Ledwoch J., Solarz J., Red Devils, Warszawa 1996.

- Luftdienstvorschrift (Ldv) 100/1 Führung Und Einsatz Von Luftstreitkräften, Bmvg. Bonn 1993.
- Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986.
- Mróz W., Zarys kierowania i organizacji pracy dowódczej i sztabowej, Warszawa 1978.
- NATO Glossary of Terms and Definitions AAP-6(U).
- Nozko K., Problemy i zasady sztuki operacyjnej - działań operacyjnych w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej, AON, Warszawa 1994.
- Nozko K., Sztuka operacyjna w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej, AON, Warszawa 1991.
- Nozko K., Właściwości obrony manewrowej w polskim systemie obronnym, AON, Warszawa 1997.
- Operative Leitlinie für Einsätze der Streikräfte, Bonn 1999.
- Orzechowski J., Dowodzenie i sztaby, t. 1, Warszawa 1974.
- Pawłowski J., Marczak J., O obronie militarnej Polski przełomu XX-XXI wieku, Warszawa 1995.
- Pieter J., Z zagadnień pracy naukowej, Wrocław 1974.
- Platzer Ch.: Force XXI „Österreichische Militärische Zeitschrift” nr 5/1997.
- Podstawowe kategorie sztuki wojennej, AON, Warszawa 1996.
- R. Seifart, H.J. Fricke, Schulung Operativen Denkens und Führens an der Führungsakademie der Bundeswehr, „Europäische Sicherheit” nr 1/1998.
- Regulamin działań wojsk lądowych (Tymczasowy), AON Warszawa 1999.
- Regulamin pracy organów dowodzenia w Siłach Zbrojnych RP, Warszawa 1996.
- Renn H., Verbundene Luftkriegsoperationen. Lehrunterlage Luftkriegsführung Fuakbw, Hamburg 1987.
- Sikorski W., Przyszła wojna, Warszawa 1984.
- Skibiński F., Rozważania o sztuce wojennej, WH, Warszawa 1991.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 1996.
- Stix G.: Wojny przyszłości, „Świat Nauki” nr 2/ 1996.
- Studium planu strategicznego Polski przeciw Niemcom Kutrzeby i Mossora, Warszawa 1987.
- Sun Tzu, Sztuka wojny, Warszawa 1994.
- Ścibiorek Z., Kaczmarek W., Przyszła wojna - jaka? Warszawa 1995.
- Ścibiorek Z., Rozważania o obronie, Warszawa 1993.
- Toffler A. i H., Trzecia fala, Warszawa 1997.
- Toffler A. i H., Wojna i antywojna, Warszawa 1997.
- Tomaszewski A. i inni, Struktura organizacyjno-funkcjonalna systemu dowodzenia wojsk lądowych, Tom 2, AON, Warszawa 1997.
- Tomaszewski A., Teoretyczne podstawy wsparcia ogniowego wojsk w działaniach bojowych, AON, Warszawa 1994.
- Tomaszewski A., Zieliński J., Wojska lądowe w systemie obronnym kraju, cz. I, AON, Warszawa 1996.
- TRADOC Pamphlet 525-XX-Concept for Force Intelligence Operations, Leavenworth 1996.
- Weinberger C.W., Annual report to the Congres: Fiscalyear 1988, Washington 1988.
- Wiatr M., Działania operacyjne - wybrane artykuły z wojskowych czasopism zagranicznych, AON, Warszawa 1995.
- Wiatr M., Między strategią a taktyką, A Marszałek, Toruń 1999.
- Wojska lądowe w nowych uwarunkowaniach polityczno-militarnych Europy. Perspektywiczny model wojsk lądowych (Tezy do seminarium), AON Warszawa 1999.
- Zajas S., i inni., Wybrane problemy użycia sił powietrznych Nato. Dowództwo Włop, Warszawa 1998.
- Zajas S., Kozub M., Nowak J., Dowodzenie siłami powietrznymi Nato. Wybrane problemy, Aon Warszawa 1998.
- Zdrodowski B., Marciniak M., Doktryna powietrzna Nato, Aon Warszawa 1996.

Zieleniewski J., Efektywność badań naukowych, Warszawa 1966.

Zieleniewski J., Przydatność prakseologicznej aparatury pojęciowej dla poszczególnych dyscyplin naukowych, Wrocław 1964.

Zieliński J., Organizacja i prowadzenie obrony strefy odpowiedzialności nadgranicznego okręgu wojskowego, AON, Warszawa 1996.

Zieliński J., Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, AON, Warszawa 1995.

Zieliński J., Zarys teorii sztuki operacyjnej wojsk lądowych Sił Zbrojnych RP. A. Marszałek, Toruń 1998.

